ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἐποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

∴

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδακτόρων τῆς Θεολογίας

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 16

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ Α΄—Γ΄

Εἰσαγωγή — Μετάφρασις — Σχόλια
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Γ. ΣΤΑΜΟΥ
Θεολόγου - Γυμνασιάρχου

Κείμενον: **B. Montfaucon**

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

Γραμματεὺς Συντάξεως
Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αἱ εἰς τοὺς ἀνδριάντας εἴκοσι καὶ μία ὁμιλίαι τοῦ μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας Πατρὸς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, «ὅστις μόνος ἐκ πάντων τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας ὠνομάσθη Χρυσόστομος καὶ ὑπῆρξε πράγματι τοιοῦτος»[1] ἀποτελοῦσιν «ἔξοχον καὶ θαυμαστὸν μνημεῖον τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ δράσεως»[2] ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν μεγάλην ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α΄ στάσιν τοῦ 387, ὅτε διεκυβεύθη ἡ τύχη τῆς περιλάμπρου ταύτης πόλεως τῆς Ἀνατολῆς, καὶ κατέχουσιν ἰδιάζουσαν θέσιν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ θεσπεσίου τούτου Πατρὸς ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου καὶ μορφῆς.

Πρὸς πληρεστέραν τούτων κατανόησιν κρίνομεν ἀναγκαῖον εἰσαγωγικῶς νὰ προτάξωμεν ὀλίγα τινά, πρῶτον περὶ τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεφωνήθησαν καὶ δεύτερον περὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐκφωνηθῶσι.

Α΄ Ἡ Ἀντιόχεια. Ἡ πόλις αὕτη ἱδρύθη ἐν ἔτει 300 π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Σελεύκου τοῦ Α΄ τοῦ Νικάτορος πρὸς τιμὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀντιόχου τοῦ Α΄ τοῦ Σωτῆρος, ἐπὶ τῆς νοτίας τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ ὄχθης, ἐν τῷ μέσῳ ἐρατεινῆς κοιλάδος, ἐχούσης ἀφθονίαν ὑδάτων καὶ πολλὰς φυσικὰς καλλονάς.

Κατὰ τὸν Στράβωνα ἦτο «τετράπολις ἐκ τεσσάρων συνεστῶσα μερῶν, τετειχισμένη καὶ κοινῷ τείχει καὶ ἰδίῳ καθ᾽ ἕκαστον κτίσμα».[3]

Οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως ἄποικοι ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ ὀλίγοι Μακεδόνες, Κρῆτες καὶ Κύπριοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ Ἀντιοχεῖς ἐκαυχῶντο, ὡς ἕλκοντες τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς πόλεως τῆς Παλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐν τοῖς γράμμασιν ἡμιλλῶντο, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν ἐκαλεῖτο Συριάδες Ἀθῆναι. Ὁ Ρωμαῖος κατακτητὴς τῆς Συρίας Πομπήϊος ἐτίμησε μεγάλως τοὺς Ἀντιοχεῖς «χαρισάμενος αὐτοῖς πολλά... ὡς ἐκ γένους Ἀθηναίους ὄντας», ὡς ἀναφέρει ὁ χρονογράφος, Ι. Μαλάλας[4] καὶ πρῶτος ἀνεκήρυξε τὴν Ἀντιόχειαν ἐλευθέραν πόλιν (Antioche libera)

---

1. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, Ἀλεξάνδρεια 1951, σελ. 315.
2. Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀλεξάνδρεια 1908, σελ. 32.
3. Στράβωνος, Γεωγραφικὰ ΙΣΤ΄ 4, ἐκδ. Παρισίων 1853, σελ. 638.
4. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae (I. Malalas), ἐκδ. Βόννης 1831, σελ. 211.

Ἡ δὲ Ἀθηναῒς βασίλισσα τοῦ Βυζαντίου Εὐδοκία διελθοῦσα τὸ ἔαρ τοῦ 438, κατὰ τὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μετάβασιν αὐτῆς, ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, ἐξεφώνησεν ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ τῆς πόλεως, ἐπὶ δίφρου βασιλικοῦ ὁλοχρύσου ἐστῶσα, περίφημον ἐγκωμιαστικὸν εἰς τὴν πόλιν λόγον εἰς τὸν ὁποῖον ἀναμιμνήσκουσα εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτῆς τὴν ἀθηναϊκὴν αὐτῶν καταγωγήν, εἶπε τὸ ὁμηρικὸν «ὑμετέρης γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι» (Ἰλ. Ζ' 211).[5]

Ἡ Ἀντιόχεια ἀπὸ τοῦ 64 π. Χ. μέχρι τῆς εἰς τοὺς Ἄραβας ὑποταγῆς (638) ἀπήλαυεν ἀξιολόγου αὐτονομίας,[6] ἔχουσα ἰδίαν βουλὴν καὶ περιλαμβάνουσα δέκα ὀκτὼ δήμους, οἵτινες συνερχόμενοι εἰς Ἐκκλησίαν εἰς τὰ θέατρα, διώκουν τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. Εἶχεν ὡραῖα οἰκοδομήματα, ἱππόδρομον, λουτρῶνας, θέατρα πολλά, ὡραίας πλατείας καὶ λεωφόρους, ἐξ ὧν ὀνομαστὴ ἦτο ἡ τῶν κιονοστοιχιῶν, ἣν εἶχε κατασκευάσει ἡ γενναιοδωρία Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου.[7] Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως δὲν ὑστέρει· ἦτο ἡ πόλις τῶν πνευματικῶν φώτων καὶ τῶν πολλῶν λογίων ἀνδρῶν, «κέντρον φωτὸς καὶ πηγὴ ναμάτων δαψιλῶς ἀρδευόντων καὶ ἄλλας πόλεις καὶ χώρας»[8] καὶ εἶχεν ἔκδηλον τὸν ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, ὡς οὖσα μία τῶν λαμπροτέρων ἑστιῶν τοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἡ Ἀντιόχεια προσέλαβε μείζονα αἴγλην, ὅτε «πρώτη ὥσπερ στέφανόν τινα θαυμαστὸν τὴν τῶν χριστιανῶν ἀνεδήσατο προσηγορίαν»[9] καὶ ἐπειδὴ «ἡ μήτηρ τῶν ἐκκλησιῶν»[10] τῶν ἐξ Ἐθνῶν. Ἐν αὐτῇ ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἐν ἔτει 333 ἀνήγειρε τὴν «χρυσῆν ἐκκλησίαν»,[11] ὀκτάγωνον τὸ σχῆμα καὶ μοναδικὴν διά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς εἰς τὸν ἑλληνορωμαϊκὸν κόσμον. Αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ ἀνάκτορον. ἡ δὲ ἀνοικοδόμησις αὐτῆς διήρκεσεν ἓξ ἔτη.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, μέχρι τοῦ Μ. Θεοδοσίου, οἱ αὐτοκράτορες ἥδρευον τὸ πλεῖστον ἐν αὐτῇ, εἰς ἀνεγηγερμένα ὑπ' αὐτῶν ἀνάκτορα[12] καὶ ταύτην

5. Δηλαδὴ «τὴν γενεάν, τὸ αἷμ' αὐτό, καυχῶμαι ἐγὼ πὼς ἔχω», κατὰ μετάφρασιν, Ι. Πολυλᾶ.

6. Π. Καρολίδου, Περὶ τῆς Ἐθνικῆς καταγωγῆς τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανῶν Συρίας καὶ Παλαιστίνης. Ἀθῆναι 1909, σελ. 146.

7. Holzner, Παῦλος. Μετάφρασις Ἰ. Κοτσώνη, Ἀθῆναι 1948, σελ. 84.

8. Π. Καρολίδου, μν. ἔργον, σελ. 145. Ἰδὲ καὶ Κικέρωνος, Pro Archia, Κεφ. 3.

9. P. G. 49, 48.

10. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, σελ. 5.

11. «Μονογενές τι χρῆμα ἐκκλησίας, μεγέθους ἕνεκα καὶ κάλλους» (Εὐσεβίου, Εἰς βίον Κωνσταντίνου Γ') P. G. 20, 1109, ἴδε καὶ 20, 1369.

12. Πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὁ Διοκλητιανὸς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν

μᾶλλον εἶχον πρωτεύουσαν ἢ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὕτως ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ Ἀντιόχεια κατέστη, κατὰ τὸν Duchesne, «ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς, τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος τοῦ Κράτους καὶ ἡ πρώτη ἐκκλησιαστικὴ Μητρόπολις».[13] Κατὰ τὸν Χρυσόστομον ἦτο ἡ «πόλις τῶν ὑπὸ τὴν ἕω κειμένων ἡ κεφαλή»,[14] κατὰ δὲ τὸν Λιβάνιον «Μητρόπολις οὐ μόνον τῆς Συρίας ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀσίας, ἣν δίκην λαμπάδος ἐφώτιζεν».[15]

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτῆς ἦτο μέγας. Κατὰ τὸν Λιβάνιον ἦτο ἐφάμιλλος τῆς Ρώμης κατὰ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων. Κατὰ τὸν Στράβωνα «οὐ πολὺ ἀπελείπετο δυνάμει καὶ μεγέθει... Ἀλεξανδρείας τῆς πρὸς Αἰγύπτῳ».[16] Κατὰ τὸν Χρυσόστομον, εἶχεν εἴκοσι μυριάδας»[17] καὶ «μυριάδας ἀπείρους»,[18] ἐξ ὧν μόνον οἱ ἡμίσεις ἦσαν χριστιανοί. Κατὰ τὸν Προκόπιον, «κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν πολυανθρωπίαν καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν πρώτη πόλις ὅλων τῶν εἰς τὰ ἀνατολικὰ πόλεων τῶν Ρωμαίων».[19]

Γενικῶς ὑπολογίζεται, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων, ἐπὶ ἑπτὰ ἑκατομμυρίων τῆς Συρίας, ἀνήρχετο εἰς ὀκτακοσίας χιλιάδας.[20] Χαρακτηριστικὸ τοῦ μεγάλου πληθυσμοῦ αὐτῆς ἦτο καὶ ἡ προσωνυμία «πόλις μεγάλη», ἣν εἶχε.

Εἰς τὴν πολυάνθρωπον ταύτην καὶ τόσον προνομιοῦχον ἑλληνικὴν τῆς Ἀνατολῆς πόλιν ἐγεννήθη ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «τὸ ὡραιότερον πνεῦμα τῆς νέας ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἐμβολιασθὲν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην, γενόμενος χριστιανός».[21]

Β'. Ἡ Στάσις τῆς Ἀντιοχείας. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν τοῦ Χρυσοστόμου, ἐγένετο ἡ μεγάλη τῆς Ἀντιοχείας στάσις καθ' ἣν κατεδείχθη ἡ ἀπα-

«ἔκτισε παλάτιον μέγα, εὑρὼν θεμελίους τεθέντας πρώην μὲν ὑπὸ Γαληνοῦ... ἔκτισε δὲ ἐν Δάφνῃ καὶ παλάτιον εἰς τὸ τοὺς ἀνιόντας βασιλεῖς ἐκεῖ καταμένειν» (Ἰ. Μαλάλα, μν. ἔργ., σελ. 306, 307). Ἰδὲ καὶ Μητροπολ. Ἡλιουπόλεως Γενναδίου, Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τ. Α', Ἀθῆναι 1953, σελ. 112.

13. Παρὰ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείᾳ, τ. Δ', σελ. 890.

14. P. G 40, 86.

15. Λιβανίου, Λόγοι (Ἀντιοχικός), τομ. Α' σελ. 344, ἐκδ. Altenburg 1791.

16. Στράβωνος, Γεωγραφικά, ἔνθ. ἀνωτ.

17. P. G. 50, 591.

18. P. G. 49, 48.

19. Προκοπίου, Περὶ περσικοῦ πολέμου, σελ. 97, 189, ἐκδ. Βόννης.

20. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Ἐκκλ. Ἀντιοχείας, σελ. 34. Ἰδὲ καὶ Π. Καρολίδου, μν. ἔργον, σελ. 139, 140, 144.

21. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορ. Ἐκκλ. Ἀντιοχείας, σελ. 292. Σύντομον βιογραφίαν αὐτοῦ ἰδέ: Π. Στάμου, Ἰωαν. τοῦ Χρυσοστόμου ἐπιστολαὶ εἰς Ὀλυμπιάδα, σελ. 5 κ. ἑξ.

ράμιλλος δύναμις τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς Ἀντιοχείας ἐπιβολή.

Ἡ στάσις ἐξερράγη ἀρχὰς Φεβρουαρίου τοῦ 387, ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς νηστείας τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς, λόγῳ τῆς ἐπιβολῆς νέων φόρων ὑπὸ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, θέλοντος νὰ τελέσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλους ἀγῶνας καὶ ἑορτάς.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ σχετικοῦ διατάγματος, ἀπορρίψαντες οἱ βουλευταὶ τὰ διακριτικὰ τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν διαδήματα, ἐξῆλθον τοῦ βουλευτηρίου εἰς τὰς ὁδοὺς φωνάζοντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς θέλει τὴν πόλιν νὰ καταστρέψῃ. Τούτους ἐμιμήθησαν καὶ οἱ πολῖται καὶ «πάντες ἐστασίαζον, πάντες ἐφιλονείκουν, ἐδυσχέραινον, ἠγανάκτουν, πρὸς ἀλλήλους ἀπαντῶντες ἔλεγον· ἀβίωτος ἡμῖν ὁ βίος, ἀνετράπη ἡ πόλις, οὐδεὶς ὑποστῆναι δυνήσεται τῆς εἰσφορᾶς ταύτης τὸ μέγεθος».[22] Τὸ πλῆθος ἐν παραφορᾷ εὑρισκόμενον καὶ ὑπὸ «ξένων καὶ διεφθαρμένων»[23] στοιχείων παροξυνόμενον, κατηυθύνθη κατὰ τοῦ Διοικητηρίου, ἔνθα ὁ «κόμης τῆς Ἀνατολῆς»[24] Τισαμενός, εἰδωλολάτρης ὤν, παρ' ὀλίγον νὰ φονευθῇ. Εἶτα τοῦτο ἐστράφη κατὰ τοῦ Βουλευτηρίου ἐκ τοῦ ὁποίου τινὲς «μιαροὶ καὶ παμμίαροι τοὺς νόμους καταπατήσαντες, τοὺς ἀνδριάντας καθεῖλον»[25] τοὺς ὁποίους προσδέσαντες διὰ σχοινίων ἔσυρον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἶτα κατακερματίσαντες εἰς τὸν Ὀρόντην ἔρριψαν. Οἱ ἀνδριάντες οὗτοι ἦσαν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τῶν τέκνων καὶ τῆς συζύγου του.[26] Ἡ μανία τοῦ πλήθους εἶτα ἐστράφη εἰς δηώσεις καὶ πυρπολήσεις. Ὅτε ὅμως ἐνεφανίσθη ὁ στρατός, ὃν ὁ Κόμης ἐκάλεσε πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως, κατελήφθησαν ἅπαντες οἱ κάτοικοι ὑπὸ πανικοῦ καὶ ἤρξαντο δραπετεύοντες εἰς τὰ ὄρη, τὰ σπήλαια καὶ τὰς ἐρήμους. Ἐκ τῶν ἀπομεινάντων συνελήφθησαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ ἀθῶοι «καὶ πρῶτοι τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τῆς εὐγενείας τὸ κεφάλαιον»[27] καὶ τὴν ἑπομένην σιδηροδέσμιοι ἤχθησαν εἰς τὸ δικαστήριον, ἔνθα ἀπηγγέλθη κατ' αὐτῶν κατηγορία καθοσιώσεως, τιμωρουμένη ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου διὰ θανάτου. Αἱ πρὸς ἀπόδειξιν αὐτῆς ἀνακρίσεις διεξήγοντο μετὰ αὐστηρότητος καὶ βασανισμῶν, πέριξ δὲ τοῦ δικαστηρίου εὑρίσκοντο μητέρες καὶ τέκνα τῶν κρατουμένων θρηνοῦσαι καὶ ζητοῦσαι ἔλεος ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἐκ τῶν συλληφθέντων πολλοὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον,

22. P. G. 49, 73.
23. P. G. 49, 175.
24. «Ὁ Κόμης τῆς Ἀνατολῆς» ἦτο, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ὁ Ἀνώτερος Διοικητὴς τῆς Ἀνατολῆς, ἔχων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του τὰς Ἐπαρχίας Παλαιστίνης, Ἀραβίας, Φοινίκης, Κοίλης, Συρίας, Μεσοποταμίας, Ἰσαυρίας καὶ Κύπρου.
25. P. G. 49, 73.
26. Δ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθῆναι 1930, σελ. 348.
27. P. G. 49, 138.

ἡ δὲ περιουσία αὐτῶν ἐδημεύθη. Ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο ἀμέσως, παρηκολούθουν δὲ μακρόθεν μητέρες τῶν ἐκτελουμένων ἄφωνοι, μὴ τολμῶσαι νὰ θρηνήσωσι τὴν συμφοράν· «ἐνίκα γὰρ τὸ πάθος ὁ φόβος καὶ τῆς φύσεως ἐκράτει τὸ δέος».[28] Αἱ ἀνακρίσεις ἐσυνεχίζοντο, ἡ διαρροὴ τῶν κατοίκων εἰς τὰ ὄρη ἐξηκολούθει καὶ ἡ ἀγωνία συνεῖχε πάντας, ὡς μὴ γνωρίζοντας τὴν τελικὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀπόφασιν, ὅστις μαθὼν τὰ γενόμενα διέταξε νὰ στερηθῇ ἡ πόλις ἁπάντων τῶν προνομίων αὐτῆς, ἅτινα ἐδόθησαν εἰς τὴν Λαοδίκειαν, νὰ παύσωσιν οἱ ἀγῶνες, νὰ κλείσωσι τὰ θέατρα καὶ οἱ λουτρῶνες καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν δύο ἀνωτάτους αὐτοκρατορικοὺς ἐπιτρόπους, τὸν Καισάριον (Magister Officiorum) καὶ τὸν Ἐλλέβικον (Magister utriusque Militae).

Ὁ Χρυσόστομος βαθὺς γνώστης ὢν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, μόλις τὴν ἑβδόμην ἡμέραν[29] ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ταραχῶν, ὅτε παρεσκευάσθησαν αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ πάντες τρέμοντες προσέτρεχον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ Ἄμβωνος καὶ ἄρχεται τῶν τόσον διδακτικῶν ὁμιλιῶν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνδριάντας. Εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γεγονότων τούτων ὁμιλίαν, ἐν ἀρχῇ μὲ βαρυθυμίαν πολλὴν καὶ ψυχικὸν ἄλγος, μαρτυροῦν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα,[30] διεκτραγῳδεῖ τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, εἰς ἣν περιῆλθεν ἡ περίφημος τῆς Ἀνατολῆς πόλις καὶ δίδει τὰς δεούσας συμβουλάς, ὁμιλῶν περὶ ὑπομονῆς, περὶ ἀσταθείας τοῦ πλούτου, περὶ ἐλεημοσύνης καὶ ταπεινοφροσύνης καὶ ἄλλων λίαν ἐπικαίρων καὶ ἐποικοδομητικῶν θεμάτων.

Τὴν πρώτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν ἀνέρχεται καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ Ἄμβωνος διὰ νὰ ἀναγγείλῃ ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Φλαβιανός, οὗτινος πλέκει τὸ ἐγκώμιον, ἀνεχώρισε μεταβαίνων εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἵνα ὑπὲρ τῆς πόλεως συνηγορήσῃ καὶ φιλοσοφεῖ χριστιανικῶς διὰ τὴν σφαγὴν ἀθώων, συνάμα δὲ ὁμιλεῖ περὶ νηστείας καὶ κατακρίσεως.

Μετ' οὐ πολὺ νέα ἀναστάτωσις δημιουργεῖται ἐκ τῆς φήμης ὅτι ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ κατασκαφῇ ἡ πόλις. Ὁ λαὸς ἐν μεγάλῃ ταραχῇ καταφεύγει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἱκεσίας πρὸς τὸν Ὕψιστον ἀναπέμπει, ὁ δὲ κόμης, καίτοι εἰδωλολάτρης, εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ καθησυχάζει τοῦτον. Ὁ Χρυσόστομος ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ Ἄμβωνος καὶ ἐπιτιμᾷ τὸν λαὸν διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν αὐτοῦ καὶ

28. P. G. 49, 56.
29. P. G. 49, 119. Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὰς ἔμπροσθεν ταύτας ἐσιγήσαμεν ἡμέρας, διὰ τὸ κεκενῶσθαι τὴν πόλιν ἡμῶν ἅπασαν, καὶ πρὸς τὰς ἐρήμους μετῳκίσθαι πάντας, καὶ διὰ τὸ τοὺς ὑπολειφθέντας ἐσκιάσθαι τῷ νέφει τῆς ἀθυμίας. Ψυχὴ γὰρ ἅπαξ ἀθυμίας πλησθεῖσα, πρὸς πᾶσαν ἀκρόασιν ἐστιν ἀνεπιτήδειος».
30. «Οὐδὲν πατρίδος γλυκύτερον, ἀλλ' οὐδὲν πικρότερον νῦν γέγονε». P. G. 49, 36.

διότι ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ δέχεται παραμυθίαν καὶ παραίνεσιν παρὰ ἐθνικοῦ.[31]

Αἱ ἀνακρίσεις δὲν ἔπαυσαν, ἀλλὰ συνεχίζονται ἐν τῷ μέσῳ ἀτμοσφαίρας ἀγωνίας καὶ τρόμου. Ἡ ἡμέρα τῆς δίκης προσεγγίζει, ἡ δὲ ἀγωνία ἐντείνεται. Ἡ πόλις νεκροῦται, ἡ δὲ ἄλλοτε κοσμοβριθὴς ἀγορὰ εἶναι «κενή, ἀνδρῶν, μόλις δὲ δύο ἢ τρεῖς βαδίζοντες ἐν τῷ μέσῳ μετ' ἀλλήλων ἐφαίνοντο καὶ αὐτοὶ οὗτοι καθάπερ ἔμψυχοι νεκροὶ περιϊόντες».[32] Ἡ δίκη ἤρξατο, ἀλλὰ διεκόπη χάρις εἰς τὴν σωτηριώδη τῶν μοναχῶν ἐπέμβασιν. Οὗτοι «ἐπειδὴ τοσοῦτον νέφος εἶδον τὴν πόλιν περιιστάμενον, καταλιπόντες αὐτῶν τὰς σκηνὰς καὶ τὰ σπήλαια, πάντοθεν συνέρρευσαν, καθάπερ ἐξ οὐρανοῦ τινες ἄγγελοι παραγενόμενοι»[33] καὶ τὸ δικαστήριον περικυκλώσαντες ἐζήτησαν νὰ ἀναβληθῇ ἡ δίκη. Εἴμεθα πρόθυμοι νὰ καταδικασθῶμεν ἡμεῖς ἀντὶ ἐκείνων, εἶπον· ἀποστείλατε ἡμᾶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ τῷ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι εἶναι χριστιανός. Εἷς μάλιστα Μακεδόνιος καλούμενος, καθ' ὃν χρόνον οἱ ἄλλοι προσεπάθουν νὰ ἁρπάσωσι τοὺς ὑποδίκους, τόσον ἰσχυρῶς ἔσεισε τὸν αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον, ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ῥίψῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ ἵππου.[34] Οἱ ἀνδριάντες, τῷ εἶπε, εἶναι δυνατὸν πάλιν νὰ γίνωσιν, ἐνῷ αἱ εἰκόνες τοῦ Θεοῦ φονευόμεναι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακληθῶσιν εἰς τὴν ζωήν.

Μετ' ὀλίγον „ἐμφανίζεται ὁ Χρυσόστομος μετὰ τῶν ἱερέων «εἰς τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο δικαστήριον»,[35] καταλαμβάνει τὰς θύρας λέγων εἰς τοὺς δικαστάς, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθωσιν εἰμὴ πατοῦντες ἐπὶ τῶν πτωμάτων τῶν ἱερέων, οἵτινες γονυπετεῖς παρακαλοῦν νὰ ἀναβληθῇ ἡ δίκη. Τὴν αὐτὴν παράκλησιν ὑπέβαλε καὶ τὸ ἐκεῖ συνηθροισμένον πλῆθος τῶν οἰκείων τῶν κρατουμένων. Οἱ δικασταὶ ὅμως τῇ βοηθείᾳ τοῦ στρατοῦ κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν. Μία μάλιστα γυνὴ λυσίκομος, κρατοῦσα τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἑνὸς τῶν δικαστῶν καὶ τρέχουσα διὰ τῆς ἀγορᾶς, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον παρακαλοῦσα νὰ φονευθῇ αὐτὴ ἀντὶ τοῦ υἱοῦ της.[36]

Αἱ σκηναὶ αὗται ἐνεποίησαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἴς τε τὸν αὐτοκρατορικὸν ἐπίτροπον καὶ τοὺς δικαστάς, οἵτινες ἀπεφάσισαν «μὴ τὴν καταδικάζουσαν ἐξενεγκεῖν ψῆφον, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ βασιλέως

31. «Οὐ γὰρ ὑμεῖς παρ' ἐκείνου διδάσκεσθαι ἔδει, ἀλλ' ὑμᾶς τοῖς ἀπίστοις ἅπασι γίνεσθαι διδασκάλους. Οὐ γὰρ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς ἀπίστοις ὁ Παῦλος ἐπέτρεψε, σὺ δὲ διδασκάλων τῶν ἔξωθεν ἐδεήθης μετὰ τὴν τοσαύτην τῶν πατέρων παραίνεσιν...» (P. G. 49, 161).

32. P. G. 49, 136.

33. P. G. 49, 173.

34. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, σελ. 308.

35. P. G. 49, 172.

36. P. G. 49, 173.

γνώμην ἀναβαλέσθαι τὸ τέλος»[37] καὶ νὰ μεταβῶσιν οἱ μοναχοί, ὡς ἐζήτουν, εἰς τὸν βασιλέα. Ἐπειδὴ ὅμως, ὡς ἦτο ἑπόμενον, θὰ ἐβράδυνεν ἡ μετάβασις, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκθέσωσι γραπτῶς εἰς τὸν βασιλέα ὅ,τι θὰ τῷ ἔλεγον μεταβαίνοντες. Ἔγραψαν λοιπὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα παρακαλοῦντες νὰ συγχωρήσῃ τοὺς πταίσαντας καὶ ὅτι ἂν ἔχῃ ἀνάγκην αἵματος, εἶναι πρόθυμοι οὗτοι νὰ θυσιασθῶσιν ἀντὶ ἐκείνων, τὰ δὲ γράμματα ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ τὸ ταχύτερον αὐτοπροσώπως εἰς τὸν βασιλέα ὁ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος Καισάριος.

Οὕτω χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν, παρρησίαν καὶ αὐτοθυσίαν τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερέων τῆς Ἀντιοχείας ἀνεβλήθη ἡ δίκη, δὲν ὑπῆρξαν νέα θύματα καὶ οἱ ἀπέλπιδες Ἀντιοχεῖς ἀνεκουφίσθησαν. Δικαίως ὅθεν ἐκαυχᾶτο ὁ Χρυσόστομος λέγων· «τὰ ἐνταῦθα γεγενημένα ἀκούσεται μὲν βασιλεύς, ἀκούσεται δὲ πᾶσα Οἰκουμένη, ὅτι τοιοῦτοι τὴν Ἀντιοχέων πόλιν οἰκοῦσι μοναχοί, ὡς ἀποστολικὴν ἐπιδειξάμενοι παρρησίαν».[38]

Ὁ γέρων ἐπίσκοπος Φλαβιανὸς φθάσας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐνεφανίσθη συγκεκινημένος πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἦτο πολὺ ὠργισμένος, διότι συνέτριψαν τοὺς ἀνδριάντας ὄχι μόνον αὐτοῦ καὶ τῶν τέκνων του, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατρός του καὶ τῆς πρὸ διετίας ἀποθανούσης συζύγου αὐτοῦ Πλακίλλης. Διὰ θαυμασίου λόγου, ὃν προφανῶς εἶχε συντάξει ὁ Χρυσόστομος, ὁ Φλαβιανὸς κατέκρινε τὸ παράπτωμα τῆς πόλεως καὶ μὲ δεξιότητα καὶ πειστικὰ ἐκ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἱστορίας ἐπιχειρήματα παρεκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ συγχωρήσῃ τοὺς πταίσαντας, ἀφοῦ ἤδη οὗτοι «φθάσαντες μυρίων θανάτων χαλεπώτερα διέθηκαν».[39]

Ἡ θερμὴ ἔκκλησις τοῦ γηραιοῦ ἐπισκόπου εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Πάσχα ἐπέφερε τὸ ποθούμενον. Ὁ αὐτοκράτωρ μέχρι δακρύων συγκινηθείς, ἀπένειμεν συγγνώμην καὶ προέτρεψε τοῦτον νὰ σπεύσῃ νὰ ἀναγγείλῃ ταύτην πρὸ τοῦ Πάσχα, ἵνα οἱ Ἀντιοχεῖς χαρμοσύνως τὴν μεγάλην ταύτην ἑορτὴν ἐπιτελέσωσιν, ὑποσχεθείς, ὅτι βραδύτερον θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν πόλιν αὐτοπροσώπως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίσκοπος, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἡλικίας, θὰ ἐβράδυνε νὰ μεταβῇ, ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε ταχυδρόμους, ἵνα τὸ ταχύτερον ἀναγγείλωσιν τὸ λίαν χαρμόσυνον τοῦτο μήνυμα.

Ἡ ἀδόκητος αὕτη εἴδησις τόσον κατηύφρανε τοὺς Ἀντιοχεῖς καὶ τόσον ἐνθουσιασμὸν ἐδημιούργησεν, ὥστε οὗτοι τὴν πόλιν ἐφωταγώγησαν, τὴν ἀγορὰν ἐστεφάνωσαν, τὰ ἐργοστάσια μὲ κλάδους κατεκόσμησαν καὶ «ὡς ἄρτι τῆς πόλεως τεχθείσης»[40] ἐπανηγύρισαν.

Ἐγκαίρως κατέφθασεν ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δὲ Χρυσόστομος τὴν ἡ-

37. P. G. 49, 174.

38. P. G. 49, 175.

39. P. G. 49, 215.

40. P. G. 49, 220.

μέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα ἀνελθὼν εἰς τὸν Ἄμβωνα δοξολογεῖ τὸν Κύριον διὰ τὴν αἰσίαν ταύτην λύσιν καὶ τὰς πολλὰς πρὸς τὴν πόλιν δωρεὰς Αὐτοῦ. Εἶτα ἐκθέτει περιληπτικῶς τὰ μεταξὺ αὐτοκράτορος καὶ ἐπισκόπου διαμειφθέντα καὶ δίδει τὰς δεούσας παραινέσεις, συνιστῶν νὰ διατηρήσωσι ζωηρῶς εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν τὰ γενόμενα καὶ εἰπὼν «οὐ μόνον ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν γενομένους τὰ μέγιστα τῶν συμβάντων ἡμῖν ἡ ἱστορία ὠφελῆσαι δυνήσεται».[41]

Οὕτως ἔληξεν ἡ μεγάλη αὐτὴ δοκιμασία τῆς Ἀντιοχείας, ἥτις ἐπὶ δίμηνον περίπου κατετάραξε τὴν πολυάνθρωπον καὶ χριστιανικὴν ταύτην πόλιν καὶ κατέδειξε πασιδήλως τὴν μεγάλην τῆς Ἐκκλησίας δύναμιν καὶ τὴν ἰσχυρὰν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἐπίδρασιν τοῦ μεγάλου Ἀντιοχέως διδασκάλου.

Κατὰ τὰ τραγικὰ ταῦτα γεγονότα ὁ Χρυσόστομος, ὡς εἴπομεν, ἐξεφώνησε τὰς περιφήμους καταστάσας «Εἰς τοὺς ἀνδριάντας» ὁμιλίας αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων, ἐπωφελούμενος τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, οὐ μόνον παραμυθεῖ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς δεξιοτεχνίας καὶ εὐστροφίας πνεύματος καταπολεμεῖ τὰς ἐπιπολαζούσας εἰς τοὺς Ἀντιοχεῖς κακίας, διότι «παντοδαπὰ νοσήματα ἐν δήμῳ τοσούτῳ εἶναι εἰκός».[42] Ἰδίᾳ τὴν εἰς τοὺς ὅρκους ῥοπήν. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην κάμνει λόγον εἰς ἁπάσας τὰς ὁμιλίας ταύτας καὶ ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ ὑπὸ ἐπιτυχίας τοὺς κόπους αὐτοῦ στεφθέντας, δι' ὃ καὶ εἶπεν «ὑμῖν μὲν γὰρ εὖ οἶδα ὅτι ὁ νόμος οὗτος περὶ ὅρκου κατώρθωται».[43]

Αἱ ὁμιλίαι αὗται συχνὰ διεκόπτοντο ὑπὸ κρότων καὶ ἐπευφημιῶν τῶν ἀκροατῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιτιμῶν ἔλεγε· «ταῦτα μὴ μόνον ἐπαινῶμεν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξώμεθα».[44] «Τί μοι τῶν κρότων ὄφελος τούτων; Τί δὲ τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν θορύβων; Ἔπαινος ἐμὸς τὸ διὰ τῶν ἔργων ὑμᾶς ἐπιδεῖξαι τὰ λεγόμενα ἅπαντα».[45]

Αἱ ἐν λόγῳ ὁμιλίαι, ἀνερχόμεναι εἰς εἴκοσι καὶ μίαν εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πατρολογίαν τοῦ Migne, τόμος 49, σελ. 16 - 221 καὶ εἰς τὴν ἐξ ἧς λαμβάνονται ἐνταῦθα ἔκδοσιν τοῦ B. Montfaucon τομ. 2, σελ. 1 - 264, δὲν ἀναφέρονται πᾶσαι εἰς τὰ γεγονότα τῆς στάσεως, ἀλλὰ μόνον αἱ δέκα ἐννέα, διότι ἡ μὲν πρώτη ἐξεφωνήθη πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς θραύσεως τῶν ἀνδριάντων,[46] ἡ δὲ δεκάτη ἐνάτη τὴν πρὸ τῆς Ἀναλήψεως Κυριακήν, ἑβδόμην ἀπὸ τοῦ Πάσχα.

---

41. Αὐτόθι.
42. P. G. 49, 149
43. P. G. 49, 210.
44. 49, 207.
45. P. G. 49, 38.
46. Δ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθῆναι 1930, σελ. 368, ὑποσημ. 1

Ἐὰν πᾶσαι αἱ ὁμιλίαι τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου «ἀποτελοῦν τὸν χρυσοῦν κώδικα τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσέλαβον δὲ αἰωνίαν ἀξίαν, διότι δὲν συνετέλεσαν μόνον εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς τότε χριστιανικῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἔχουσι σημασίαν δι' ἑκάστην ἐποχήν»,[47] ἀντιλαμβάνεταί τις εὐκόλως τὴν σπουδαιότητα καὶ ὠφελιμότητα τῶν «εἰς τοὺς ἀνδριάντας» ὁμιλιῶν, τῶν ὁποίων πάντες ἀνακηρύττουσι τὴν ὑπεροχήν, λόγῳ τοῦ πλούτου τῶν ἐν αὐταῖς ἠθικῶν διδαγμάτων, τῆς τραγικότητος τῶν, εἰς ἃ ἀναφέρονται, γεγονότων καὶ τῆς λογοτεχνικῆς των ἀξίας.

Ὁ ἀναγιγνώσκων ταύτας κατανοεῖ τοὺς λόγους τοῦ Chr. Baur ὅτι ὁ Χρυσόστομος διὰ τῶν συγγραμμάτων του ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ καὶ διδάσκῃ καὶ σήμερον ἀκόμη,[48] τοῦ Χρυσ. Παπαδοπούλου «θὰ παρέρχωνται οἱ αἰῶνες καὶ ὁ Μέγας Διδάσκαλος θὰ ζῇ ἐν ταῖς ὁμιλίαις αὐτοῦ καὶ ἀναγινωσκόμενος θὰ διδάσκῃ,[49] τοῦ G. Florovsky «ὑπάρχει μία ἀσυνήθης ἐπικαιρότης εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Χρυσοστόμου»[50] καὶ νομίζει ὅτι ἐγράφησαν διὰ τὴν τόσον ἐμπερίστατον ἐποχήν μας καὶ τοὺς χειμαζομένους ἑκάστοτε ἀδελφούς μας. Δι' ἡμᾶς μάλιστα τοὺς Ἕλληνας ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος ἔχει ἰδιάζουσαν ὅλως σημασίαν οὐ μόνον διότι εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἕλλην Χριστιανός, οὐ μόνον διότι ἐδίδαξε τὰς ὑπερόχους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀληθείας μετὰ τόσης ζέσεως καὶ πειθοῦς μεθ' ὅσης οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς εἶπεν ὁ Ζαμπέλιος «εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ κοινοῦ ἑλληνισμοῦ».[51]

Ἡ ἑρμηνεία τῶν χωρίων τῆς Κ. Διαθήκης ἐλήφθη ἐκ Π. Τρεμπέλα, Ἡ Καινὴ Διαθήκη μετὰ συντόμου ἑρμηνείας, Ἀθῆναι 1952. Εἰς τὴν παροῦσαν σειρὰν αἱ ὁμιλίαι ἐκδίδονται εἰς τρεῖς τόμους (16 - 19).

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΣΤΑΜΟΣ
Θεολόγος — Γυμνασιάρχης

---

47. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, σελ. 307.
48. St. Jean Chrysostome et ses Oeuvres dans l' histoire litteraire, Louvain—Paris, 1907, P. 298.
49. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀλεξάνδρεια 1908, σελ. β'.
50. Περιοδικὸν «Ἀκτῖνες», τόμ. ΙΗ', σελ. 10.
51. Περιοδικὸν «Ἀκτῖνες», τόμ. ΙΖ', σελ. 109.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΙΑΝΤΑΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΤΗ

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΝ, ΟΤΕ ΗΤΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ,[1] ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ «ΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣ ΟΛΙΓΟΝ ΟΙΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟ ΦΑΓΗΤΟΝ ΣΟΥ ΔΙΑ ΤΟ ΣΤΟΜΑΧΙ ΣΟΥ ΚΑΙ ΤΑΣ ΣΥΧΝΑΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ ΣΟΥ». (Α΄ ΤΙΜ. 5, 23).

[1] **Α** 1. Ἠκούσατε τὴν ἀποστολικὴν φωνήν, τὴν σάλπιγγα ποὺ προέρχεται ἐκ τῶν οὐρανῶν, τὴν λύραν τὴν πνευματικήν; Διότι σὰν σάλπιγγα, ποὺ κτυπᾶ δυνατὰ καὶ πολεμικά, καὶ προξενεῖ τρόμον καὶ σύγχυσιν εἰς τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀνυψώνει τὰ φρονήματα ποὺ ἔχουν πέσει τῶν ἰδικῶν μας καὶ ἀφοῦ δώσῃ πολὺ θάρρος εἰς ἐκείνους, ποὺ προσέχουν, τοὺς κάνει ἀκαταμάχητους εἰς τὸν διάβολον. Καὶ σὰν λύρα πάλιν, ἡ ὁποία μὲ πολλὴν ψυχαγωγίαν τέρπει, ἀποκοιμίζει τὰ πάθη τῶν ἀτόπων λογισμῶν **Β** καὶ πολλὴν ὠφέλειαν μᾶς προξενεῖ μὲ εὐχάριστον τρόπον.

Ἠκούσατε λοιπὸν σήμερον περὶ πολλῶν καὶ ἀναγκαίων πραγμάτων νὰ ὁμιλῇ (ὁ Παῦλος) πρὸς τὸν Τιμόθεον; Διότι καὶ περὶ χειροτονιῶν τοῦ ἔγραφε καὶ τοῦ εἶπε νὰ μὴ θέτῃς γρήγορα τὰ χέρια σου εἰς κανένα πρὸς χειροτονίαν, οὔτε νὰ γίνεσαι συνυπεύθυνος εἰς ξένας ἁμαρτίας, (Α΄ Τιμ. 5. 22) καὶ τὸν ἀνυπόφορον τῆς τοιαύτης παρανομίας παρέστησε κίνδυνον, δείξας ὅτι διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων ἄλλοι θὰ τιμωρηθοῦν μαζὶ μὲ ἐκείνους, διότι τὴν ἱερατικὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς χειροτονίας παρέχουν εἰς πονηροὺς καὶ ἀναξίους. Ἔπειτα πάλιν λέγει: «νὰ χρησιμοποιῇς εἰς τὸ φαγητόν σου ὀλίγον κρασὶ διὰ τὸν στόμαχόν σου [2] **Α** καὶ τὰς συχνάς σου ἀσθενείας» (αὐτόθι 5, 23). Καὶ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῶν ὑπηρετῶν, καὶ τῆς μανίας τῶν φιλαργύρων, καὶ τῆς ἀνοησίας τῶν πλουσίων, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ζητημάτων μᾶς ὡμίλησε σήμερον.

---

1. Παλαιὰ ἡ Ἀνατολικὴ ἐκαλεῖτο ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησία τις, ἧς ἡ ἵδρυσις ἀπεδίδετο εἰς τὸν Θεόφιλον, εἰς ὃν ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς ἔγραψε τὰς Πράξεις. Εἰς ταύτην συνείρχοντο οἱ Χριστιανοὶ πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω εἴδομεν, ἀνήγειρε τὴν ὀκτάγωνον καὶ μοναδικὴν λόγῳ μεγέθους, κάλλους, ὕψους καὶ πλούτου ἐκκλησίαν (P G 20, 1109).

Ἐπειδή, φυσικά, ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, τί προτιμᾶτε ἐξ αὐτῶν νὰ ἐκλέξωμεν καὶ ἀναπτύξωμεν πρὸς τὴν ἀγάπην σας; Διότι, σὰν νὰ εὑρίσκωμαι σὲ λειβάδι, πολλὰ καὶ διάφορα βλέπω τὰ ἄνθη τῆς ἀναγνωσθείσης περικοπῆς, πολλὰ μὲν τὰ τριαντάφυλλα, πολλὰ δὲ τὰ ἴα, ὄχι δὲ ὀλιγώτερα τὰ κρίνα, ἀλλὰ παντοῦ μὲ ποικιλίαν καὶ ἀφθονίαν βλέπω διασκορπισμένον τὸν καρπὸν τοῦ πνεύματος καὶ μὲ πολλὴν τὴν εὐωδίαν· B μᾶλλον δὲ ὄχι μόνον μὲ λειβάδι, ἀλλὰ καὶ μὲ παράδεισον ὁμοιάζει ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἁγίας Γραφῆς· διότι τὰ ἄνθη αὐτῆς δὲν δίδουν μόνον ἁπλῆν εὐωδίαν, ἀλλὰ καὶ καρπόν, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ τρέφῃ τὴν ψυχήν. Τί λοιπὸν θέλετε ἀπὸ ὅσα εἴπομεν νὰ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον σήμερον πρὸς ἐξέτασιν; Θέλετε αὐτὸ ποὺ φαίνεται ἁπλούστατον ἐξ ὅλων καὶ καταληπτὸν εἰς τοὺς τυχόντας, αὐτὸ νὰ ἐξετάσωμεν τώρα; Ἐγὼ αὐτὴν τὴν σκέψιν ἔχω καὶ γνωρίζω καλὰ ὅτι καὶ σεῖς τὸ ἴδιο θὰ σκέπτεσθε.

Ποῖον λοιπὸν εἶναι τὸ εὐκολώτερον ἐξ ὅλων; Ποῖον ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται καὶ εἰς τὸν τυχόντα ὅτι εἶναι εὔκολον νὰ τὸ ἑρμηνεύσῃ καὶ κατανοήσῃ; Ποῖον δὲ εἶναι αὐτό; C «νὰ χρησιμοποιῇς ὀλίγο κρασὶ διὰ τὸ στομάχι σου καὶ τὰς συχνάς σου ἀσθενείας». Ἐμπρὸς λοιπὸν ὅλην τὴν ὁμιλίαν εἰς τὸ ρητὸν τοῦτο ἂς ἀφιερώσωμεν.

Κάμνομεν δὲ αὐτὸ ὄχι διότι ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τιμήν, οὔτε διὰ νὰ κάμωμεν ἐπίδειξιν δυνάμεως εἰς τὸν λόγον (διότι ὅσα λέγομεν δὲν εἶναι ἐπινοήματα ἰδικά μας, ἀλλὰ προέρχονται ἐξ ἐμπνεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος). Ἀλλὰ τὸ κάμνομεν, διὰ νὰ ἀπαλλάξωμεν ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀμελείας τοὺς περισσότερον ἀμελεῖς ἐκ τῶν ἀκροατῶν καὶ τοὺς πείσωμεν πόσον πολύτιμος εἶναι ὁ θησαυρὸς τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἀσφαλὲς οὔτε ἀκίνδυνον νὰ τὰς παρατρέχῃ κανείς. Διότι ἐὰν ἡ ἁπλῆ καὶ εὐκολονόητος αὕτη περικοπή, ποὺ φαίνεται εἰς τοὺς πολλοὺς ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξηγήσεως, D θὰ φανῇ ὅτι παρέχει εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα νὰ ἀποκτήσωμεν πλοῦτον πνευματικὸν καὶ ἀφορμὰς νὰ ἀνέλθωμεν εἰς ἀνωτέρας φιλοσοφικὰς σφαίρας, πολὺ περισσότερον ἐκεῖναι, ποὺ ὁλοφάνερα δείχνουν τὸν πλοῦτον τους, θὰ συντελέσουν, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν πάρα πολλοὺς θησαυρούς, ὅσοι προσέχουν εἰς αὐτάς. Ἂς μὴ παρατρέχωμεν λοιπὸν οὔτε ὅσα χωρία τῶν Γραφῶν φαίνονται, ὅτι εἶναι ἁπλᾶ εἰς τὸ νόημα, διότι καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος προέρχονται· ἡ χάρις δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποτὲ δὲν εἶναι μικρὰ καὶ ἄνευ ἀξίας, ἀλλὰ μεγάλη καὶ θαυμασία καὶ ἀνταξία τῆς μεγαλοδωρίας ἐκείνου ποὺ τὴν ἔδωκε. Ἂς μὴ ἀκούσωμεν λοιπὸν τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν χωρὶς μεγάλην προσοχήν, διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ψήνουν χώματα, ποὺ ἔχουν μέταλλα, B ὅταν τὰ βάλλουν εἰς τὸ χωνευτήρι, δὲν παίρνουν μόνον τὰς μεγάλας μάζας τοῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ μὲ πολλὴν προσοχὴν μαζεύουν καὶ τὰ μικρὰ κομματάκια αὐτοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν χρυσὸν ψήνομεν, τὸν ὁποῖον ἐλάβομεν ἀπὸ τὰ μέταλλα τῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς, θέτοντες ὄχι εἰς χωνευτήρι, ἀλλὰ εἰς τὴν κρίσιν τῆς ψυχῆς σας, καὶ ἀνάπτοντες ὄχι φωτιὰν ὑλικήν, ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦ πνεύματος, μὲ μεγάλην προσοχὴν ἂς μαζέψωμεν καὶ τὰ μικρὰ κομματάκια. Διότι, ἂν καὶ σύντομον τὸ ρητόν, ἔχει μεγάλην δύναμιν καὶ ἀξίαν· ἐπειδὴ τὰ μαργαριτάρια δὲν ὀφείλουν τὴν ἀξίαν των εἰς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των, ἀλλὰ εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν καλλονήν. Αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν θείων Γραφῶν. Διότι ἡ μὲν ἐξωτερικὴ Παιδεία[2] ἐπειδὴ ἀσχολεῖται μὲ πολλὰς μωρολογίας [3] A καὶ προσφέρει εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτῆς μεγάλην φλυαρίαν, στέλλει ὀπίσω αὐτοὺς μὲ ἄδεια χέρια, χωρὶς νὰ ἀπολαύσουν τίποτε οὔτε μικρὰν οὔτε μεγάλην ὠφέλειαν. Ἡ χάρις ὅμως τοῦ Πνεύματος δὲν κάνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, μὲ σύντομα λόγια, εἰς ὅλους ἐκείνους ποὺ προσέχουν, ἐμβάλλει φιλοσοφικὴν γνῶσιν. Καὶ ἀρκεῖ πολλὲς φορὲς ἕνα ρητόν, ποὺ ἔλαβον ἀπ᾽ ἐδῶ, νὰ τὸ ἔχουν ἐφόδιον εἰς ὅλην των τὴν ζωήν.

2. Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσον πολὺς εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς Γραφῆς, ἂς προσέξωμεν καὶ ἂς ὑποδεχθῶμεν ὅσα θὰ εἴπωμεν μὲ διαυγῆ διάνοιαν, διότι εἰς πολὺ βάθος ἑτοιμάζομαι νὰ ρίψω τὸν λόγον. B Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ αὐτό, διότι εἰς πολλοὺς ἐφάνη ἡ προτροπὴ αὐτὴ τοῦ Ἀποστόλου ἄσκοπος καὶ περιττὴ καὶ τὸ δικαιολογοῦν μὲ τὰ ἑξῆς: Δὲν ἠμποροῦσε μόνος του ὁ Τιμόθεος νὰ καταλάβῃ τί ἔπρεπε νὰ μεταχειρίζεται, ἀλλὰ ἐπερίμενε νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του; Ἔπειτα ὁ διδάσκαλος ὄχι μόνον συνέστησεν αὐτά, καὶ τὰ ἔγραψεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς αὐτόν, ὡς εἰς στήλην χαλκίνην, διὰ νὰ τὰ μελετοῦν ὅλοι. Καὶ δὲν ἐδίστασε διὰ τοιαῦτα ζητήματα νὰ γράψῃ εἰς τὸν μαθητὴν ἐπιστολὴν ποὺ θὰ ἐδιαβάζετο δημοσίᾳ; Διὰ νὰ μάθῃς λοιπὸν ὅτι ὄχι μόνον περιττὴ δὲν ἦτο ἡ σύστασις αὐτή, ἀλλὰ τουναντίον ἦτο ἀναγκαία καὶ χρησιμωτάτη καὶ ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Παύλου, C ἀλλὰ τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ αὐτὰ ἐννοῶ τὸ νὰ κάμῃ τὴν σύστασιν καὶ νὰ τὴν γράψῃ, ὥστε διὰ τῆς ἐπιστολῆς νὰ τὴν μάθουν ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι, θὰ ἀσχοληθῶ τώρα μὲ αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. Διότι ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, πολλοὶ ἔ-

2. Ἐξωτερικὴ ἢ θύραθεν παιδεία ἐκαλεῖτο ἡ ἐθνικὴ (εἰδωλολατρικὴ) παιδεία τὴν ὁποίαν ὁ Χρυσόστομος μᾶλλον ὑποτιμᾷ.

χουν καὶ ἄλλην ὄχι μικρὰν ἀπορίαν, ζητοῦντες νὰ μάθουν διατὶ ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς ἄνθρωπον μὲ τόσην πρὸς αὐτὸν παρρησίαν, τοῦ ὁποίου τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ λείψανα ἐξεδίωκον δαίμονας, νὰ πέση εἰς τόσην ἀσθένειαν, διότι δὲν εἶχε ἁπλῆν τινα καὶ προσωρινὴν ἀσθένειαν, ἀλλ' ἦτο ἀσθενὴς πάντοτε καὶ διαρκῶς καὶ εἶχε συνεχεῖς καὶ ἀλλεπαλλήλους ἀσθενείας, D ποὺ δὲν τὸν ἄφηναν οὔτε ὀλίγον νὰ ἀναπνεύση.

Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο; Ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Διότι δὲν εἶπε διὰ τὴν ἀσθένειάν σου, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀσθενείας σου καὶ ὄχι ἁπλῶς ἀσθενείας, ἀλλὰ διὰ νὰ φανερώση τὸ ὅτι ἦσαν συνεχεῖς, εἶπε τὰς συχνάς σου ἀσθενείας.

Ἂς ἀκούσουν τοῦτο ὅσοι, ἐπειδὴ ἠσθένησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, δυσανασχετοῦν καὶ ἀπελπίζονται.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ ζήτημα, τὸ ὅτι ἂν καὶ ἦτο ἅγιος ἀσθενοῦσε καὶ μάλιστα τόσον συχνά, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι εἰς αὐτὸν εἶχον ἐμπιστευθῆ τὰ κοινὰ πράγματα τῆς οἰκουμένης, λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του. Διότι, ἂν ἦτο ἕνας ἐξ ἐκείνων, E ποὺ ἀνεχώρησαν διὰ τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν καὶ ἔστησαν εἰς τὴν ἔρημον τὴν καλύβαν των καὶ ἐξέλεξαν τὸν ἡσυχον αὐτὸν βίον, δὲν θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα καμμίαν ἀπορίαν· τὸ νὰ μένη ὅμως εἰς τὸ μέσον τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἔχη ἀναλάβει τὰς φροντίδας τόσων ἐκκλησιῶν καὶ πόλεις ὁλοκλήρους καὶ Ἔθνη καὶ ὅλην τὴν οἰκουμένην μὲ προθυμίαν νὰ κυβερνᾷ, νὰ παραδοθῆ εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς ἀσθενείας, αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο προξενεῖ διανοητικὴν σύγχυσιν εἰς ἐκεῖνον, ποὺ δὲν βλέπει βαθύτερα. Διότι ἂν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτόν του, τοὐλάχιστον διὰ τοὺς ἄλλους ἔπρεπε νὰ ὑγιαίνη. Στρατηγὸς ἦτο ἄριστος, πόλεμον εἶχε κηρύξει ὄχι μόνον ἐναντίον τῶν ἀπίστων, ἀλλὰ καὶ τῶν δαιμόνων καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβόλου· μὲ πολλὴν τὴν ὁρμὴν τοῦ ἐπετίθεντο οἱ ἐχθροί, 4 A διασκορπίζοντες τὸ στρατόπεδον καὶ αἰχμαλωτίζοντες· οὗτος ἠδύνατο πάρα πολλοὺς νὰ ἐπαναφέρη εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅμως ἦτο ἀσθενής. Διότι ἐὰν καὶ καμμία ἄλλη, λέγει κανείς, ζημία δὲν ἐγίνετο ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, αὐτὴ μόνη ἦτο ἀρκετὴ νὰ κάμη τοὺς πιστοὺς ὀκνηροτέρους καὶ ῥαθυμοτέρους. Ἐπειδή, ἐὰν οἱ στρατιῶται, ὅταν βλέπουν τὸν στρατηγόν τους δεμένον, τρόπον τινά, εἰς τὸ κρεββάτι, λόγῳ ἀσθενείας, δὲν ἔχουν ὄρεξιν διὰ τὴν μάχην, πολὺ περισσότερον ἦτο φυσικὸν καὶ οἱ πιστοὶ τότε, βλέποντες τὸν διδάσκαλον, ποὺ εἶχε κάνει τόσα θαύματα, συνεχῶς νὰ ἀσθενῆ καὶ ὑποφέρη, νὰ πάθουν κάτι τὸ ἀνθρώπινον. Ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ κάτι ἄλλο ζητοῦν νὰ μάθουν αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν τὰς ἀπορίας αὐτάς· B διὰ ποῖον λόγον πάλιν οὔτε ὁ ἴδιος ὁ

Τιμόθεος δὲν ἐθεράπευσε τὸν ἑαυτόν του, οὔτε ὁ διδάσκαλός του ὁ Παῦλος, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην κατάστασιν; Ἐνῷ δὲ ἀνέσταινον νεκρούς, ἐξεδίωκον δαίμονας καὶ ἦσαν κύριοι τοῦ θανάτου μὲ μεγάλην δύναμιν, ἕνα ἄρρωστον σῶμα δὲν ἐθεράπευσαν, ἀλλὰ εἰς ξένα σώματα καὶ ζῶντες καὶ μετὰ τὸν θάνατόν τους ἔδειξαν ὅτι ἔχουν μεγάλην δύναμιν, ἕνα στομάχι ἰδικόν τους ἐλαττωματικὸν δὲν ἐθεράπευσαν. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν θεωρεῖ ἐντροπήν, μετὰ ἀπὸ τόσον πολλὰ καὶ μεγάλα θαύματα, ποὺ ἔκαμε μὲ ἕνα ἁπλοῦν λόγον, γράφων πρὸς τὸν Τιμόθεον, C νὰ καταφύγη εἰς τὴν διὰ τῆς οἰνοποσίας θεραπείαν τοῦ στομάχου· ὄχι διότι τὸ νὰ πίνη κανεὶς κρασὶ εἶναι κακὸν πρᾶγμα, κάθε ἄλλο, οἱ αἱρετικοὶ λέγουν τοιούτους λόγους, ἀλλὰ διότι δὲν ἐθεώρει ἐντροπὴν τὸ νὰ μὴ δύναται χωρὶς βοήθειαν τοῦ κρασιοῦ νὰ θεραπεύση ἕνα ἄρρωστο μέλος τοῦ σώματος. Τόσον μακρὰν ἦτο ἀπὸ τοιαύτας σκέψεις ἐντροπῆς, D ὥστε καὶ εἰς ὅλους τοὺς μεταγενεστέρους ἐφανέρωσε τοῦτο διὰ τῆς ἐπιστολῆς.

Εἴδατε εἰς πόσον βάθος ἐρρίψαμεν τὸν λόγον; Πῶς ἐκεῖνα ποὺ φαίνεται ὅτι εἶναι μικρά, εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ πολλὰ ζητήματα; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ἐπιφέρωμεν καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν. Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον κατεβήκαμεν εἰς πολὺ βάθος, ἵνα, ἀφοῦ ἀνυψώσωμεν τὴν διάνοιάν σας, ἐξακριβώσωμεν μὲ ἀσφάλειαν τὰ νοήματα.

3. Ἐπιτρέψατέ μου ὅμως, προτοῦ ἔλθω εἰς τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων ταύτων, νὰ εἴπω κάτι διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Τιμοθέου καὶ τὴν φροντίδα περὶ αὐτοῦ τοῦ Παύλου. Ποῖος δηλαδὴ ὑπῆρξε φιλοστοργότερος ἀπὸ ἐκεῖνον; ὁ ὁποῖος ἂν καὶ ἦτο τόσον μακρὰν αὐτοῦ καὶ εὑρίσκετο μέσα εἰς τόσας φροντίδας, ἐφρόντιζε τόσον πολὺ διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ στομάχου τοῦ μαθητοῦ καὶ ἔγραφε μὲ μεγάλην λεπτομέρειαν διὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ νοσήματος;

Τί δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ φθάση τὴν ἀρετὴν τοῦ Τιμοθέου; Τόσον περιφρονοῦσε τὴν καλοπέρασιν καὶ δὲν ἔδιδε σημασίαν εἰς τὰ πολυτελῆ φαγητά, E ὥστε ἐκ τῆς μεγάλης σκληραγωγίας καὶ αὐστηρᾶς νηστείας νὰ ἀσθενήση. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἐκ φύσεως τοιοῦτος, ἀλλὰ ἐκ τῆς νηστείας καὶ ὑδροποσίας ἔβλαψε τὸ στομάχι του, ἀκούσατε τὸν Παῦλον πῶς μὲ ἀκρίβειαν τὸ φανερώνει. Διότι δὲν εἶπεν ἁπλῶς «νὰ χρησιμοποιῆς ὀλίγο κρασί», ἀλλὰ ἀφοῦ πρῶτα εἶπε «νὰ μὴ πίνης πλέον νερό», τότε προσέθεσε τὴν συμβουλὴν τῆς οἰνοποσίας. Ἡ δὲ λέξις πλέον ἐφανέρωνεν ὅτι μέχρι τότε ἔπινε νερὸ καὶ διὰ τοῦτο ἠσθένησε. Ποῖος δὲν θὰ ἐκπλαγῆ μὲ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ καὶ ἐγκράτειαν; Εἰς αὐτοὺς τοὺς οὐρανοὺς ἔφθα-

σε καὶ εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀρετῆς. Καὶ αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν δίδει περὶ αὐτοῦ ὁ διδάσκαλος λέγων τὰ ἑξῆς: 5 A «Ἔστειλα εἰς σᾶς τὸν Τιμόθεον ποὺ εἶναι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ πιστὸν ἐν Κυρίῳ» (Α΄ Κορ. 4, 17). Ὅταν δὲ ὁ Παῦλος ὀνομάζει αὐτὸν τέκνον καὶ μάλιστα τέκνον ἀγαπητὸν καὶ πιστόν, ἀρκοῦν αἱ λέξεις αὐταὶ νὰ φανερώσουν ὅλην αὐτοῦ τὴν ἀρετήν. Διότι αἱ κρίσεις τῶν ἁγίων δὲν γίνονται διὰ νὰ εὐχαριστήσουν ἢ δυσαρεστήσουν καὶ εἶναι ἀπηλλαγμέναι κάθε μεροληψίας. Δὲν θὰ ἦτο τόσον ἀξιοζήλευτος ὁ Τιμόθεος, ἐὰν ἦτο φυσικὸν τέκνον τοῦ Παύλου, ὅσον εἶναι τώρα ἀξιοθαύμαστος, διότι ἂν καὶ καμμίαν σαρκικὴν συγγένειαν δὲν εἶχε μετ᾽ αὐτοῦ, διὰ τῆς συγγενείας, τὴν ὁποίαν φέρει ἡ ἀρετή, ἔθεσε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὴν υἱοθεσίαν ἐκείνου, φυλάττων εἰς ὅλα μὲ ἀκρίβειαν τοὺς χαρακτῆρας τῶν τρόπων τῆς ζωῆς ἐκείνου. Διότι σὰν μοσχάρι ζευγαρωμένο μὲ ταῦρον ἔσυρε τὸν ζυγὸν μαζὺ μὲ τὸν Παῦλον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Οἰκουμένης καὶ καθόλου δὲν ἐκάμπτετο λόγῳ τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ ἡ προθυμία του τὸν ἔκανε νὰ ἁμιλλᾶται μὲ τοὺς κόπους τοῦ διδασκάλου. B Καὶ αὐτὰ ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος τὰ φανερώνει, λέγων τὰ ἑξῆς: «Κανεὶς λοιπὸν αὐτὸν ἂς μὴ περιφρονήσῃ, διότι τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου ἐργάζεται ὅπως καὶ ἐγώ» (Α΄ Κορ. 16, 10). Εἶδες πῶς μαρτυρεῖ ὅτι εἶχε τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς μὲ αὐτὸν προθυμίαν; Ἔπειτα διὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι αὐτὰ εἶναι μόνον λόγια, ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρας τῆς ἀρετῆς τοῦ τέκνου του αὐτοὺς τοὺς ἀκροατὰς λέγων τὰ ἑξῆς: «Τὴν δοκιμασμένην ἀρετήν του τὴν γνωρίζετε, διότι σὰν τέκνον ποὺ συνεργάζεται μὲ τὸν πατέρα του ἔτσι μαζί μου ἐδούλευσεν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐλάβατε σεῖς πεῖραν τῆς ἀρετῆς του καὶ τῆς δοκιμασμένης ψυχῆς του» (Φιλ. 2, 22). Ἀλλ᾽ ὅμως ἂν καὶ ἔφθασεν εἰς τόσον ὕψος κατορθωμάτων, δὲν εἶχε θάρρος εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ κατείχετο ἀπὸ ἀγωνίαν καὶ φόβον. Δι᾽ αὐτὸ καὶ μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν ἐνήστευε καὶ δὲν ἔπαθεν ὅτι οἱ πολλοί, οἱ ὁποῖοι μόνον δέκα ἢ καὶ εἴκοσι μῆνας, ἀφοῦ παραδοθοῦν εἰς τὴν νηστείαν, ἀμέσως καταλύουν ὅλα. Ἀλλὰ ἐκεῖνος κανένα ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν ἔπαθεν, οὔτε ἐσκέφθη τοιοῦτόν τι. C Τί ἀνάγκη ἔχω τοῦ λοιποῦ τῆς νηστείας; ἔγινα ἀνώτερος, ἐνίκησα τὰς ἐπιθυμίας, ἐνέκρωσα τὸ σῶμά μου, ἐτρόμαξα τοὺς δαίμονας, ἐδίωξα τὸν διάβολον, νεκροὺς ἀνέστησα, λεπροὺς ἐκαθάρισα, εἰς τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις προξενῶ φόβον, τί μου χρειάζεται πλέον ἡ νηστεία καὶ ἡ ὠφέλειά της;

Τίποτε ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν εἶπεν οὔτε διενοήθη, ἀλλ᾽ ὅσον πολλὰ κατορθώματα ἀρετῆς εἶχε, τόσον περισσότερον ἐφοβεῖτο καὶ ἔτρεμε καὶ αὐτὸ τὸ ἐμάθαινε ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ

διδασκάλου του. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἂν καὶ ἡρπάγη εἰς τὸν τρίτον οὐρανὸν καὶ μετεφέρθη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσε λόγια ἀκατανόητα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τοιαῦτα μυστήρια καὶ διέδραμεν ὅλον τὸν κόσμον ὡς νὰ εἶχε φτερά, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε: φοβοῦμαι μήπως, «ἐνῷ ἐκήρυξα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἐσώθησαν ἀποδοκιμασθῶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ». (Α΄ Κορ. 9, 27). Ἐὰν δὲ ὁ Παῦλος μετὰ ἀπὸ τόσον πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα, αὐτὸς ποὺ ἠμπόρεσε νὰ εἴπῃ: D «δι᾽ ἐμὲ ὁ κόσμος ἔχει γίνει νεκρὸς καὶ ἐγὼ διὰ τὸν κόσμον» (Γαλ. 6, 14) φοβῆται, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς πρέπει νὰ φοβούμεθα καὶ μάλιστα ὅσο περισσότερα ἔργα ἀρετῆς ἔτυχε νὰ κάμωμεν. Διότι ὁ διάβολος τότε ἐξαγριώνεται καὶ ἀποθηριώνεται περισσότερον, ὅταν μᾶς βλέπῃ νὰ προσέχωμεν πολὺν τὸν ἑαυτόν μας. Ὅταν ἴδῃ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς νὰ εἶναι πολλὰ καὶ μεγάλα, τότε καταβάλλει μεγάλην προσπάθειαν, ὥστε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ ναυαγήσωμεν φοβερά.

Καὶ τοῦτο γίνεται, διότι ἐκεῖνος ποὺ εἶναι εὐτελὴς καὶ ὀλίγον γνωστὸς εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἂν ὑποσκελισθῇ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καὶ καταπέσῃ ἠθικῶς, δὲν φέρει τόσον μεγάλην βλάβην εἰς αὐτήν· 6 A ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀρετῆς καὶ ἔτσι εἶναι πασίγνωστος καὶ περίβλεπτος καὶ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλους, ὅταν πέσῃ, ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἡ πτῶσις του, καθὼς καὶ ἡ ζημία τῆς κοινωνίας εἶναι μεγάλη, ὄχι μόνον διότι ἔπεσεν ἀπὸ πολὺ ὕψος, ἀλλὰ καὶ διότι ἐμάρανε τὸν ζῆλον ἐκείνων, ποὺ ἀπέβλεπον εἰς αὐτὸν μὲ θαυμασμόν. Καὶ ὅπως εἰς τὸ σῶμα, ὅταν ὑποστῇ βλάβην κάποιο ἄλλο μέλος αὐτοῦ, δὲν εἶναι πολλὴ ἡ ζημία, ὅταν ὅμως ὑποστοῦν βλάβην τὰ μάτια, ἢ τὸ κεφάλι, ὁλόκληρον το σῶμα ἀχρηστεύεται, τὸ ἴδιον ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν καὶ διὰ τοὺς ἁγίους, ποὺ μεγάλα κατορθώματα ἀρετῆς ἔκαμαν. Ὅταν τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς αὐτῶν σβήσῃ, ὅταν λερώσωσι τὴν ψυχήν των, βλάπτουν εἰς ἀνυπόφορον βαθμὸν ὁλόκληρον τῆς ἐκκλησίας τὸ σῶμα.

4. B Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὁ Τιμόθεος, ἐφρόντιζε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἑαυτὸν ἀπὸ παντοῦ. Διότι ἤξευρεν ὡς νέος, ὅτι εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ συγκρατηθῇ ἡ νεότης, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἄστατος, ὅτι εὔκολα ἐξαπατᾶται, εὔκολα παρασύρεται καὶ ὅτι πολὺ γερὰ χαλινάρια χρειάζεται, διότι εἶναι φωτιά, ποὺ εὔκολα καὶ γρήγορα ἀνάβει, καὶ ἐξαπλώνεται πρὸς ὅλα τὰ ἔξω αὐτῆς πράγματα,[5] διὰ τοῦτο

5. «Ἤδει γὰρ ὅτι χαλεπὸν ἡ νεότης, ὅτι εὐρίπιστον, εὐεξαπάτητον, εὐόλισθον καὶ σφοδροτέρου δεῖται χαλινοῦ· πυρὰ γάρ τις ἐστι τῶν ἔξωθεν ἐπιβαλλομένη ἁπάντων, ῥᾳδίως ἐκκαιομένη καὶ ταχέως» καὶ ἀλλαχοῦ λέ-

ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἔβαζε φραγμούς, ὥστε νὰ τὴν περιορίσῃ, καὶ τὴν φλόγαν ταύτην ἐφρόντιζε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐλαττώνῃ καὶ τὸ ἀτίθασσο αὐτὸ ἄλογο, ποὺ δύσκολα χαλινώνεται καὶ κυβερνᾶται, ἔσφιγγε μὲ πολλὴν ὁρμήν, ἕως ὅτου τὰ σκιρτήματα τοῦ ἔκοψε, τὸ ἡμέρεψε καὶ μὲ πολλὴν ἐλευθερίαν τὸ παρέδωκεν εἰς τὰ χέρια τοῦ κυβερνῶντος αὐτὸ λογισμοῦ τῆς ψυχῆς.

Ἂς ἀσθενῇ, λέγει, τὸ σῶμα καὶ ἂς μὴ ἀσθενῇ ἡ ψυχή, ἂς χαλιναγωγῆται ἡ σάρκα C καὶ ἂς μὴ ἐμποδίζεται ὁ δρόμος τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ διὰ κάτι ἄλλο κυρίως ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸν θαυμάσῃ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ὅτι ἂν καὶ ἦτο τόσον σωματικῶς ἐξηντλημένος καὶ συνεχῶς ἐπάλαιε πρὸς τόσην ἀσθένειαν, ἐν τούτοις δὲν παραμελοῦσε τὴν θείαν ὑπηρεσίαν του, ἀλλὰ μὲ περισσοτέραν ὄρεξιν ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ εἶχον ὑγιᾶ καὶ ἀκμαῖα σώματα, ἔτρεχε παντοῦ, τώρα μὲν εἰς τὴν Ἔφεσον, ἄλλοτε εἰς τὴν Κόρινθον, πολλὲς φορὲς εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, παρουσιαζόμενος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης μετὰ τοῦ διδασκάλου, λαμβάνων μέρος εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀλλεπαλλήλους κινδύνους D καὶ τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν τῆς ψυχῆς του δὲν κατέβαλεν ἡ ἀσθένεια. Τόσην δύναμιν ἔχει ὁ ζῆλος πρὸς τὸν Θεόν, τόσον ἐλαφρὰ κάμνει τὰ φτερὰ τῆς ψυχῆς. Διότι καθὼς ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν σώματα εὔρωστα καὶ ὑγιᾶ, τίποτε δὲν κερδίζουν ἀπὸ τὴν ὑγείαν καὶ εὐρωστίαν, ὅταν ἡ ψυχή των ἔχει καταπέσει καὶ εἶναι ἀδρανὴς καὶ κοιμισμένη, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς ἐξηντλημένους σωματικῶς, καμμία βλάβη δὲν θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι γενναία καὶ ἄγρυπνος.

Νομίζουν λοιπὸν μερικοὶ ὅτι ἡ συμβουλὴ αὐτὴ τοῦ Παύλου τοὺς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ πίνουν ἐλεύθερα. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ ἐὰν κανεὶς ἤθελεν ἐξετάσει μὲ ἀκρίβειαν τὸ ρητὸν τοῦτο, θὰ εὕρῃ, ὅτι τοῦτο εἶναι μᾶλλον προτροπὴ πρὸς νηστείαν. E Διότι σκέψου, ὅτι δὲν ἔδωκεν αὐτὴν τὴν συμβουλὴν ὁ Παῦλος εἰς τὸν Τιμόθεον εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ ὅταν τὸν εἶδε νὰ εἶναι τελείως ἐξηντλημένος. Καὶ τότε ὄχι τελείως ἐλεύθερα, ἀλλὰ μὲ κάποιον περιορισμόν. Δὲν εἶπε δηλαδὴ ἁπλῶς νὰ πίνῃς κρασί, ἀλλὰ λίγο κρασί. Καὶ τοῦτο ὄχι διότι ὁ Τιμόθεος εἶχεν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς συμβουλῆς, ἀλλὰ διότι ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην αὐτῆς.

γει «ἄγριον ἡ νεότης πολλῶν δεομένη τῶν ἐπιστατούντων, διδασκάλων, παιδαγωγῶν, ἀκολούθων, τροφέων... Καθάπερ τις ἵππος ἀδάμαστος, καθάπερ τι θηρίον ἀτίθασον, τοιοῦτόν ἐστιν ἡ νεότης» (P. G. 63, 545).

Διὰ τοῦτο γράφων πρὸς ἐκεῖνον, μέτρα καὶ ὅρους θέτει πρὸς ἡμᾶς διὰ τὴν οἰνοποσίαν, ἐπιτρέπων νὰ πίνωμεν τόσον, ὅσον χρειάζεται, 7 A διὰ νὰ μᾶς ἐξαλείψῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ χαρίσῃ εἰς τὸ σῶμα ὑγείαν καὶ ὄχι ἀσθένειαν ἄλλην. Διότι ἀπὸ τὴν μεγάλην ὑδροποσίαν ὄχι ὀλιγώτερα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα καὶ χειρότερα κακὰ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὴν ψυχὴν γεννᾷ ἡ ἄμετρος οἰνοποσία, ἐπειδὴ βάζει εἰς τὴν διάνοιαν τὸν πόλεμον τῶν παθῶν καὶ τὴν τρικυμίαν τῶν ἀτόπων λογισμῶν, τὸ δὲ σῶμα κάνει ἄτονον καὶ κοιμισμένον. Διότι δὲν διαλύεται τόσον εὔκολα ἡ γῆ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πολλοῦ νεροῦ, ὅσον εὔκολα ἡ δύναμις τοῦ σώματος χαλαρώνεται καὶ ἐξαντλεῖται ὅταν εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν συνεχοῦς οἰνοποσίας. B Ἂς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν τὰς ἀκρότητας καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἂς φροντίζωμεν διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος καὶ ἂς περικόπτωμεν τὰ σκιρτήματα αὐτοῦ. Διότι ὁ οἶνος ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὄχι διὰ νὰ μεθῶμε, ἀλλὰ διὰ νὰ εἴμεθα νηφάλιοι, διὰ νὰ εὐχαριστούμεθα καὶ ὄχι νὰ λυπούμεθα καὶ πονῶμεν, διότι ὁ οἶνος, λέγει ἡ Γραφή, «εὐφραίνει τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου» (Ψαλ. 103, 15)· σὺ ὅμως κάνεις αὐτὸν μέσον λύπης, διότι ὅσοι μεθοῦν, ὑπερβολικὰ εἶναι βαρύθυμοι, ἐπειδὴ πολὺς σκοτισμὸς διαχύνεται εἰς τοὺς λογισμούς των. Φάρμακον ἄριστον εἶναι ὁ οἶνος, ὅταν ὁ πίνων ἔχει ἄριστον μέτρον. Τοῦτο τὸ χωρίον τῆς Γραφῆς μᾶς εἶναι χρήσιμον καὶ διὰ τὴν στάσιν μας ἔναντι τῶν αἱρετικῶν ποὺ συκοφαντοῦν τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ[4]. Ἐὰν ὁ οἶνος ἦτο ἀπὸ τὰ ἀπηγορευμένα πράγματα, δὲν θὰ ἐπέτρεπεν αὐτὸ ὁ Παῦλος, δὲν θὰ ἔλεγε νὰ μεταχειρίζεται ὁ Τιμόθεος οἶνον. C Ὄχι μόνον δὲ ἀπέναντι τῶν αἱρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπέναντι τῶν ἁπλοϊκωτέρων ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας εἶναι χρήσιμον, οἱ ὁποῖοι ὅταν ἴδουν μερικοὺς νὰ ἀσχημονοῦν ἕνεκα μέθης, ρίπτουν τὸ βάρος ὄχι εἰς αὐτούς, ἀλλὰ εἰς τὸν καρπόν, ποὺ ἔδωκεν ὁ Θεός, λέγοντες, νὰ μὴ ὑπάρχῃ ὁ οἶνος. Ἀπαντῶμεν λοιπὸν πρὸς αὐτούς, νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἡ μέθη, διότι ὁ οἶνος εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ μέθη ἔργον τοῦ διαβόλου. Δὲν γεννᾷ ὁ οἶνος τὴν μέθην, ἀλλὰ ἡ ἀσωτία. Νὰ μὴ συκοφαντῇς τὸ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ νὰ κατηγορῇς τὴν τρέλλαν τοῦ συνανθρώπου σου. Σὺ ὅμως παρημέλησες νὰ τιμωρῇς καὶ διορθώνῃς αὐτὸν ποὺ ἁμαρτάνει καὶ ὑβρίζεις τὸν εὐεργέτην;

5. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσωμεν μερικοὺς νὰ λέγουν αὐτά, νὰ τοὺς ἀποστομώσωμεν. D Διότι ὄχι ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου, ἀλλὰ ἡ ἔλλειψις μέτρου, ὅταν κανεὶς πίνῃ, δημιουργεῖ τὴν μέ-

4. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ αἱρετικοὶ ἐγκρατῖται, οἵτινες παντελῶς ἀπεῖχον οἴνου, θεωροῦντες αὐτὸν κακὸν καὶ μὴ χρησιμοποιοῦντες αὐτὸν οὔτε εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν.

θην, πού είναι ρίζα όλων τών κακών. Ὁ οἶνος ἐδόθη διά νά διορθώση ἀσθένειαν τοῦ σώματος, ὄχι διά νά βλάπτη ὑγείαν ψυχῆς. Μή λοιπόν μεταχειρίζεσαι χωρίς μέτρον τήν δωρεάν ταύτην τοῦ Θεοῦ καί ἔτσι παρέχεις λαβήν εἰς τούς ἀνοήτους καί ἀδιαντροπους νά κατηγοροῦν τό δημιουργήματο τοῦ Θεοῦ.

Διότι τί εἶναι ἐλεεινότερον ἀπό τήν μέθην; Αὐτός πού μεθᾷ εἶναι νεκρός, καίτοι ζῇ. Εἶναι δαίμων μέ τήν θέλησίν του, ψυχικόν νόσημα ἀσυγχώρητον, πτῶσις διά τήν ὁποίαν δέν ὑπάρχει ἀπολογία, κοινή ἀσχημοσύνη τοῦ γένους μας. Λέγω τοῦτο διότι, αὐτός πού μεθᾷ, δέν εἶναι μόνον εἰς τάς συναναστροφάς ἄχρηστος, E οὔτε εἰς τά ἰδιωτικά καί δημόσια πράγματα, ἀλλά καί ἁπλῶς βλεπόμενος εἶναι ὁ περισσότερον ὅλων σιχαμερός, διότι ἀποπνέει δυσωδίαν. Ἐπί πλέον τά ρεψίματα καί χασμουρήματα καί αἱ φωναί τῶν μεθύσων εἶναι σκληραί καί ἀηδεῖς, πού κάνουν ὅσους τούς βλέπουν καί τούς συναναστρέφονται νά αἰσθάνωνται ἀποστροφήν πρός αὐτούς. Καί τό μεγαλύτερον κακόν εἶναι ὅτι τό νόσημα αὐτό ἀπομακρύνει τούς μεθύσους ἀπό τόν οὐρανόν καί δέν τούς ἀφήνει νά ἐπιτύχουν τά αἰώνια ἀγαθά, ἀλλά, ἐκτός τῆς ἐδῶ ἀσχημοσύνης, καί εἰς τόν ἄλλον κόσμον κόλασις ἀνυπόφορος περιμένει αὐτούς πού ἔχουν τέτοια νοσήματα. Ἄς παρακάψωμεν λοιπόν τήν κακήν αὐτήν συνήθειαν καί ἄς ἀκούσωμεν τόν Παῦλον, [8] A πού λέγει, «νά μεταχειρίζεσαι ὀλίγον κρασί». Διότι καί αὐτό τό ὀλίγον χάριν τῆς ἀσθενείας τό ἐπέτρεψεν. Ἐάν δέν τόν ἐνοχλοῦσεν ἡ ἀσθένεια, δέν θά ἠνάγκαζε τόν μαθητήν του οὔτε αὐτό τό ὀλίγον νά πλησιάζῃ. Διότι τῶν ποτῶν καί τῶν τροφῶν, τά ὁποῖα κατ' ἀνάγκην μεταχειριζόμεθα πρός συντήρησίν μας, πρέπει πάντοτε νά κάνωμεν χρῆσιν μέ μέτρον, ἀνάλογον μέ τάς ἀνάγκας καί τούς καιρούς, καί ποτέ νά μή μεταχειριζώμεθα περισσότερα ἀπ' ὅτι εἶναι ἀνάγκη, οὔτε ἁπλῶς καί ἄσκοπα νά κάνωμεν κάτι.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἐμάθομεν τήν φροντίδα τοῦ Παύλου καί τήν ἀρετήν τοῦ Τιμοθέου, ἄς φέρωμεν πλέον τόν λόγον εἰς αὐτήν τήν λύσιν τῶν ζητημάτων. Ποῖα λοιπόν εἶναι τά ζητήματα; Εἶναι ἀνάγκη πάλιν νά τά ἐπαναλάβωμεν διά νά γίνῃ σαφεστέρα ἡ λύσις. B Διά ποῖον λόγον ἐπέτρεψεν ὁ Θεός νά πέσῃ εἰς ἀσθένειαν τοιοῦτος ἅγιος, πού ἐτακτοποιοῦσε τόσας ὑποθέσεις, καί οὔτε ὁ ἴδιος, οὔτε ὁ διδάσκαλός του ἠμπόρεσε νά τόν θεραπεύσῃ, ἀλλά παρέστη ἀνάγκη πρός θεραπείαν νά καταφύγῃ εἰς τήν βοήθειαν τῆς οἰνοποσίας; Αὐτά ἦσαν τά ζητήματα. Πρέπει τώρα νά ἐπιφέρωμεν τήν λύσιν, ἡ ὁποία νά μή ἀναφέρεται μόνον εἰς τήν περίπτωσιν τῶν ἁγίων

καί μεγάλων καί θαυμαστῶν ἀνδρῶν, πού περιέπεσαν εἰς ἀσθενείας καί νόσον ὁμοίαν μέ τόν Τιμόθεον, ἀλλά καί εἰς περίπτωσιν πτωχείας καί πείνας καί δεσμῶν καί βασάνων καί πειραγμάτων καί συκοφαντιῶν καί εἰς ὅλα γενικά τά δεινά τοῦ παρόντος βίου. Πρέπει ἀκόμη ἀπ' αὐτά, πού θά λεχθοῦν ἐπί τοῦ ζητήματος τούτου σήμερον, νά ἠμπορέσωμεν νά εὕρωμεν ἀκριβῆ καί ἀσφαλεστάτην ἀπολογίαν πρός ἐκείνους, C πού κατακρίνουν τήν θείαν Πρόνοιαν δι' αὐτά. Διότι ἠκούσατε πολλούς νά λέγουν τά ἑξῆς: διατί ἆρά γε ὁ δεῖνα, πού εἶναι ἐνάρετος καί τίμιος ἄνθρωπος, νά σύρεται εἰς τά δικαστήρια καθημερινῶς ἀπό ἄλλον παραβάτην τῶν νόμων καί διεφθαρμένον καί πολύ νά ὑποφέρῃ καί νά ἐπιτρέπῃ τοῦτο ὁ Θεός; Διατί ἄλλος ἐσυκοφαντήθη καί ἀπέθανεν ἄδικα; Ὁ δεῖνα, λέγουν κατεποντίσθη, ὁ ἄλλος κατεκρημνίσθη. Καί θά ἠμποροῦσα νά ἀναφέρω πολλούς ἁγίους ἐπί τῶν ἡμερῶν μας καί ἐπί τῶν προγόνων μας, πού ὑπέμειναν πολλάς καί διαφόρων εἰδῶν θλίψεις. Διά νά εὕρωμεν λοιπόν τήν αἰτίαν ὅλων αὐτῶν, ὥστε μήτε ἡμεῖς νά τά χάνωμεν, D μήτε ἄλλους νά ἀφίνωμεν νά σκανδαλίζωνται, ἄς ἔχωμεν μεγάλην προσοχήν εἰς ὅσα τώρα θά λεχθοῦν.

6. Διά τάς πολλάς καί πολλῶν εἰδῶν κακοπαθείας τῶν ἁγίων ὀκτώ αἰτίας ἔχω νά εἴπω πρός τήν ἀγάπην σας. Διά τοῦτο προσέξατέ με ὅλοι, πάρα πολύ, εἰς ὅσα θά εἴπω, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ὅτι, τοῦ λοιποῦ, θά εἶσθε τελείως ἀδικαιολόγητοι, ἄν σκανδαλίζεσθε διά τά συμβάντα, ἀφοῦ, ἐνῷ εἶναι τόσαι αἰτίαι, θά ταράττεσθε καί ζαλίζεσθε, ὡς νά μή ὑπῆρχε καμμία.

Πρώτη μέν λοιπόν αἰτία, πού ἐπιτρέπει ὁ Θεός νά κακοπαθοῦν οἱ ἐνάρετοι, E εἶναι διά νά μή ὑπερηφανεύωνται διά τό μέγεθος τῶν κατορθωμάτων καί τῶν θαυμάτων αὐτῶν. Δευτέρα, διά νά μή νομίσωσιν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καί τούς θεωρήσωσιν ὡς θεούς. Τρίτη, διά νά φαίνεται ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ὑπερισχύει καί γίνεται ἰσχυρά διά τῶν ἀσθενούντων καί εὑρισκομένων εἰς τά δεσμά καί ὅτι αὐτή συντελεῖ εἰς τό νά διαδίδεται τό κήρυγμα. Τετάρτη, διά νά γίνεται φανερωτέρα ἡ ὑπομονή αὐτῶν καί ὅτι δέν δουλεύουν τόν Θεόν διά ἀνθρώπινον μισθόν, ἀλλά καί ὅτι εἶναι τόσον πολύ εὐγνώμονες, [9] A ὥστε κατόπιν τόσων θλίψεων νά ἔχουν πρός αὐτόν ἀκεραίαν τήν ἀφοσίωσιν καί ἀγάπην των. Πέμπτη, διά νά φιλοσοφῶμεν περί τῆς ἀναστάσεως. Διότι ὅταν ἴδῃς ἄνθρωπον δίκαιον καί γεμᾶτον ἀπό ἀρετήν νά ὑποστῇ πάρα πολλά κακά καί εἰς αὐτήν τήν κατάστασιν νά φύγῃ ἀπ' αὐτόν τόν κόσμον, καί χωρίς νά θέλῃς ἐξάπαντος θά ἀναγκασθῇς κάτι νά σκεφθῇς περί τῆς μελλούσης κρίσεως. Διότι ἐάν οἱ ἄνθρωποι, ἐκεῖ-

νους πού κοπιάζουν δι' αὐτούς, δὲν τοὺς ἀφίνουν νὰ ἀναχωρήσουν χωρὶς νὰ τοὺς δώσουν μισθὸν καὶ ἀμοιβήν, πολὺ περισσότερον ὁ Θεός, αὐτοὺς πού ἐκοπίασαν τόσον πολὺ δι' Αὐτόν, δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἀφήσῃ χωρὶς ἀμοιβήν. Ἀφοῦ δὲ δὲν θὰ θελήσῃ νὰ στερήσῃ αὐτοὺς τῆς ἀμοιβῆς τῶν κόπων των, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ κάποιος χρόνος μετὰ τὸν θάνατόν των, B κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἀπολαύσουν τὰς ἀμοιβὰς τῶν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον κόπων των. Ἕκτη, διὰ νὰ ἔχουν ἀρκετὴν παρηγορίαν καὶ ἀνακούφισιν ὅλοι ὅσοι ὑφίστανται θλίψεις, ἀποβλέποντες εἰς ἐκείνους καὶ ἐνθυμούμενοι τὰ κακὰ πού συνέβησαν εἰς αὐτούς. Ἑβδόμη, ἵνα ὅταν σᾶς προτρέπωμεν νὰ γίνεται ἐνάρετοι, ὅπως ἐκεῖνοι, καὶ λέγωμεν εἰς καθένα ἀπὸ σᾶς, νὰ μιμηθῇς τὸν Παῦλον καὶ νὰ ζηλεύῃς τὸν Πέτρον, μὴ διστάσετε νὰ τοὺς μιμηθῆτε, νομίζοντες ὅτι αὐτοὶ λόγῳ τῶν πολλῶν κατορθωμάτων των εἶχον ἄλλην φύσιν καὶ δὲν ἦσαν ἄνθρωποι. Ὀγδόη, διὰ νὰ μάθωμεν, ὅταν πρόκειται νὰ καλοτυχίζωμεν καὶ ἐλεεινολογοῦμεν, ποίους πρέπει νὰ θεωρῶμεν εὐτυχεῖς, ποίους δὲ δυστυχεῖς καὶ ταλαιπώρους.

Καὶ αἱ μὲν αἰτίαι, αὐταὶ εἶναι. C Πρέπει ὅμως τώρα νὰ τὰς βεβαιώσωμεν ὅλας μὲ τὴν Γραφὴν καὶ ἀποδείξωμεν μὲ ἀκρίβειαν, ὅτι ὅλα ὅσα εἴπομεν δὲν εἶναι ἐπινοήσεις ἀνθρωπίνων σκέψεων, ἀλλὰ διδασκαλία τῆς Γραφῆς. Ἔτσι καὶ ὁ λόγος θὰ σᾶς φανῇ μᾶλλον ἀξιόπιστος καὶ μονιμώτερον θὰ ἐντυπωθῇ εἰς τὰς ψυχάς σας.

Ὅτι μὲν λοιπὸν συντελεῖ ἡ κακοπάθεια τῶν ἁγίων εἰς τὸ νὰ ἔχωσιν οὗτοι ταπεινοφροσύνην καὶ μὴ ὑπερηφανεύωνται ἕνεκα τῶν ἐξαιρετικῶν σημείων καὶ κατορθωμάτων αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπέτρεψεν αὐτὴν ὁ Θεός, ἂς ἀκούσωμεν τοῦτο ἀπὸ τὸν Προφήτην Δαυῒδ καὶ τὸν Παῦλον. Ὁ μὲν Δαυῒδ λέγει: «εὐεργεσία ὑπῆρξεν ἡ ταπείνωσις πού μοῦ ἔκαμες διὰ τῶν θλίψεων, D διότι ἔτσι ἔμαθα τὰ δικαιώματά σου» (Ψαλμ. 118, 71), ὁ δὲ Παῦλος, ἀφοῦ εἶπεν «ἡρπάγην μέχρι τοῦ τρίτου οὐρανοῦ καὶ μετεφέρθην εἰς τὸν παράδεισον», προσέθηκε, «ἕνεκα τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἀποκαλύψεων ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς καὶ μοῦ ἐδόθη ξύλον ἀκανθωτὸν εἰς τὸ σῶμα ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ διὰ νὰ μὲ κτυπᾷ κατὰ πρόσωπον διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωμαι» (Β' Κορ. 12, 2, 4, 7). Τί εἶναι σαφέστερον ἀπ' αὐτό; Διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωμαι, λέγει, ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ νὰ μὲ κτυποῦν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀγγέλους δὲ τοῦ Σατανᾶ δὲν ἐννοεῖ δαίμονάς τινας, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους, πού ὑπηρετοῦν τὸν διάβολον, δηλ. τοὺς ἀπίστους, τοὺς τυράννους, τοὺς εἰδωλολάτρας, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς τὸν ἐστενοχώρουν καὶ κατεδίωκον.

Μὲ αὐτὰ δὲ θέλει νὰ μᾶς εἴπῃ τὰ ἑξῆς: Ἠμποροῦσεν ὁ Θεὸς νὰ παύσῃ τοὺς διωγμοὺς E καὶ τὰς συνεχεῖς θλίψεις κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡρπάγην εἰς τὸν τρίτον οὐρανὸν καὶ μετεφέρθην εἰς τὸν παράδεισον, διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευθῶ καὶ ὑψηλοφρονήσω ἀπὸ τὰς ὑπερόχους ἀποκαλύψεις, ἐπέτρεψε τοὺς διωγμοὺς τούτους καὶ ἄφησε τοὺς ἀγγέλους τοῦ Σατανᾶ νὰ μὲ ραπίζουν. Ἐὰν δὲ ἅγιοι καὶ ἀξιοθαύμαστοι εἶναι ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος καὶ ὅλοι ὅσοι εἶναι τοιοῦτοι, καὶ πράγματι εἶναι, ἀλλ' ὅμως δὲν παύουν νὰ εἶναι ἄνθρωποι καὶ ἔχουν ἀνάγκην πολλῶν προφυλακτικῶν μέτρων 10 A διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται καὶ κυρίως οἱ ἅγιοι. Διότι τίποτε, συνήθως δὲν ὁδηγεῖ τόσον εἰς ὑπερηφάνειαν, ὅσον ἡ γεμάτη ἀπὸ κατορθώματα συνείδησις καὶ ψυχή, πού ἔχει αὐτοπεποίθησιν. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν εἰς αὐτοὺς τοιοῦτον τι, ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς νὰ τοὺς εὕρουν θλίψεις καὶ πειρασμοί, οἱ ὁποῖοι τοὺς κάμνουν νὰ εἶναι περιμαζευμένοι καὶ τοὺς πείθουν νὰ ταπεινοφρονοῦν παντοῦ.

7. Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸ νὰ φανερωθῇ ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ πάρα πολὺ συντελεῖ τοῦτο, ἄκουσον αὐτὸ παρὰ τοῦ ἰδίου ἀποστόλου, πού τὸ εἶπε πρωτύτερα. B Διὰ νὰ μὴ λέγῃς δηλαδή, ὅτι οἱ ἄπιστοι θεωροῦν, ὅτι ὁ Θεός, πού ἐπιτρέπει ταῦτα, τὸ κάνει ἀπὸ ἀδυναμίαν, διότι ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοὺς ἰδικούς του, ἐπιτρέπει νὰ ὑποφέρουν συνεχῶς. Καὶ πρόσεξε νὰ ἰδῇς πῶς μὲ αὐτὰ ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Παῦλος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν φανερώνουν ἀδυναμίαν τοῦ Θεοῦ, ὅσα γίνονται, ἀλλὰ ἀντιθέτως τὴν μεγάλην αὐτοῦ δύναμιν εἰς ὅλα. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπεν ὅτι «μοῦ ἐδόθη ξύλον ἀκανθωτὸν εἰς τὸ σῶμα, ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ διὰ νὰ μὲ ραπίζῃ» καὶ ἐφανέρωσε μὲ τὰ λόγια αὐτὰ τοὺς ἀλλεπαλλήλους πειρασμούς, προσέθεσε «διὰ τὸν πειρασμὸν αὐτὸν πολλὰς φορὰς παρεκάλεσα τὸν Κύριον νὰ μοῦ τὸν διώξῃ καὶ μοῦ εἶπε· σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις πού σοῦ δίδω, διότι ἡ δύναμίς μου ἀναδεικνύεται τελεία ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀσθενής» (Β' Κορ. 12, 8, 9). Τότε φαίνεται ἡ δύναμίς μου, λέγει, C ὅταν σεῖς εὑρίσκεσθε εἰς ἀδυναμίαν, καὶ μὲ σᾶς, πού φαίνεσθε ἀσθενεῖς, ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος αὐξάνεται καὶ διαδίδεται παντοῦ. Παράδειγμα τούτου, ὅταν τὸν ἔκλεισαν εἰς τὴν φυλακήν, ἀφοῦ τὸν ἔδειραν πολὺ ἄσχημα, (Πρ. 16, 26), προσείλκυσεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον τὸν δεσμοφύλακα. Εἰς τὸ ξύλον ἦσαν τὰ πόδια, εἰς τὰς ἁλυσίδας τὰ χέρια καὶ ἡ φυλακὴ ἐσείετο τὰ μεσάνυκτα, ἐνῷ αὐτοὶ ἐδοξολόγουν τὸν Θεόν.

Βλέπεις πῶς ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ ἐφαίνετο τελεία εἰς τὴν ἀδυναμίαν; Ἐὰν ἦτο ἐλεύθερος ὁ Παῦλος καὶ ἐσείετο

ἐκεῖνο τὸ οἴκημα, τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν θὰ ἦτο θαυμαστόν. Διὰ τοῦτο, λέγει, νὰ μένῃς δεμένος, καὶ ἂς σαλεύωνται οἱ τοῖχοι ἀπ' ὅλα τὰ μέρη καὶ ἂς λύωνται οἱ δεσμῶται, D ἵνα φαίνεται ὁλοφάνερα ἡ δύναμίς μου, διότι αὐτὰ θὰ γίνωνται διὰ σοῦ τοῦ φυλακισμένου καὶ δεμένου. Αὐτὸ λοιπὸν ἔκαμε τὸν δεσμοφύλακα νὰ ἐκπλαγῇ, τὸ ὅτι δηλ. ὁ Παῦλος, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τόσον αὐστηρὸν περιορισμὸν εἰς τὴν φυλακήν, μὲ τὴν προσευχὴν μόνον κατώρθωσε νὰ σείσῃ τὰ θεμέλια, νὰ ἀνοίξῃ τὰς θύρας τοῦ δεσμωτηρίου καὶ νὰ λύσῃ ὅλους τοὺς δεμένους. Ὄχι δὲ μόνον εἰς αὐτὸ τὸ γεγονός, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις τῆς ζωῆς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἠμπορεῖ νὰ ἴδῃ κανεὶς ὅτι συχνὰ συνέβαινε τοῦτο καὶ εἰς τοὺς διωγμοὺς νὰ φαίνεται πλουσία ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, νὰ παρακολουθῇ τὰς θλίψεις καὶ ἔτσι νὰ κηρύττῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ. E Διὰ τοῦτο ἔλεγε: «Σοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ χάρις ποὺ σοῦ δίδω, διότι ἡ δύναμίς μου ἀναδεικνύεται τελεία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀσθενής». (Β΄ Κορ. 12, 9).

Ὅτι δὲ ἦτο δυνατὸν οἱ ἄνθρωποι νὰ τοὺς θεωρήσουν ὅτι εἶναι ἀνώτεροι τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἂν δὲν τοὺς ἔβλεπον νὰ ὑποφέρουν τόσα, ἀκούσατε, πῶς ἐκφράζει αὐτὸν τὸν φόβον ὁ Παῦλος «Διότι ἐὰν θελήσω, λέγει, νὰ καυχηθῶ δὲν θὰ εἶμαι ἀνόητος· δυσκολεύομαι ὅμως νὰ τὸ κάμω διὰ νὰ μὴ μοῦ λογαριάσῃ κανεὶς παραπάνω ἀπ' ἐκεῖνα ποὺ βλέπει ἢ ἀκούει εἰς ἐμὲ» (Β΄ Κορ. 12, 6). Τί δὲ σημαίνουν αὐτὰ ποὺ λέγει; Ἠμποροῦσα, λέγει, πολὺ περισσότερα θαύματα νὰ σᾶς εἴπω, ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ τὸ πράξω, 11 A φοβούμενος μήπως τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων συντελέσῃ, ὥστε οἱ ἄνθρωποι νὰ σχηματίσουν δι' ἐμὲ ἰδέαν ἀνωτέραν τῆς πραγματικῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πέτρος μὲ τὸν Ἰωάννην, ὅταν ἀνώρθωσαν τὸν κουτσὸν καὶ ὅλοι ἔβλεπον πρὸς αὐτοὺς μὲ μεγάλον θαυμασμόν, καθησυχάζοντες αὐτοὺς καὶ πείθοντες, ὅτι τίποτε δὲν ἔκαμον μὲ τὴν δύναμίν των ἢ τὴν ἀξίαν των, λέγουν: «διατί θαυμάζετε καὶ ἔχετε καρφώσει τὰ μάτια σας εἰς ἡμᾶς ὡσὰν μὲ ἰδικήν μας δύναμιν ἢ λόγῳ τῆς εὐσεβείας μας νὰ ἔχωμεν κατορθώσει νὰ περιπατῇ οὗτος»; (Πράξ. 3, 12).

Καὶ εἰς τὰ Λύστρα πάλιν οἱ ἄνθρωποι ὄχι μόνον εἶχον ἐκπλαγῆ, ἀλλὰ καὶ ταύρους ἀφοῦ ἐστεφάνωσαν[5] τοὺς ἔφερον καὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ τοὺς θυσιάσουν εἰς τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν θεωρήσαντες αὐτοὺς ὡς θεούς. Βλέπε τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν. Δι' ἐκείνων, ποὺ ὁ Κύριος ἐφρόντιζε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν ἀσέβειαν, διὰ τούτων ἐκεῖνος ἐφρόντιζε νὰ τὴν εἰσαγάγῃ, προσπαθῶν B νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ θεωροῦν ἀνθρώπους ὡς θεούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμε καὶ εἰς προηγουμένους καιρούς. Καὶ αὐτὸ κυρίως εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ρίζαν τῆς εἰδωλολατρείας. Πολλοὶ δηλαδὴ ἄνθρωποι, ποὺ διέπρεψαν εἰς πολέμους καὶ ἔστησαν τρόπαια καὶ ἔκτισαν πόλεις καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια ἔργα τοὺς τότε ἀνθρώπους ἀφοῦ εὐεργέτησαν, θεοὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐθεωρήθησαν καὶ μὲ ναοὺς καὶ βωμοὺς ἐτιμήθησαν, ὅπως συνέβη εἰς τοὺς Ἕλληνας, ποὺ ὅλος ὁ κατάλογος τῶν θεῶν των ἀποτελεῖται ἀπὸ τοιούτους ἀνθρώπους. Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἁγίους, ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς συχνὰ νὰ καταδιώκωνται, νὰ κτυποῦνται, νὰ ἀσθενοῦν, C ἵνα ἡ ὑπερβολικὴ σωματικὴ ἀσθένεια καὶ τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν πείσῃ τοὺς τότε παρόντας, ὅτι καὶ ἄνθρωποι ἦσαν αὐτοί, ποὺ ἔκαμνον τόσον μεγάλα θαύματα καὶ τίποτε δὲν ἔκαμον μὲ τὴν δύναμίν των, ἀλλὰ μόνη ἡ θεία χάρις διὰ μέσου αὐτῶν ὅλα τὰ κατώρθωνε. Διότι ἐὰν αὐτούς, ποὺ εἶχον κάμει μικρὰ καὶ εὐτελῆ ἔργα θεοὺς τοὺς ἐνόμισαν, πολὺ περισσότερον, ἐὰν δὲν ἐπάθαινον κάτι τὸ ἀνθρώπινον, αὐτοὺς θὰ ἐνόμιζον, οἱ ὁποῖοι ἔκανον τοιαῦτα ἔργα, ποὺ κανεὶς δὲν ἤκουσε ποτὲ οὔτε εἶδε. Ἀφοῦ δέ, ἐνῷ αὐτοὶ ἐμαστιγώνοντο, ἐκρημνίζοντο, ἐφυλακίζοντο, ἐξεδιώκοντο, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκινδύνευον, μερικοὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἔπεσον εἰς τὴν ἀσεβῆ ταύτην ὑποψίαν, D πολὺ περισσότερον θὰ ὑπoπτεύοντο τοῦτο, ἂν δὲν ὑφίσταντο κάτι τὸ ἀνθρώπινον.

8. Ἡ τρίτη αἰτία τῆς κακοπαθείας τῶν ἁγίων εἶναι αὐτή. Τετάρτη δὲ τὸ νὰ μὴ νομίζωσιν οἱ ἄνθρωποι ὅτι οἱ ἅγιοι ὑπηρετοῦσι τὸν Θεὸν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἀπολαύσωσιν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν εὐτυχίαν καὶ πλοῦτον ὑλικόν. Διότι πολλοί, ποὺ ζοῦν εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀκολασίαν, ὅταν πολλάκις ἀπὸ πολλοὺς ἐπικρίνωνται καὶ προτρέπωνται νὰ εἰσέλθουν εἰς τοὺς κόπους τῆς ἀρετῆς καὶ ἀκούουν νὰ ἐγκωμιάζωνται οἱ ἅγιοι διὰ τὸ θάρρος των πρὸ τῶν κινδύνων, μὲ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν τοὺς συκοφαντοῦν. Καὶ ὄχι μόνον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ διάβολος αὐτὴν τὴν ὑποψίαν συνέλαβε. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἰὼβ εἶχεν ἀποκτήσει πολλὰ πλούτη καὶ ἀπελάμβανε πολλῆς εὐπορίας, E ὅταν ὁ Θεός, φέρων ὡς παράδειγμα τὸν Ἰώβ, ἔδειξε περιφρόνησιν πρὸς τὸν πονηρὸν δαίμονα, οὗτος ἐπειδὴ δὲν εἶχέ τι νὰ εἴπῃ, οὔτε νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὰ ἐγκλήματά του, οὔτε νὰ ἀρνηθῇ τὰς ἀρετὰς τοῦ δικαίου, πρὸς αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν καταφεύγει λέγων τὰ ἑξῆς: «Μήπως δωρεὰν σὲ σέβεται ὁ Ἰώβ; Περιφρούρησες τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ

5. Τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα ἐστεφανοῦντο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν καὶ εἶτα ἐθυσιάζοντο.

οἴκου περιουσίαν του» (Ἰὼβ 1, 9, 10). Μὲ ἀμοιβήν, λέγει εἶναι ἐκεῖνος ἐνάρετος, διότι ἀπολαμβάνει τόσης εὐπορίας. Τί λοιπὸν ἀπήντησεν ὁ Θεός; 12 A Θέλων νὰ τοῦ δείξῃ ὅτι οἱ ἅγιοι δὲν ὑπηρετοῦν αὐτόν, ἀναμένοντες ὑλικὰς ἀμοιβάς, ἀφῄρεσεν ἀπ' αὐτὸν ὅλην τὴν εὐπορίαν, τὸν παρέδωκεν εἰς πτωχείαν καὶ ἐπέτρεψε νὰ πέσῃ σὲ φοβερὸν νόσημα. Ἔπειτα ἐλέγχων τὸν δαίμονα, ὅτι ἀδίκως εἶχεν αὐτὴν τὴν ὑπόνοιαν, λέγει: «ἀκόμη διατηρεῖ τὴν ἀρετήν του, ἂν καὶ χωρὶς λόγον μὲ παρεκίνησες νὰ καταστρέψω τὴν περιουσίαν του» (Ἰὼβ 2, 3). Διότι εἰς τοὺς ἁγίους ἀρκεῖ τοῦτο εἰς ἀμοιβὴν καὶ ἀνταπόδοσιν, τὸ νὰ ὑπηρετοῦν τὸν Θεόν, ὅπως καὶ εἰς ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾷ, τοῦτο ἀρκεῖ ὡς ἀμοιβή, τὸ νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἀγαπητόν του καὶ δὲν ζητεῖ τίποτε περισσότερον, οὔτε θεωρεῖ τίποτε ἀνώτερον τούτου. Ἐὰν δὲ τοῦτο παρατηρῆται εἰς τὸν ἄνθρωπον πολὺ περισσότερον εἰς τὸν Θεόν. Τοῦτο θέλων νὰ δείξῃ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ γίνωσιν περισσότερα ἀπ' ὅτι ἐζήτησεν ὁ διάβολος. B Διότι ἐκεῖνος μὲν λέγει: «ἅπλωσε τὸ χέρι σου καὶ ἔγγισε αὐτόν» (Ἰὼβ 2, 5) ὁ δὲ Θεὸς δὲν κάμνει αὐτό, ἀλλά, «εἰς σὲ τὸν παραδίδω» λέγει (αὐτόθι. 6). Καθὼς δηλαδὴ εἰς τοὺς κοσμικοὺς ἀγῶνας, ὅσοι ἐκ τῶν ἀθλητῶν ἔχουν σφριγηλὰ καὶ γερὰ σώματα, δὲν φαίνονται τόσον τί εἶναι, ἐφ' ὅσον φοροῦν τὸ φόρεμα, ποὺ εἶναι βρεγμένον μὲ λάδι, ἀλλά, ὅταν βγάλουν αὐτὸ καὶ γυμνοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν παλαίστραν, τότε κυρίως κάνουν τοὺς θεατὰς νὰ θαυμάζουν τὴν ἀναλογίαν καὶ συμμετρίαν τῶν μελῶν τοῦ σώματός των, διότι τίποτε πλέον δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκρύψῃ, αὐτὸ συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἰώβ. Ὅταν μὲν ὡς ἄλλο φόρεμα ἔφερε τὸν πολὺν ἐκεῖνον πλοῦτον, δὲν ἐφαίνετο εἰς τοὺς πολλοὺς ποῖος εἰς τὴν ψυχὴν ἦτο. C Ὅταν ὅμως αὐτὸν ὁ ἀθλητὴς οὗτος τὸν ἐπέταξε μακρυὰ καὶ γυμνὸς εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, τόσον ἐξέπληξε μὲ τὴν γυμνότητα ὅλους τοὺς θεατάς, ὥστε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἄγγελοι, βλέποντες τὴν ὑπομονὴν τῆς ψυχῆς του, ἐφώναξαν ἀπὸ θαυμασμὸν καὶ ἐχειροκρότησαν τὸν νικητήν, ποὺ ἔφερε τὸν στέφανον τῆς νίκης. Διότι, καθὼς εἶπον καὶ προηγουμένως, δὲν ἐφαίνετο τόσον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποῖος ἦτο εἰς τὴν ἀρετήν, ὅταν ἦτο μέσα εἰς ὅλον ἐκεῖνον τὸν πλοῦτον,ὅσον, ὅταν, ἀφοῦ ἔρριψε ὡς φόρεμα μακρὰν τὸν πλοῦτον, ἐφάνη γυμνὸς εἰς τὸ μέσον τοῦ κόσμου, ὡς νὰ ἦτο εἰς θέατρον καὶ ὅλοι ἔμειναν ἔκπληκτοι διὰ τὴν ἀντοχὴν τῆς ψυχῆς του. Διότι δὲν ἐφαίνετο ἐπιφανὴς μόνον ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλούτου D ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πάλιν καὶ ἀπὸ τὴν ὑπομονὴν εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀσθενείας. Ὅπως δὲ εἶπον καὶ προηγουμένως, δὲν ἐκτύπησεν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸν Ἰὼβ μὲ τὰς πληγάς, διὰ νὰ μὴ λέγῃ πάλιν

ὁ διάβολος ὅτι τὸν ἐλυπήθης καὶ δὲν τὸν ἔβαλες εἰς ὅσους ἔπρεπε πειρασμούς, ἀλλὰ ἀνέθεσεν εἰς τὸν διάβολον νὰ τοῦ καταστρέψῃ τὰ ποίμνια καὶ τὸν ὑποβάλῃ εἰς ἀσθένειαν. Μὲ αὐτὸ ἦτο ὡς νὰ λέγῃ· ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἀθλητὴν καὶ διὰ τοῦτο δὲν σὲ ἐμποδίζω νὰ τὸν ὑποβάλῃς εἰς ὅσα θέλεις ἀγωνίσματα. Ἀλλὰ καθὼς οἱ δόκιμοι καὶ εἰς τὴν δεξιοτεχνίαν των καὶ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ σώματός των ἔχοντες πεποίθησιν παλαισταί, δὲν συμπλέκονται πολλάκις μὲ τοὺς ἀντιπάλους των ὀρθοὶ καὶ ὡς ἴσος πρὸς ἴσον ἀλλὰ ἐπιτρέπουσιν εἰς αὐτοὺς νὰ τοὺς πιάσουν ἀπὸ τὴν μέσην, E ὥστε νὰ φανῇ ἡ νίκη των λαμπροτέρα, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰς τὸν διάβολον νὰ πιάσῃ τὸν Ἰὼβ ἀπὸ τὴν μέσην, ἵνα ὅταν ὁ Ἰώβ, ἐνῷ ἦτο εἰς τόσην μειονεκτικὴν θέσιν, νικήσῃ τὸν διάβολον καὶ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἐξαπλώσῃ, λαμπρότερος γίνῃ ὁ στέφανός του. Χρυσὸς εἶναι γνήσιος, ὅπως θέλεις δοκίμασε, ὅπως θέλεις βασάνισε, δὲν θὰ εὕρῃς εἰς αὐτὸν κηλῖδα. Δὲν φανερώνει δὲ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνδρείαν μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ φέρει καὶ ἄλλην πολλὴν παρηγορίαν. Διότι τί λέγει ὁ Χριστός; «Μακάριοι γίνεσθε, ὅταν σᾶς ὑβρίσουν οἱ ἄνθρωποι καὶ σᾶς διώξουν 13 A καὶ εἴπουν ψευδόμενοι παντὸς εἴδους κακολογίας καὶ κατηγορίας ἐναντίον σας δι' ἐμέ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, διότι ἡ ἀνταμοιβή σας εἰς τοὺς οὐρανοὺς θὰ εἶναι μεγάλη, διότι τὰ ἴδια ἔκαμον καὶ εἰς τοὺς προφήτας οἱ πατέρες αὐτῶν» (Ματθ. 5, 11—12). Καὶ πάλιν ὁ Παῦλος θέλων νὰ παρηγορήσῃ τοὺς Μακεδόνας λέγει: «διότι καὶ σεῖς ἀδελφοὶ ἐγίνατε μιμηταὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι ἐπάθατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοεθνεῖς σας, καθὼς καὶ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων» (Α' Θεσ. 2, 14-15). Καὶ τοὺς Ἑβραίους πάλιν διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου παρηγορεῖ ἀναφέρων λεπτομερῶς ὅλους τοὺς δικαίους ποὺ ἔζων εἰς καμίνους, εἰς λάκκους, εἰς ἐρήμους, εἰς ὄρη, εἰς σπήλαια, εἰς πεῖναν καὶ στενοχωρίαν. (Ἑβρ. 11, 35—38). B Διότι τὸ νὰ ἔχουν ὅλοι τὰ ἴδια παθήματα φέρει κάποιαν παρηγορίαν εἰς τοὺς θλιβομένους.

Ὅτι δὲ τὰ παθήματα μᾶς φέρουν εἰς τοὺς λόγους τῆς ἀναστάσεως, ἄκουσον τὸν Παῦλον, ποὺ λέγει: «Ἐὰν ἀπὸ συμφεροντολόγους ἀνθρωπίνους ὑπολογισμοὺς ἐκινδύνευσα νὰ κατασπαραχθῶ μαχόμενος πρὸς θηρία εἰς τὴν Ἔφεσον, τί ἐκέρδισα ἀπ' αὐτό, ἐὰν οἱ νεκροὶ δὲν ἀνασταίνωνται;» (Α' Κορ. 15, 32). Καὶ πάλιν, «ἐὰν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν ἔχωμεν στηρίξει τὰς ἐλπίδας μας μόνον εἰς τὸν Χριστόν, εἴμεθα οἱ περισσότερον ἄθλιοι καὶ ἀξιολύπητοι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους» (αὐτόθι 19.). Ἀναρίθμητα βάσανα ὑποφέρωμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρόντος βίου, λέγει. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ἔχωμεν

ἐλπίδα δι' ἄλλην ζωήν, τί ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἀθλιώτερον ἀπὸ ἡμᾶς;

9. Ὅθεν εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὸν παρόντα κόσμον ἡ ζωή μας. C Καὶ τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Διότι ποτὲ δὲν ἤθελε ἀνεχθῆ ὁ Θεός, ἐκείνους ποὺ ἔπαθον τόσον πολλὰ καὶ μεγάλα κακὰ καὶ περνοῦν ὅλον τοῦτον τὸν βίον μὲ πειρασμοὺς καὶ ἀναριθμήτους κινδύνους, νὰ μὴ ἀνταμείψῃ μὲ πολὺ μεγαλυτέρας δωρεάς. Ἐὰν δὲ θὰ ἤθελε ἀνεχθῆ νὰ μὴ τοὺς ἀνταμείψῃ, εἶναι φανερὸν ὅτι καλυτέραν καὶ λαμπροτέραν ἡτοίμασε ζωὴν ἄλλην, κατὰ τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ στεφανώνῃ καὶ ἀνακηρύττῃ ὡς νικητὰς τοὺς ἀθλητὰς τῆς εὐσεβείας ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου. Ὥστε, ὅταν ἴδῃς ἕνα δίκαιον ἄνθρωπον νὰ στενοχωρῆται, νὰ κακοπαθῇ μὲ ἀσθενείας καὶ πτωχείαν D καὶ ἀναρίθμητα ἄλλα κατὰ τὸν βίον τοῦτον νὰ τελειώνῃ, νὰ λέγῃς εἰς τὸν ἑαυτόν σου, ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάστασις καὶ κρίσις, ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἐκεῖνος ποὺ ὑπέφερε τόσα βάσανα δι' αὐτόν, νὰ φύγῃ ἀπ' ἐδῶ χωρὶς νὰ ἀπολαύσῃ κανένα καλό. Ἀπ' αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἡτοίμασεν εἰς τοὺς δικαίους ἄλλην ζωὴν περισσότερον εὐχάριστον ἀπ' αὐτὴν καὶ πιὸ ἀνεκτήν. Διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη ζωή, δὲν θὰ ἐπέτρεπεν ἀπὸ μὲν τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους πολλοὶ νὰ ζοῦν, ἔχοντες ἐδῶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ μὲ ἀφθονίαν, ἀπὸ δὲ τοὺς δικαίους πάλιν, πολλοὶ νὰ ζοῦν μὲ ἀναρίθμητα κακά. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχει ἑτοιμασθῆ ἄλλη ζωή, εἰς τὴν ὁποίαν μέλλει νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν καθένα κατὰ τὴν ἀξίαν του, δηλαδὴ εἰς ἄλλον κατὰ τὴν πονηρίαν του καὶ εἰς ἄλλον κατὰ τὴν ἀρετήν του, διὰ τοῦτο ἀνέχεται νὰ βλέπῃ τὸν μὲν δίκαιον νὰ κακοπαθῇ, τὸν δὲ κακὸν νὰ ζῇ μέσα εἰς τὰ ἄφθονα πλούτη.

E Καὶ τὴν ἄλλην αἰτίαν θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς τὴν ἀποδείξω ἐκ τῶν Γραφῶν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Τὸ νὰ μὴ ἰσχυριζώμεθα ἡμεῖς, ὅταν μᾶς παρακινοῦν νὰ πράξωμεν τὴν ἰδίαν ἀρετήν, ὅτι δῆθεν ἐκεῖνοι εἶχον ἄλλην φύσιν ἢ ὅτι δὲν ἦσαν ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο ὁμιλῶν κάποιος περὶ τοῦ μεγάλου προφήτου Ἠλία, ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται περὶ αὐτοῦ: «Ὁ Ἠλίας ἦτο ἄνθρωπος ποὺ εἶχεν ὑποφέρει παθήματα ὅπως ἡμεῖς». (Ἰακὼβ 5, 17). Βλέπεις ὅτι ἀποδεικνύει ὅτι ἦτο ἄνθρωπος, ὅπως ἡμεῖς, ἐκ τοῦ ὅτι ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς ἰδίας μὲ ἡμᾶς κακοπαθείας; Καὶ πάλιν· «Διότι καὶ ἐγὼ εἶμαι ἄνθρωπος ὅμοιος μὲ σᾶς» (Σοφ. Σολ. 7, 1). Καὶ τοῦτο ἐγγυᾶται ὅτι ἔχομεν τὴν ἰδίαν φύσιν.

Διὰ νὰ μάθῃς δὲ ὅτι τοῦτο (ἡ κακοπάθεια τῶν ἐναρέτων) μᾶς διδάσκει νὰ μακαρίζωμεν ἐκείνους ποὺ πρέπει, 14 A εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν ἑξῆς: «Ὅταν δηλαδὴ ἀκούσῃς τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ: «μέχρι τῆς ὥρας ταύτης καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ ἔχομεν ἀνεπαρκῆ ἐνδύματα καὶ ραπιζόμεθα καὶ περιφερόμεθα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ κοπιάζομεν» (Α' Κορ. 2, 11) καὶ ὅτι «αὐτὸν ποὺ ἀγαπᾷ ὁ Κύριος τὸν παιδεύει μὲ τὰς θλίψεις, μαστιγώνει δὲ μὲ δοκιμασίας κάθε υἱόν, ποὺ τὸν θεωρεῖ ἰδικόν του» (Ἑβρ. 12, 6) εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι ὄχι αὐτούς, ποὺ εὑρίσκονται μέσα εἰς τὰς ἀνέσεις, ἀλλὰ αὐτοὺς ποὺ στενοχωροῦνται χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ θλίβονται θὰ ἐπαινέσωμεν, καὶ θὰ ζηλεύσωμεν ὅσους ζοῦν μὲ τὴν ἀρετὴν καὶ φροντίζουν διὰ τὴν εὐσέβειαν. Ἔτσι ὁμιλεῖ καὶ ὁ προφήτης: «Τὸ δεξί τους χέρι εἶναι χέρι ἀδικίας, αἱ θυγατέρες των καλλωπισμέναι καὶ στολισμέναι ὡς τὰ ἀγάλματα τῶν ναῶν. B Αἱ ἀποθῆκαι των γεμᾶται καὶ τὸ περίσσευμα τοῦ ἑνὸς δοχείου μπαίνει εἰς τὸ ἄλλο. Τὰ πρόβατα αὐτοῦ εἶναι πολύτοκα καὶ πολλαπλασιάζονται εἰς ἀνοικτοὺς χώρους ὅπου βόσκουν. Τὰ βόδια των πολὺ παχειά. Δὲν ὑπάρχει κανένα ρῆγμα εἰς τοὺς φραγμοὺς καὶ εἰς τὰ τείχη των, οὔτε ἔξοδος τῶν πολιτῶν αὐτῶν πρὸς αἰχμαλωσίαν, οὔτε θρῆνος δι' ἀτυχήματα ἐθνικὰ εἰς τὰς πλατείας αὐτῶν ἀκούονται. Οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι ἐμακάρισαν τὸν λαὸν εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ ἀγαθά». (Ψαλμ. 143, 11—15). Σὺ ὅμως τί λέγεις, ὦ προφῆτα; «Μακάριος εἶναι ὁ λαὸς τοῦ ὁποίου Θεός του εἶναι ὁ Κύριος τοῦ παντός» (αὐτόθι 5). Ἐγὼ μακαρίζω, λέγει, ὄχι ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πολλὰ χρήματα, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ εἶναι στολισμένος μὲ πολλὴν εὐσέβειαν, ἔστω καὶ ἂν ὑποφέρῃ πάρα πολλὰ κακά.

Ἐὰν δὲ εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐνάτην αἰτίαν νὰ ἀναφέρωμεν διὰ τὰς θλίψεις τῶν δικαίων, ἐκεῖνο θὰ εἴπωμεν, ὅτι δηλαδὴ ἡ θλῖψις κάνει καλυτέρους ἠθικῶς τοὺς θλιβομένους. «Διότι ἡ θλῖψις παράγει ὡς μόνιμον καὶ τέλειον ἔργον τὴν ὑπομονήν, ἡ δὲ ὑπομονὴ παράγει ἀρετὴν δοκιμασμένην καὶ τελείαν, C ἡ δοκιμασμένη δὲ ἀρετὴ παράγει τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, αὐτὴ δὲ ἡ ἐλπὶς δὲν ἐντροπιάζει καὶ διαψεύδει αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει». (Ρωμ. 5, 3—5). Βλέπεις ὅτι ἡ δοκιμασία τῶν θλίψεων ἐμβάλλει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλπίδα περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τὸ νὰ ὑφιστάμεθα πειρασμοὺς συντελεῖ νὰ ἔχωμεν καλὰς ἐλπίδας περὶ αὐτῶν; ὥστε δὲν σᾶς ἔλεγον χωρὶς λόγον, ὅτι αὐταὶ αἱ θλίψεις ζωγραφίζουν τὰς ἐλπίδας μας περὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ καλυτέρους κάνουν τοὺς βασανιζομένους. «Διότι καθώς, λέγει, εἰς τὴν κάμινον δοκιμάζεται ἡ γνησιότης τοῦ χρυσοῦ, ἔτσι καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται εὐπρόσδεκτος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅταν εὑρίσκεται εἰς τὴν κάμινον τῆς ταπεινώσεως, ποὺ φέρουν αἱ θλίψεις» (Σοφ. Σειρ. 2, 5). Εἶναι δυνατὸν καὶ δεκάτην αἰτίαν νὰ εἴπωμεν. Ποία δὲ εἶναι αὐτή; Εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐπανέλαβον προηγουμένως πολλὲς φορές, ὅτι δηλαδὴ ἂν ἔχωμεν μερικὰς ἠθικὰς

κηλῖδας, καὶ αὐτὰς διὰ τῶν θλίψεων τὰς ἀποβάλλομεν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Αὐτὸ φανερώνων πρὸς τὸν πλούσιον ὁ Πατριάρχης Ἀβραὰμ ἔλεγεν ὅτι D «ὁ Λάζαρος ἀπήλαυσε μὲ τὸ παραπάνω τὰ κακὰ τῆς δυστυχίας καὶ ἀσθενείας, διὰ τοῦτο ἐδῶ παρηγορεῖται δι᾽ αὐτά, ποὺ ἄλλοτε ὑπέφερε συνεχῶς» (Λουκ. 16, 25). Ἐκτὸς δὲ αὐτῆς τῆς αἰτίας καὶ ἄλλην πάλιν θὰ εὕρωμεν. Ποίαν; Τὸ ὅτι, συντελεῖ νὰ πολλαπλασιάζωνται οἱ στέφανοι καὶ τὰ βραβεῖα. Ἐπειδὴ ὅσον αἱ θλίψεις γίνονται ἐντονώτεραι, τόσον καὶ αἱ ἀμοιβαὶ αὐξάνονται ἢ μᾶλλον ὄχι ἐξ ἴσου, ἀλλὰ πολλὺ περισσότερον. «Διότι δὲν εἶναι ἄξια τὰ ὅσα πάσχομεν καὶ ὑποφέρομεν κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δόξαν, ἡ ὁποία μέλλει νὰ ἀποκαλυφθῇ διὰ νὰ δοθῇ εἰς ἡμᾶς» (Ρωμ. 8, 18).

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔχομεν τόσας πολλὰς αἰτίας, ποὺ δικαιολογοῦν τὰς κακοπαθείας τῶν ἁγίων, ἂς μὴ δυσανασχετῶμεν, E ὅταν εὑρισκώμεθα εἰς πειρασμούς, οὔτε νὰ ἀπορῶμεν δι᾽ αὐτούς, οὔτε νὰ ζαλιζώμεθα, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχάς μας νὰ παιδαγωγῶμεν χριστιανικῶς μὲ αὐτὰ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους νὰ τὰ διδάσκωμεν. Ὅταν λοιπὸν ἴδῃς ἄνθρωπον νὰ ζῇ μὲ τὴν ἀρετήν, νὰ φιλοσοφῇ χριστιανικῶς, νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν Θεὸν καὶ κατόπιν ἀναρίθμητα βάσανα νὰ ὑφίσταται, νὰ μὴ σκανδαλίζεσαι, ἀγαπητέ. Καὶ ἂν πάλιν ἴδῃς κάποιον νὰ ἀσχολῆται μὲ πνευματικὰ πράγματα καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ νὰ κάμῃ κάτι ὠφέλιμον καὶ κατόπιν ἀποτυγχάνῃ εἰς τὰς προσπαθείας του, μὴ ζαλίζεσαι. Διότι γνωρίζω, ὅτι πολλοὶ αὐτὴν τὴν ἀπορίαν προβάλλουν πολλὲς φορές. Ὁ δεῖνα, λέγουν, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ ξένα διὰ νὰ φέρῃ χρήματα διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Μαρτυρίου[6] καὶ σὲ ναυάγιον τὰ ἔχασεν ὅλα. 15
A Ἄλλος πάλιν ἔκανε τὸ ἴδιο καί, ἀφοῦ ἔπεσεν εἰς τὰ χέρια τῶν ληστῶν, τὰ ἔχασεν ὅλα καὶ μόλις ἔσωσε τὴν ζωήν του. Τί λοιπὸν θὰ ἀπαντήσωμεν; Διὰ κανένα ἀπ᾽ αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἀδημονῶμεν καὶ ἀπορῶμεν. Διότι ἂν καὶ ἐναυάγησεν, ἔχει τέλειον τὸν καρπὸν τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ ἔκαμεν ὅ,τι ἠμποροῦσεν, ἤτοι ἐμάζευσε τὰ χρήματα, τὰ ἔθεσεν εἰς ἀσφαλὲς μέρος, τὰ ἐπῆρεν, ὅταν ἀνεχώρησε καὶ ἄρχισε τὸ ταξίδι. Τὸ δὲ ναυάγιον δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεώς του. Ἀλλὰ διατί ἐπέτρεψε τοῦτο ὁ Θεός; Διὰ νὰ κάμῃ τοῦτον, τέλειον εἰς τὴν ἀρετήν. Ναί, λέγει, ἀλλὰ οἱ πτωχοὶ ἔχασαν τὰ χρήματα καὶ θὰ ὑποφέρουν. B Δὲν φροντίζεις ἐσὺ διὰ τοὺς πτωχοὺς τόσον, ὅσον ὁ Θεός, ποὺ τοὺς ἐδημιούργησε. Ἐὰν δὲ ἔχασαν αὐτὰ τὰ χρήματα, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τοὺς ἐξασφαλίσῃ ὁ Θεὸς

6. Μαρτύριον ἐκαλεῖτο Ναὸς ἐν Ἱεροσολύμοις τεμώμενος ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος, ὃν ἀνήγειρεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος. (Εὐσεβίου, βίος Μ. Κωνσταντίνου 4, 10. P. G. 20, 1089).

δι᾽ ἄλλου τρόπου περισσότερα μέσα πρὸς ἄνετον συντήρησιν.

10. Ἂς μὴ ζητῶμεν λοιπὸν νὰ ἀποδώσωμεν εὐθύνας εἰς τὸν Θεὸν δι᾽ ὅσα γίνονται, ἀλλὰ ἂς τὸν δοξάζωμεν δι᾽ ὅλα, διότι ὄχι χωρὶς λόγον ἐπιτρέπει ταῦτα νὰ γίνωνται. Εἰς τὴν προκειμένην δὲ περίπτωσιν, ἐνῷ δὲν παραβλέπει ἐκείνους, ποὺ θὰ ἀνεκουφίζοντο ἐκ τῶν χρημάτων ἐκείνων, διότι δι᾽ ἄλλου τρόπου τοὺς ἐξασφαλίζει τὴν διατροφήν, συγχρόνως καὶ ἐκεῖνον, ποὺ ἐναυάγησε, τὸν κάνει τελειότερον εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τοῦ δίδει περισσότερον μισθόν, ἐπειδὴ τὸ νὰ εὐχαριστήσῃ κανεὶς τὸν Θεόν, ἐνῷ ἔπεσε σὲ τόσα δυσάρεστα πράγματα, εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ δώσῃ ἐλεημοσύνην. C Διότι ὄχι μόνον ὅσα θὰ δώσωμεν δι᾽ ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ ὅσα θὰ μᾶς ἀφαιρέσουν ἄλλοι, ἂν τὴν ἀφαίρεσιν θὰ ὑποφέρωμεν μὲ γενναιοψυχίαν, καὶ αὐτὰ πολὺν μισθὸν ἀπὸ τὸν Θεὸν φέρουν. Καὶ διὰ νὰ πεισθῇς, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀνώτερον ἐκείνου, θὰ σοῦ τὸ ἀποδείξω μὲ ὅ,τι συνέβη εἰς τὸν Ἰώβ. Ἐκεῖνος, ὅταν ἦτο πλούσιος, τὸ σπίτι του τὸ εἶχεν ἀνοικτὸν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ὅλα ὅσα εἶχεν εἰς αὐτό. Μὲ τὸ ἄνοιγμα ὅμως αὐτὸ τοῦ σπιτιοῦ δὲν ἦτο τόσον λαμπρός, ὅσον ἦτο, ὅταν ἤκουσεν, ὅτι τὸ σπίτι του κατέπεσε καὶ δὲν ἐδυσανασχέτησε. D Δὲν ἦτο τόσον λαμπρός, ὅτε μὲ τὰ μαλλιὰ τῶν προβάτων του ἔνδυε τοὺς γυμνούς, ὅσον ἦτο λαμπρὸς καὶ ἔνδοξος, ὅταν ἐνῷ ἔμαθεν ὅτι φωτιὰ ἔπεσεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ κοπάδια του κατέστρεψεν (Ἰὼβ 1, 16) ἐδόξασε τὸν Θεόν. Τότε ποὺ εἶχεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἦτο φιλάνθρωπος, τώρα ἔγινε φιλόσοφος. Τότε ἐλεοῦσε τοὺς πτωχούς, τώρα εὐχαριστοῦσε τὸν Δεσπότην καὶ δὲν εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτόν του, διατὶ τάχα νὰ συμβῇ τοῦτο; Τὰ κοπάδια τῶν προβάτων μου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐτρέφοντο ἀναρίθμητοι πτωχοί, κατεστράφησαν. Καὶ ἂν ἐγὼ δὲν ἤμην ἄξιος νὰ ἔχω τόσην μεγάλην περιουσίαν, τοὐλάχιστον δι᾽ ἐκείνους, ποὺ ὠφελοῦντο ἐξ αὐτῆς, ἔπρεπεν ὁ Θεὸς νὰ λυπηθῇ νὰ τὴν χαλάσῃ. Καὶ ὅμως τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν εἶπεν, οὔτε κἂν διενοήθη, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεὸς ὅλα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου τὰ οἰκονομεῖ.

E Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ πληγὴ τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν διάβολον ἦτο μεγαλυτέρα, ὅταν ἔχασε τὴν περιουσίαν, μὲ τὸ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν, ἀπὸ τὴν πληγὴν ποὺ τοῦ ἔδιδεν, ὅταν ἐλεοῦσε, λάβε ὑπ᾽ ὄψιν σου ὅτι, ὅταν ἦτο πλούσιος καὶ ἐλεοῦσε, ἠμπόρεσεν ὁ διάβολος νὰ εὕρῃ κάποιαν δικαιολογίαν, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ ἦτο ψευδής, ὅμως κάτι ἦτο, εἰπών, «μήπως δωρεὰν ὁ Ἰὼβ σὲ σέβεται;» (Ἰὼβ 1, 9). Ὅταν ὅμως τὸν ἐξεγύμνωσε κυριολεκτικῶς ἀπ᾽ ὅλα, καὶ παρ᾽ ὅλα αὐτὰ ὁ Ἰὼβ διετήρησε τὴν ἰδίαν πρὸς τὸν Θεὸν

ἀγάπην, τότε ἔκλεισε τὸ ἀδιάντροπον στόμα του καὶ τίποτε πλέον δὲν ἠμπόρεσε νὰ εἴπῃ, διότι τώρα ἦτο πιὸ λαμπρὸς ὁ δίκαιος ἀπὸ πρῶτα. 16 A Τὸ νὰ ὑπομένῃ κανεὶς μὲ γενναιοψυχίαν τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς περιουσίας καὶ νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, εἶναι πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ ἔχῃ πλοῦτον καὶ ἐλεῇ, ὅπως ἐφάνη καὶ εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰώβ. Ὅταν ἦτο πλούσιος ἔδειχνε μεγάλην ἀγάπην πρὸς τοὺς συνανθρώπους του, ὅταν ἔχασε τὴν περιουσίαν, ἔδειχνε μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὸν Δεσπότην. Δὲν παρατείνω τὴν ὁμιλίαν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο χωρὶς λόγον, ἀλλὰ διότι παρετηρήθη τὸ φαινόμενον, πολλοὶ ἄνθρωποι, πολλὲς φορές, ἐνῷ κάνουν ἐλεημοσύνας, διατρέφουν χήρας, νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν ἄλλοι ὅλην τὴν περιουσίαν. Ἄλλοι πάλιν νὰ τὴν χάσουν, λόγῳ πυρκαϊᾶς, ἄλλοι λόγῳ ναυαγίου, ἄλλοι λόγῳ συκοφαντιῶν καὶ συκοφαντικῶν ἐπιρροιῶν, καὶ κατόπιν τόσων ἐλεημοσυνῶν, τὰς ὁποίας πρῶτα ἔκανον, ἔφθασαν εἰς πολὺ μεγάλην πτωχείαν καὶ ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν καὶ κανεὶς δὲν τοὺς ἔδωκεν οὔτε παραμικρὰν βοήθειαν. B Διὰ νὰ μὴ λέγωμεν λοιπόν, ἐκεῖνο ποὺ λέγουν πολλοί, τὸ «κανεὶς δὲν γνωρίζει τίποτε»,[7] εἶναι ἀρκετὰ ὅλα ὅσα εἴπομεν νὰ ἀπομακρύνουν τὸν θόρυβον τοῦτον. Ὁ δεῖνα, λέγει κάποιος, ἂν καὶ ἔκανε τόσας ἐλεημοσύνας, τὰ ἔχασεν ὅλα. Καὶ τί σημαίνει τοῦτο, τὰ ἔχασεν ὅλα; Ἂν διὰ τὴν ἀπώλειαν ταύτην εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν, πολὺ μεγαλυτέραν θὰ προσελκύσῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ἀγάπην καὶ ὄχι διπλασίαν, ὅπως ὁ Ἰώβ, ἀλλὰ ἑκατονταπλασίαν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Ἐὰν δὲ ἐδῶ κακοπαθῇ ἕνας, ἂν τὴν κακοπάθειαν ταύτην τὴν ὑπομένῃ μὲ γενναιοψυχίαν, τοῦτο κάνει μεγαλυτέραν τὴν ἀμοιβὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς οὐρανούς. C Διότι, ἐπειδὴ ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς εἰς περισσότερα καὶ μεγαλύτερα ἀγωνίσματα, τὸν ἀφῆκε νὰ πέσῃ ἀπὸ τὸν πλοῦτον εἰς τὴν πτωχείαν. Πολλὰς φορὰς ἔτυχε νὰ γίνῃ πυρκαϊὰ καὶ σοῦ ἔκαυσε τὸ σπίτι καὶ σοῦ κατέστρεψεν ὅλην τὴν περιουσίαν; Θυμήσου ὅσα συνέβησαν εἰς τὸν Ἰὼβ καὶ δόξασον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἠμποροῦσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πυρκαϊὰν καὶ δὲν τὸ ἔκαμε καὶ θὰ πάρῃς διὰ τὴν δοξολογίαν τόσον μισθὸν ὅσον θὰ ἔπαιρνες, ἂν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἔθετες εἰς τὰ χέρια τῶν πτωχῶν. Ἀλλὰ περνᾷς τὴν ζωὴν μὲ πτωχείαν, πεῖναν καὶ ἀναριθμήτους κινδύνους. Θυμήσου τὸν Λάζαρον τῆς παραβολῆς, ὁ ὁποῖος ἠγωνίζετο ἐναντίον ἀσθενείας καὶ πτωχείας καὶ ἐρημίας συγγενῶν καὶ

7. Δηλαδὴ κανεὶς δὲν γνωρίζει διατί κάνει αὐτὰ ὁ Θεός· ἤτοι νὰ μὴ εἴμεθα ὡς θὰ ἐλέγαμεν σήμερον σκεπτικισταί. Τοιοῦτόν τι ἀναφέρει καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις στ. 476. «Πάντα γὰρ τὰ τῶν θεῶν εἰς ἀφανὲς ἕρπει, κοὐδὲν οἶδ' οὐδὲν κακόν. Ἡ γὰρ τύχη παρήγαγεν εἰς τὸ δυσμαθές». Αὐτὸ φαίνεται ὅτι ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Χρυσόστομος.

ἀναριθμήτων ἄλλων τοιούτων κακῶν καὶ μάλιστα κατόπιν τόσης ἀρετῆς. Θυμήσου τοὺς Ἀποστόλους, D οἱ ὁποῖοι περνοῦσαν τὴν ζωήν των μὲ πεῖναν, δίψαν καὶ γυμνότητα, τοὺς Προφήτας, τοὺς Πατριάρχας, τοὺς δικαίους καὶ θὰ ἴδῃς ὅτι ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἀνῆκον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀνέσεως, ἀλλὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πτωχικούς, τοὺς θλιβομένους καὶ στενοχωρημένους.

11. Αὐτὰ νὰ συλλογίζεσαι καὶ νὰ εὐχαριστῇς τὸν Θεόν, διότι σὲ κατέταξεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν θλιβομένων ὄχι ἐκ μίσους, ἀλλὰ ἐκ σφοδρᾶς ἀγάπης, διότι καὶ ἐκείνους (τοὺς ἁγίους) δὲν θὰ τοὺς ἄφηνε νὰ ὑποφέρουν τόσα, E ἂν δὲν τοὺς ἀγαποῦσε καὶ μάλιστα πάρα πολύ. Ἐπέτρεπε νὰ ὑφίστανται τόσα κακὰ διὰ νὰ τοὺς κάμῃ μὲ τὰς δοκιμασίας ταύτας πιὸ λαμπρούς. Καμμία ἀρετὴ δὲν εἶναι ἴση μὲ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ καμμία δὲν εἶναι χειροτέρα τῆς βλασφημίας. 17 A Ἂς μὴ ἀπορῶμεν, διότι, ἐνῷ ἀσχολούμεθα μὲ πνευματικὰ πράγματα, ὑποφέρομεν πολλὰ βάσανα. Αὐτὸ εἶναι φυσικόν. Διότι καθὼς οἱ λῃσταὶ δὲν τρυποῦν τοὺς τοίχους ἐκεῖ, ποὺ εἶναι χόρτος καὶ ἄχυρα καὶ καλάμια, ἤτοι εὐτελῆ πράγματα, ἀλλὰ ἐκεῖ, ποὺ εἶναι χρυσὸς καὶ ἄργυρος καὶ συνεχῶς μένουν ἄγρυπνοι, ἔτσι ἐνεργεῖ καὶ ὁ διάβολος, ἐπιτιθέμενος κυρίως ἐναντίον ἐκείνων, ποὺ ἐργάζονται πνευματικῶς. Ὅπου εἶναι ἀρετή, ἐκεῖ εἶναι πολλαὶ συκοφαντίαι. Ὅπου ὑπάρχει ἐλεημοσύνη, ἐκεῖ εἶναι φθόνος. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως, ἔχομεν ἕνα ὅπλον λίαν ἀποτελεσματικόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐξουδετερώσῃ ὅλα αὐτὰ τὰ μηχανήματα τοῦ διαβόλου. Καὶ αὐτὸ εἶναι νὰ εὐχαριστῶμεν δι' ὅλα αὐτὰ τὸν Θεόν. B Ὁ Ἄβελ, λέγε μου, δὲν ἐφονεύθη ἀπὸ τὰ ἀδελφικὰ χέρια, διότι προσέφερε θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν τὰ πρωτότοκα τῶν προβάτων αὐτοῦ; Ἀλλ' ὅμως ἐπέτρεψε τοῦτο ὁ Θεός, ὄχι διότι ἐμισοῦσεν ἐκεῖνον, ποὺ τὸν ἐτίμησε διὰ τῆς θυσίας, ἀλλὰ διότι τὸν ἀγαποῦσε πολύ, ἤθελε μαζὶ μὲ τὸν μισθὸν τῆς θαυμασίας ἐκείνης θυσίας, νὰ τοῦ δώσῃ καὶ τὸν μισθὸν τοῦ μαρτυρίου.

Ὁ Μωϋσῆς ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ κάποιον ἀδικούμενον καὶ ὡς ἀποτέλεσμα εἶχε νὰ διατρέξῃ τὸν ἔσχατον κίνδυνον καὶ νὰ ἐκπατριαθῇ καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς τοῦτο, διὰ νὰ μάθῃς τῶν ἁγίων τὴν ὑπομονήν. Διότι ἐὰν ἠσχολούμεθα μὲ τὰ πνευματικὰ πράγματα, γνωρίζοντες ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι δὲν θὰ πάθωμεν κανένα κακόν, C δὲν θὰ ἐφαινόμεθα ὅτι κάναμεν κάτι τὸ σπουδαῖον, ἐπειδὴ ἡ ἀσχολία μὲ τὰ πνευματικὰ θὰ ἦτο τότε σπουδαία ἐγγύησις τῆς ἀσφαλείας ἀπὸ κάθε κακόν. Τώρα ὅμως ἀπ' αὐτὸ κυρίως εἶναι ἀξιοθαύμαστοι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, διότι ἂν καὶ γνωρίζουν ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι θὰ

ἀντιμετωπίσουν κινδύνους καὶ ζημίας καὶ θανάτους καὶ ἀναρίθμητα κακά, ἐν τούτοις δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰ τοιαῦτα κατορθώματα, οὔτε γίνονται ἀμελέστεροι εἰς αὐτὰ ἀπὸ προσδοκίας φοβερῶν πραγμάτων. Τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ τρεῖς παῖδες οἱ ὁποῖοι ἔλεγον: «ὑπάρχει εἰς τὸν οὐρανὸν Θεός, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κάμινον. Καὶ ἂν ὅμως δὲν κάμῃ τοῦτο, μάθε βασιλεῦ, ὅτι τοὺς θεούς σου δὲν λατρεύομεν καὶ τὴν εἰκόνα, ποὺ ἔστησες, δὲν προσκυνοῦμεν» (Δαν. 3, 17—18). Καὶ σὺ λοιπὸν ὅταν πρόκειται κάποτε νὰ ἐκτελέσῃς ἔργα, ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν Θεόν, ἔχε ὑπ' ὄψιν σου ὅτι θὰ συναντήσῃς πολλοὺς κινδύνους, πολλὰς ζημίας, πολλὰς δολοφονικὰς ἀποπείρας καὶ νὰ μὴ παραξενεύεσαι, οὔτε νὰ θορυβῆσαι, ὅταν αὐτὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃς. Διότι καθὼς λέγει καὶ ἡ Γραφή: D «Παιδί μου, ἐὰν θέλῃς νὰ ὑπηρετῇς τὸν Κύριον, ἑτοίμασαν τὴν ψυχήν σου νὰ ὑπομείνῃ πειρασμόν» (Ἐκκλ. 2, 1). Κανεὶς λοιπὸν δὲν περιμένει νὰ λάβῃ βραβεῖον χωρὶς νὰ ὑποστῇ τραύματα, ὅταν ἀποφασίζῃ νὰ κατέλθῃ εἰς ἀγῶνα πυγμῆς. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, ἀφοῦ ἐδέχθης νὰ κατέλθῃς εἰς ἀγῶνα παγκρατίου[8] μὲ τὸν διάβολον, μὴ ἐπιδιώκῃς νὰ περνᾷς βίον ἄνετον καὶ χωρὶς κινδύνους, διότι ὁ Θεὸς δὲν ὑπεσχέθη νὰ σοῦ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον ἀποδίδει ὅλα τὰ λαμπρὰ βραβεῖα. Ὅταν λοιπὸν ἢ σὺ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ κάμῃς κάποιο καλόν, ἀπολαύσῃς τὸ ἀντίθετον, ἤτοι ἀχαριστίαν, ἢ ἄλλον ἴδῃς νὰ ὑφίσταται τὸ ἴδιο, νὰ εὐχαριστῆσαι καὶ νὰ χαίρῃς, διότι ἡ ἀχαριστία αὕτη θὰ σοῦ γίνῃ αἰτία μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. E

Διὰ τοῦτο νὰ μὴ χάσῃς τὴν προθυμίαν, μήτε νὰ γίνῃς ὀκνηρότερος, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ καταπιάνεσαι μὲ τὰ καλὰ τὰ ἔργα μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ παράδειγμα τῶν Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐκήρυττον, ἐνῷ ἐμαστιγώνοντο, ἐκτυπῶντο μὲ λίθους, συνεχῶς ἐφυλακίζοντο, ὄχι μόνον μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ ἐνῷ ἀκόμη εὑρίσκοντο μέσα εἰς αὐτοὺς μετὰ μεγαλυτέρας προθυμίας ἐκήρυττον τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἴδῃ κανεὶς τὸν Παῦλον καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν φυλακήν, μὲ τὰς ἁλυσίδας στὰ χέρια, νὰ κατηχῇ καὶ μεταδίδῃ τὰς θείας ἀληθείας, καὶ νὰ κάνῃ τὸ ἴδιον, εὑρισκόμενος εἰς τὸ δικαστήριον καὶ σὲ ναυάγιον καὶ τρικυμίαν καὶ ἐν μέσῳ ἀναριθμήτων κινδύνων. 18 A Καὶ σὺ τὸν ζῆλον αὐτῶν τῶν ἁγίων νὰ μιμηθῇς

8. Τὸ παγκράτιον ἦτο ὁ δυσκολώτερος τῶν ἀγώνων εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, διότι ἦτο ἀγὼν πάλης καὶ πυγμῆς συγχρόνως. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἠθέλησεν ὁ ἅγιος Πατὴρ νὰ παραστήσῃ τὸν δύσκολον ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τῆς ἁμαρτίας, ὅστις διαρκεῖ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωήν.

καὶ νὰ μὴ ἀπομακρίνεσαι, ὅσον σοῦ εἶναι δυνατόν, ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων καὶ νὰ μὴ χάνῃς τὸ θάρρος σου ἔστω καὶ ἂν βλέπῃς τὸν διάβολον νὰ σοῦ παρεμβάλλῃ ἀναρίθμητα ἐμπόδια. Σὺ μὲν μεταφέρων χρήματα, ἴσως νὰ ὑποστῇς ναυάγιον. Ὁ Παῦλος ὅμως μεταφέρων ὄχι χρήματα, ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἦτο πολυτιμότερον ὅλων τῶν χρημάτων, δηλαδὴ τὸν θεῖον λόγον, μετέβαινεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὑπέστη ναυάγιον καὶ ἀναρίθμητα κακά. Καὶ τοῦτο ὁ ἴδιος τὸ εἶπε διὰ τῶν ἑξῆς: «Πολλὲς φορὲς ἠθελήσαμεν νὰ ἔλθωμεν σὲ σᾶς καὶ μᾶς ἠμπόδισεν ὁ σατανᾶς» (Α΄ Θεσ. 2, 8). Καὶ ὅμως ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς τοῦτο, διὰ νὰ φανερώσῃ τὴν ὑπερβολικήν του δύναμιν, διότι θὰ ἐφαίνετο ὅτι παρ' ὅλα τὰ τεχνάσματα καὶ ἐμπόδια τοῦ διαβόλου δὲν ἠλαττώνετο, B οὔτε διεκόπτετο τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος εὐχαριστοῦσε τὸν Θεὸν δι' ὅλα τὰ δυσάρεστα εἰς τὸ ἔργον του, γνωρίζων, ὅτι διὰ τούτων ὁ Θεὸς τὸν ἔκανε περισσότερον δόκιμον, καὶ ἦτο παντοῦ καὶ πάντοτε προθυμότατος μὴ καμπτόμενος ἀπὸ κανένα ἐμπόδιον. Ὅσας λοιπὸν φορὰς ἀποτύχωμεν, ἄλλας τόσας φορὰς ἂς ἀρχίζωμεν πάλιν τὰ πνευματικὰ ἔργα καὶ ἂς μὴ λέγωμεν, διατί ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς αὐτὰ τὰ ἐμπόδια; Τὰ ἐπέτρεψε διὰ νὰ φανῇ σὲ πολλοὺς ἀνθρώπους ἡ προθυμία σου καὶ ἡ στοργή πρὸς αὐτόν. Ἐπειδὴ τοῦτο κυρίως εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς ἀγάπης, τὸ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ ἀρέσουν εἰς τὸν ἀγαπώμενον. Διότι ἐκεῖνος μὲν ποὺ εἶναι ψυχικῶς κοιμισμένος καὶ τεμπέλης, μὲ τὸ πρῶτον ἐμπόδιον θὰ ὑποχωρήσῃ ἀμέσως, C ἐνῷ ὁ ὁρμητικὸς καὶ δραστήριος, παρ' ὅλα τὰ συνεχῆ καὶ ἀναρίθμητα ἐμπόδια, ἐπιμένει πάντοτε μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν θείων ἔργων, προσφέρων ὅλα ὅσα δύναται καὶ εὐχαριστῶν δι' ὅλα τὸν Θεόν. Αὐτὸ καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ κάμωμεν.

Η εὐχαριστία εἶναι μέγας θησαυρός, μέγας πλοῦτος, ἀναφαίρετον ἀγαθόν, ἰσχυρὸν ὅπλον, ποὺ συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὅπως ἡ βλασφημία, ἡ ὁποία ἐπιτείνει τὴν ζημίαν καὶ μᾶς κάνει νὰ χάσωμεν περισσότερα τῶν ὅσων ἐχάσαμεν. Ἔχασες λοιπὸν χρήματα; ἂν μὲν εὐχαριστήσῃς τὸν Θεόν, ὠφέλησες τὴν ψυχήν σου, ἀπέκτησες μεγαλύτερον πλοῦτον, ἐπειδὴ προσείλκυσες τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ἂν ὅμως βλασφημήσῃς, ἐκτὸς τῆς ζημίας ἐκείνων, ποὺ ἔχασες, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς βλασφημίας δὲν ἀνακτῶνται χάνεις ἐπὶ πλέον καὶ τὴν σωτηρίαν σου, D καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἀνακτᾷς, καὶ ἔτσι καταστρέφεις τὴν ψυχήν σου.

Ἐπειδὴ τώρα σᾶς ὡμίλησα περὶ βλασφημίας θέλω ἀπὸ ὅλους σας νὰ ζητήσω, ἀντὶ τῆς ὁμιλίας καὶ διαλέξεως ταύτης; μίαν χάριν καὶ αὐτὴ εἶναι νὰ σωφρονήσητε, πρὸς χάριν μου,

τοὺς ἀνθρώπους τῆς πόλεως ταύτης, ποὺ βλασφημοῦν. Ὅταν λοιπὸν ἀκούσῃς κάποιον εἰς τὸν δρόμον ἢ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν, πλησίασε καὶ μάλωσέ τον καί, ἂν παραστῇ ἀνάγκη νὰ τὸν δείρῃς, μὴ διστάσῃς. Δῶσε του ράπισμα εἰς τὸ πρόσωπον, σύντριψέ του τὸ στόμα καὶ ἁγίασε τὸ χέρι σου διὰ τῆς πληγῆς ποὺ θὰ τοῦ δώσῃς. Ἐὰν δὲ σὲ καταγγείλωσι μερικοὶ καὶ σὲ σύρουν εἰς τὸ δικαστήριον, νὰ ὑπάγῃς **E** καὶ ἂν ἀπὸ τὸ δικαστικὸν βῆμα ὁ δικαστὴς σοῦ ζητήσῃ εὐθύνας δι᾿ αὐτό, νὰ εἴπῃς μὲ θάρρος, ὅτι ἐβλασφήμησε τὸν βασιλέα τῶν ἀγγέλων. Ἐὰν αὐτοί, ποὺ βλασφημοῦν τὸν ἐπίγειον βασιλέα, πρέπει νὰ τιμωροῦνται, πολὺ περισσότερον αὐτοὶ ποὺ ὑβρίζουν ἐκεῖνον.

Τὸ ἔγκλημα τοῦτο εἶναι κοινὸν καὶ τὸ ἀδίκημα δημόσιον καὶ δι᾿ αὐτὸ εἶναι δικαίωμα καθενός, ποὺ θέλει, νὰ τοὺς τιμωρῇ.[9] Ἂς μάθουν Ἰουδαῖοι καὶ εἰδωλολάτραι ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἶναι σωτῆρες τῆς πόλεως καὶ κηδεμόνες καὶ προστάται καὶ διδάσκαλοι αὐτῆς. 19 **A** Τὸ ἴδιο νὰ μάθουν καὶ οἱ διεφθαρμένοι καὶ διεστραμμένοι καὶ τὸ ὅτι πρέπει νὰ φοβοῦνται τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἂν κάποτε ἀποφασίσουν νὰ ἐκστομίσουν τοιούτους λόγους, νὰ βλέπῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον παντοῦ, καὶ νὰ τρέμωσι καὶ τὰς σκιὰς ἀκόμη, καὶ νὰ ἀγωνιοῦν μήπως ὁ χριστιανὸς τοὺς ἀκούσῃ καὶ πλησιάσας αὐτοὺς τοὺς τιμωρήσῃ αὐστηρῶς. Δὲν ἤκουσες τί ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης; Εἶδε βασιλέα ἄνθρωπον νὰ ἀνατρέπῃ τοὺς περὶ γάμου νόμους καὶ μὲ παρρησίαν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς τοῦ εἶπε: «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχῃς ὡς σύζυγον τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου Φιλίππου» (Μαρ. 6, 18). Ἐγὼ ὅμως δὲν σὲ ὡδήγησα ἐνώπιον βασιλέως, οὔτε ἐνώπιον δικαστοῦ, οὔτε διὰ παρανόμους γάμους ἢ ἐξύβρισιν τῶν συνανθρώπων σου, ἀλλὰ διὰ ὑβριστικὴν συμπεριφορὰν εἰς τὸν Δεσπότην ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ σωφρονήσῃς τὸν συνάνθρωπόν σου. **B** Ἆρά γε, ἐὰν σοῦ ἔλεγον, ὅτι τοὺς βασιλεῖς ἢ τοὺς δικαστάς, ὅταν παρανομοῦν νὰ τιμωρῇς καὶ διορθώνῃς, δὲν θὰ ἔλεγες ὅτι πάσχω ἀπὸ τρέλλαν; Καὶ ὅμως αὐτὸ ἔκαμεν ὁ Ἰωάννης καὶ ἔτσι ἐφάνη ὅτι καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἔξω τῶν καθηκόντων μας. Τώρα δὲ δὲν σοῦ ζητῶ νὰ διορθώσῃς βασιλεῖς καὶ δικαστάς, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τὸν ὁμόδουλον καὶ ὁμότιμόν σου καὶ ἂν παραστῇ ἀνάγκη, σωφρονί-

---

9. Οἱ λόγοι τοῦ ἁγίου Πατρὸς δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῶσι κατὰ λέξιν καὶ νομισθῇ, ὅτι ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ αὐτοδικία καὶ χειροδικία. Ὁ χριστιανὸς δέον νὰ ἔχῃ μὲν μαχητικὸν πνεῦμα ὑπὲρ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ νὰ μὴ κατέρχεται εἰς διαπληκτισμούς· «δοῦλον δὲ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, ἀλλ᾿ ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδακτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πρᾳότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους» (Β´ Τιμ. 2, 24 - 25). Ὡς δὲ λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς Πατὴρ «ἔνεστι μετὰ πρᾳότητος καθάψασθαι μᾶλλον ἢ μετὰ θρασύτητος ἀντρέψαι».

ζων τὸν ἀδελφόν σου νὰ ἀποθάνῃς, νὰ μὴ διστάσῃς νὰ τὸ κάμῃς, διότι ἔτσι θὰ γίνῃς μάρτυς τοῦ καθήκοντος, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος δὲν ἐθυσιάσθη, διότι ἠρνήθη νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα, ἢ νὰ τὰ προσκυνήσῃ, ἀλλὰ χάριν τῶν ἱερῶν νόμων, ποὺ ὑβρίζοντο. Καὶ σὺ λοιπὸν ἔτσι πρέπει νὰ ἀγωνίζεσαι μέχρι θανάτου ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὁ Κύριος θὰ πολεμήσῃ διὰ σέ.

Μὴ μοῦ εἴπῃς τὸν ψυχρὸν τοῦτον λόγον, **C** τί μὲ ἐνδιαφέρει; δὲν ἔχω καμμίαν σχέσιν μὲ αὐτόν. Μόνον μὲ τὸν διάβολον δὲν ἔχομεν καμμίαν σχέσιν, μὲ τοὺς ἀδελφούς μας ἔχομεν πολλὰ τὰ κοινά. Διότι ἔχουν τὴν ἰδίαν μὲ ἡμᾶς φύσιν, τὴν ἰδίαν γῆν κατοικοῦν, μὲ τὰς ἰδίας τροφὰς τρέφονται, τὸν ἴδιον Δεσπότην ἔχουν, τοὺς ἰδίους ἔλαβον νόμους καὶ προορίζονται νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἴδια μὲ ἡμᾶς ἀγαθά. Μὴ λοιπὸν λέγωμεν, ὅτι τίποτε τὸ κοινὸν δὲν ἔχομεν μὲ αὐτούς, διότι τοῦτο εἶναι σατανικὴ φωνὴ καὶ φανερώνει διαβολικὴν ἀπανθρωπίαν. Ἂς μὴ λέγωμεν λοιπὸν αὐτά, ἀλλὰ ἂς δείξωμεν πρὸς αὐτοὺς ἐνδιαφέρον, ποὺ ἁρμόζει εἰς ἀδελφούς.

Ἐγὼ δὲ τοῦτο μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν σᾶς διαβεβαιῶ, **D** καὶ σᾶς ἐγγυῶμαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ὅτι, ἐὰν ὅλοι ὅσοι εἶσθε ἐδῶ, ἠθέλατε νὰ διαμοιράσετε τὴν πόλιν εἰς τομεῖς καὶ νὰ ἐνδιαφερθῆτε διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν πολιτῶν, γρήγορα ὅλη ἡ πόλις, πρὸς εὐχαρίστησίν μας, θὰ διορθωθῇ, καίτοι ἐδῶ ὑπάρχει τὸ ἐλάχιστον μέρος τῆς πόλεως κατὰ τὸ πλῆθος, τὸ σημαντικώτερον ὅμως κατὰ τὴν εὐσέβειαν. Ἂς διαμοιράσωμεν λοιπὸν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν μας. Εἶναι ἱκανὸς ἕνας ἄνθρωπος, ὅταν εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ φλογερὸν ζῆλον, νὰ διορθώσῃ ὁλόκληρον λαόν. Ὅταν δὲ δὲν εἶναι ἕνας οὔτε δύο καὶ τρεῖς, ἀλλὰ τόσον πολὺ τὸ πλῆθος, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν φροντίδα τῶν παρημελημένων πνευματικῶς, τότε ἀντιλαμβάνομαι, ὅτι ὄχι ἀπὸ ἄλλην αἰτίαν, οὔτε ἀπὸ ἀδυναμίαν αὐτῶν, ἀλλὰ ἕνεκα τῆς ἰδικῆς μας ἀδιαφορίας **E** οἱ περισσότεροι τῶν χριστιανῶν καταβάλλονται καὶ καταστρέφονται πνευματικῶς. Διότι δὲν εἶναι ἄτοπον, ὅταν ἴδωμεν εἰς τὴν ἀγορὰν συμπλοκὴν ἀνθρώπων νὰ τρέχωμεν νὰ συμφιλιώνωμεν τοὺς διαπληκτιζομένους· καὶ διατί νὰ ἀναφέρω συμπλοκὴν ἀνθρώπων; Ἐὰν ἴδωμεν κάποιον ὄνον νὰ ἔχῃ πέσῃ, σπεύδομεν ὅλοι μαζὶ νὰ τὸν βοηθήσωμεν νὰ σηκωθῇ, καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, ποὺ καταστρέφονται ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀδιαφοροῦμεν;

Μὲ ὄνον ὁμοιάζει ὁ βλάσφημος, ποὺ ἔπεσε, διότι δὲν ἠμποροῦσε νὰ φέρῃ τὸ φορτίον τοῦ θυμοῦ του. Πλησίασε καὶ σήκωσέ τον καὶ μὲ λόγια καὶ ἔργα, μὲ ἐπιείκεια καὶ σφοδρότητα δῶσε του τὸ φάρμακον τῆς θεραπείας. Ἂν ἔτσι τακτοποιῶμεν τὰ ζητήματά μας 20 **A** καὶ φροντίζωμεν διὰ τὴν σωτη-

ρίαν τοῦ πλησίον, γρήγορα καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη, ποὺ θὰ διορθώσουν διὰ τῶν ἐνεργειῶν μας τὸν ἑαυτόν τους, θὰ εἴμεθα ποθητοὶ καὶ ἀξιαγάπητοι καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων θὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀγαθά, ποὺ μᾶς ἔχουν ἑτοιμασθῆ εἰς τὸν οὐρανόν, τῶν ὁποίων εἴθε ὅλοι νὰ ἐπιτύχωμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου, εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἂς εἶναι δόξα, κράτος καὶ τιμὴ τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΔΕΥΤΕΡΑ Β

ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΓΟΜΕΝΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ, ΟΤΕ ΗΤΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ, ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΣΥΜΦΟΡΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΤΑΞΙΑΝ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΑΝΔΡΙΑΝΤΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ· ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΡΗΤΟΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ: «ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΛΟΥΣΙΟΥΣ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑΝ ΖΩΗΝ, ΠΑΡΑΓΓΕΛΛΕ ΝΑ ΜΗ ΥΨΗΛΟΦΡΟΝΟΥΝ» (Α΄ Τιμ. 6, 17), ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΛΕΟΝΕΞΙΑΣ.

1. Τί νὰ εἴπω καὶ τί νὰ ὁμιλήσω; Δάκρυα ἁρμόζουν εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις ὄχι λόγια· θρῆνοι, ὄχι ὁμιλίαι· C προσευχαὶ ὄχι δημηγορίαι, διότι τόσον μεγάλα εἶναι ὅσα ἀπετολμήθησαν, τόσον ἀθεράπευτος ἡ πληγή, τόσον μεγάλο τὸ τραῦμα, ἀνώτερον πάσης θεραπείας καὶ ἔχει ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν παρὰ τοῦ Θεοῦ βοηθείας. Εἰς ὁμοίαν κατάστασιν εὑρισκόμενος καὶ ὁ Ἰώβ, ὅταν ἔχασεν ὅλην τὴν περιουσίαν του, ἐκάθητο ἐπὶ τῆς κόπρου. Μαθόντες τοῦτο οἱ φίλοι του ἦλθον εἰς αὐτὸν καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἀπὸ μακρυά, ἔσχισαν, ἀπὸ λύπην των, τὰ φορέματά των, ἔρριψαν στάκτην εἰς τὴν κεφαλήν των καὶ ἐθρήνησαν δυνατά.

Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ κάμουν καὶ αἱ γύρω πόλεις, νὰ ἔλθουν εἰς τὴν πόλιν μας καὶ νὰ θρηνήσουν μὲ πολλὴν συμπάθειαν δι' ὅσα ἔγιναν. Ἐκεῖνος (ὁ Ἰὼβ) ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τὴν κόπρον τότε, αὐτὴ κάθεται ἐπάνω σὲ μεγάλη παγίδα τώρα. D Διότι, ὅπως τότε ὁ διάβολος εἰς τὰ κοπάδια τῶν προβάτων καὶ βοδιῶν καὶ εἰς ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ δικαίου ἐπήδησε καὶ τὰν κατέστρεψεν, ἔτσι καὶ τώρα εἰς ὅλην τὴν πόλιν ὥρμησε μὲ μανίαν. Ἀλλὰ τοῦτο τότε καὶ τώρα ὁ Θεὸς τὸ ἐπέτρεψε. Τότε μὲν διὰ νὰ κάμῃ τὸν δίκαιον, λόγῳ τῶν πολλῶν πειρασμῶν, λαμπρότερον, τώρα δὲ διὰ νὰ κάμῃ ἡμᾶς, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς θλίψεως σωφρονεστέρους. Ἐπιτρέψατέ μου νὰ θρηνήσω τὰς σημερινὰς περιστάσεις. Ἐσιωπήσαμεν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ὅπως καὶ οἱ φίλοι τοῦ Ἰώβ. Ἐπιτρέψατέ μου σήμερον νὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου καὶ νὰ κλαύσω τὴν κοινὴν αὐτὴν συμφοράν.

Ποῖος μᾶς ἐβάσκανεν, ἀγαπητοί; Ποῖος μᾶς ἐφθόνησε; E Ἀπὸ ποῦ προῆλθεν αὐτὴ ἡ μεταβολή; Καμμία πόλις δὲν

ἦτο λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας καὶ τώρα καμμία δὲν εἶναι περισσότερον ἀξιολύπητος ἀπ' αὐτήν. Λαὸς τόσον ἥσυχος καὶ νομοταγής, ὡς ἵππος πειθήνιος καὶ ἐξημερωμένος, πάντοτε ὑπακούων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν ἀρχόντων, ξαφνικά, τόσον ἀπεσκίρτησε τώρα, πρὸς λύπην μας, ὥστε ἔκαμε τόσα κακά, ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὰ εἰπῇ κανείς. Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι τώρα ὄχι διὰ τὸ μέγεθος τῆς τιμωρίας, ποὺ μᾶς περιμένει, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν τρέλλαν, ποὺ μᾶς κατέλαβε. Διότι καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ ἐρεθισθῇ καὶ ὀργισθῇ καὶ οὔτε θὰ μᾶς τιμωρήσῃ, 21 A πῶς θὰ ὑποφέρωμεν, εἴπατέ μου, τὴν ἐντροπήν, δι' ὅσα ἐκάμαμεν; Ὁ θρῆνος μοῦ διακόπτει τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας. Μόλις ἠμπορῶ νὰ ἀνοίξω στόμα καὶ χείλη, νὰ κινήσω γλῶσσαν καὶ νὰ ἐκστομίσω λόγους. Ὡς χαλινὸς ἡ πολλὴ λύπη στρέφει εἰς τὰ ὀπίσω τὴν γλῶσσαν καὶ μοῦ ἐμποδίζει τὸν λόγον. Πρωτύτερα τίποτε δὲν ἦτο ὡραιότερον ἀπὸ τὴν πόλιν μας καὶ τώρα τίποτε δὲν εἶναι ἀποκρουστικώτερον. Ὅπως αἱ μέλισσαι βομβοῦν γύρω εἰς τὸ κερί, ἔτσι περιήρχοντο καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὴν ἀγορὰν καὶ ὅλοι πρωτύτερα διὰ τὸ τόσον πλῆθος μᾶς ἐμακάριζαν.

Ἀλλὰ ἰδοὺ ὅτι τώρα τὸ κερὶ τοῦτο ἔγινεν ἔρημος. B Διότι ὅπως τὰς μελίσσας ἐκείνας τὰς διασκορπίζει ὁ καπνός, ἔτσι καὶ τὰς μελίσσας αὐτὰς ὁ φόβος τὰς ἀπεμάκρυνε. Ἐκεῖνο δέ, ποὺ ὁ προφήτης θρηνῶν διὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἔλεγε, τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἰς κατάλληλον ἐποχὴν θὰ εἴπωμεν τώρα: «Ἡ πόλις μας ὁμοιάζει μὲ τερέβινθον ποὺ τῆς ἔπεσαν τὰ φύλλα καὶ μὲ κῆπον ποὺ δὲν ἔχει νερό» (Ἠσ. 1, 30).

Διότι ὅπως ὁ κῆπος, ὅταν παύσῃ τὸ πότισμα αὐτοῦ, ἐμφανίζει τὰ δένδρα χωρὶς φύλλα καὶ γυμνὰ ἀπὸ καρπούς, ἔτσι παρουσιάζεται τώρα καὶ ἡ πόλις μας. Διότι ἀφοῦ τὴν ἐγκατέλιπεν ἡ ἄνωθεν βοήθεια, C ἵσταται ἔρημος καὶ γυμνὴ ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς κατοίκους της. Τίποτε δὲν εἶναι γλυκύτερον ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τίποτε δὲν ἔχει γίνει πικρότερον αὐτῆς τώρα. Ὅλοι τὸν τόπον ὅπου ἐγεννήθησαν ἀποφεύγουν ὡς παγίδα, ἐγκαταλείπουν, ὡς νὰ εἶναι βάραθρον καταστροφῆς, φεύγουν μακρὰν αὐτῆς ὡς νὰ εἶναι φωτιά. Καὶ καθὼς ὅταν ἐκραγῇ εἰς κάποιαν οἰκίαν πυρκαϊά, δὲν ἀπομακρύνονται βιαστικὰ μόνον ὅσοι κατοικοῦν ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ γείτονες, προσπαθοῦντες νὰ διασώσωσι γυμνὸν τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ τώρα, ἐπειδὴ ἀναμένεται νὰ ἔλθῃ, σὰν φωτιά, ἡ ὀργὴ τοῦ βασιλέως ἐκ τῶν ἄνω, προτοῦ νὰ ἔλθῃ αὕτη βαδίζουσα εἰς τὸν δρόμον, καθένας τρέχει νὰ προλάβῃ νὰ φύγῃ καὶ νὰ διασώσῃ ἔστω καὶ γυμνὸν τὸ σῶμα. Ἔτσι ἡ συμφορὰ ἔγινεν εἰς ἡμᾶς τώρα αἴνιγμα. D Χωρὶς νὰ ὑπάρχουν

ἐχθροί, εἶναι φυγὴ χωρὶς μάχην, μετοικήσεις. Χωρὶς ἅλωσιν αἰχμαλωσία. Δὲν εἴδαμεν βαρβαρικὸν πῦρ, οὔτε ὄψιν ἐχθρῶν καὶ πάσχομεν ὅτι καὶ οἱ ὑποδουλωθέντες. Ὅλοι τώρα τὰς συμφοράς μας μανθάνουν, διότι ὑποδεχόμενοι τοὺς ἰδικούς μας πρόσφυγας, μανθάνουν παρ' αὐτῶν τὴν πληγὴν τῆς πόλεως.

2. Ἀλλὰ δὲν ἐντρέπομαι διὰ τοῦτο, οὔτε κοκκινίζω. Ἂς μάθουν ὅλοι τὰ παθήματα τῆς πόλεως διὰ νὰ λυπηθοῦν μαζὶ μὲ τὴν μητέρα, καὶ ὅλοι ἀπὸ ὅλην τὴν γῆν, μὲ μιὰ καρδιὰ νὰ ἀπευθυνθοῦν πρὸς τὸν Θεὸν E καὶ τὸν παρακαλέσουν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς κοινῆς ἡμῶν μητέρας καὶ τροφοῦ.

Ἐσείσθη ἀπὸ σεισμὸν προηγουμένως ἡ πόλις μας, ἀλλὰ τώρα σείονται ἐκ φόβου αὐταὶ αἱ ψυχαὶ τῶν κατοίκων της. Τότε ἐσείοντο τὰ θεμέλια τῶν οἰκημάτων, τώρα κλονίζονται τὰ θεμέλια τῆς καρδίας ἑκάστου, καὶ ὅλοι καθημερινῶς ἀντικρύζομεν τὸν θάνατον καὶ ζῶμεν μὲ συνεχῆ φόβον, ὑφιστάμενοι τὴν τιμωρίαν τοῦ Κάϊν καὶ εὑρισκόμενοι εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἀπὸ τοὺς φυλακισμένους καὶ εἰς πολιορκίαν νέαν καὶ πρωτοφανῆ, πολὺ χειροτέραν τῆς συνηθισμένης. Διότι οἱ ὑπὸ ἐχθρῶν πολιορκούμενοι 22 A ἀποκλείονται μόνον μέσα εἰς τὰ τείχη των, εἰς ἡμᾶς ὅμως καὶ ἡ ἀγορὰ ἔχει γίνει ἄβατος καὶ ἕκαστος ἔχει ἀποκλεισθῆ μέσα εἰς τοὺς τοίχους τῆς οἰκίας του. Καὶ καθὼς εἰς τοὺς πολιορκουμένους εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ περάσουν τὰ τείχη, διότι ἔξω καὶ γύρω εἰς αὐτὰ εἶναι οἱ ἐχθροί, ἔτσι καὶ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ ἐξέλθουν τῆς οἰκίας των, οὔτε νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ἕνεκα ἐκείνων, ποὺ καιροφυλακτοῦν παντοῦ νὰ εὕρουν ἀθώους καὶ ἐνόχους καὶ συλλαμβάνοντες αὐτοὺς μέσα ἀπὸ τὴν ἀγοράν, ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, τοὺς σύρουν εἰς τὸ δικαστήριον.

Διὰ τοῦτο ἐλεύθεροι πολῖται μαζὶ μὲ τοὺς ὑπηρέτας των, ὡς νὰ εἶναι δεμένοι, B κάθηνται μέσα εἰς τὰς οἰκίας των καὶ φροντίζουν μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον νὰ πληροφορηθῶσιν ἀπ' ἐκείνους, ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ παράσχουν ἀκριβεῖς πληροφορίας, ποῖος συνελήφθη, ποῖος ἀπήχθη, ποῖος ἐτιμωρήθη σήμερον καὶ μὲ ποῖον τρόπον. Ἔτσι ζῶσι βίον χειρότερον παντὸς θανάτου, διότι ἀναγκάζονται καθημερινῶς νὰ θρηνοῦν διὰ ξένας συμφορὰς καὶ νὰ τρέμουν διὰ τὴν ἰδικήν των σωτηρίαν καὶ νὰ μὴ εἶναι εἰς καλυτέραν θέσιν ἀπὸ τοὺς νεκρούς, διότι πρὸ πολλοῦ ἔχουν ἀποθάνει ἀπὸ τὸν φόβον των. Ἐὰν δὲ κανεὶς παραβλέπων τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν φόβον τοῦτον, ἤθελε θελήσει νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν ἀγοράν, ἀπὸ τὴν ἄχαριν ὄψιν της, ἀναγκάζεται νὰ γυρίσῃ εἰς τὸ σπίτι του, διότι βλέπει κάπου, ἕνα καὶ δύο μόνον ἀνθρώπους, νὰ

βαδίζουν σκυφτὰ καὶ μὲ πολλὴν κατήφειαν, C ἐκεῖ πού, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, τὸ πολὺ πλῆθος ἔκανε νὰ μὴ φαίνωνται τὰ ρεύματα τῶν ποταμῶν· ἀλλὰ τώρα πρὸς λύπην μας ἀπεμακρύνθησαν ὅλοι ἐκεῖνοι. Καὶ καθὼς εἰς μέρος κατάφυτον, ὅταν κοποῦν εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ τὰ δένδρα, ἡ ὄψις του δὲν εἶναι εὐχάριστος, ἢ καθὼς ἡ ὄψις τῆς κεφαλῆς, ποὺ ἔχει πολλὰ φαλακρώματα εἶναι δυσάρεστος, ἔτσι ἔχει γίνει δυσάρεστον τὸ ἔδαφος τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ἠλαττώθησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ μόνον ὀλίγοι σποραδικῶς φαίνονται καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ κάνει, αὐτοὺς ποὺ τὸ βλέπουν, νὰ θλίβωνται πολύ. Καὶ ὄχι μόνον τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ ἀέρος καὶ αὐτὸς ὁ κύκλος τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου, μοῦ φαίνεται τώρα, ὅτι εἶναι σκυθρωπὸς καὶ μᾶλλον σκοτεινός, ὄχι διότι ἄλλαξαν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἀλλὰ διότι τὰ μάτια μας ἐθόλωσαν D ἀπὸ τὴν πολλὴν λύπην καὶ δὲν ἠμποροῦν τώρα πλέον καθαρὰ καὶ μὲ τὴν ἰδίαν διάθεσιν νὰ δεχθοῦν τὸ ἡλιακὸν φῶς. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἔχουν καὶ οἱ θρῆνοι τοῦ προφήτου, τοὺς ὁποίους ἔλεγε διὰ τῶν ἑξῆς: «θὰ δύσῃ δι' αὐτοὺς ὁ ἥλιος τὴν μεσημβρίαν καὶ θὰ γίνῃ σκοτεινὴ ἡ ἡμέρα» (Ἀμὼς 8, 9). Διὰ τούτου δὲν ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ἥλιος κρύπτεται, οὔτε ὅτι ἡ ἡμέρα ἐξαφανίζεται, ἀλλὰ ὅτι ὅσοι εὑρίσκονται εἰς λύπην οὔτε τὸ μεσημέρι δὲν βλέπουν, λόγῳ τοῦ σκοτισμοῦ τῆς λύπης, E ὅπως ἔχει συμβῇ καὶ τώρα. Ὅλα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πολλὴν κατήφειαν, ὥστε ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ κανεὶς τὰ βλέμματά του, εἴτε εἰς τὸ ἔδαφος εἴτε εἰς τοὺς τοίχους εἴτε εἰς τοὺς στύλους τῆς πόλεως εἴτε εἰς τὸν πλησίον του, νύκτα νομίζει ὅτι βλέπει καὶ σκότος βαθύ.

Παντοῦ βασιλεύει σιωπὴ γεμάτη ἀπὸ φρίκην καὶ ἐρημίαν. Ὁ εὐχάριστος ἐκεῖνος θόρυβος τοῦ πλήθους ἔχει παύσει. Τοιαύτη δὲ ἡσυχία κατέχει τώρα τὴν πόλιν, ὡς ἐὰν ἡ γῆ κατέπιε ὅλους τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ὅλοι εἶναι ἄφωνοι ὡς οἱ λίθοι, διότι ἡ συμφορὰ ὡς γλωσσοδέτης τοὺς πιέζει καὶ τοὺς ἐπιβάλλει τόσην ἡσυχίαν, ὅσην θὰ ἔβλεπε κανεὶς ἐὰν ἐγένετο ἐπιδρομὴ ἐχθρῶν καὶ καταστροφὴ ὅλων διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Εἶναι εὐκαιρία νὰ εἴπωμεν· «εἰδοποιήσατε τὰς θρηνούσας νὰ ἔλθουν 29 A καὶ τὰς σοφὰς νὰ ὁμιλήσουν» (Ἱερ. 9, 17). Ἂς τρέχῃ νερὸ ἀπὸ τὰ μάτια σας καὶ δάκρυα ἀπὸ τὰ βλέφαρά σας. Οἱ λόφοι ἂς ἀρχίσουν κοπετὸν καὶ τὰ βουνὰ θρῆνον. Ἂς προσκαλέσωμεν ὅλην τὴν κτίσιν νὰ δείξῃ συμπάθειαν εἰς τὰς θλίψεις μας. Πόλις τόσον μεγάλη καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν πόλεων τῆς Ἀνατολῆς κινδυνεύει νὰ γίνῃ ἄφαντος ἀπὸ τὸ μέσον τῆς Οἰκουμένης. Τώρα ἡ πολύτεκνος ἔχει γίνει ἔξαφνα ἄτεκνος καὶ κανεὶς δὲν ὑπάρχει νὰ τὴν

βοηθήσῃ. Διότι ὁ ὑβρισθεὶς[10] διὰ τῶν ἔργων μας δὲν ἔχει εἰς τὴν γῆν ἄλλον τῆς αὐτῆς ἀξίας καὶ τιμῆς, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς εἶναι ἡ κορυφὴ καὶ ἡ κεφαλὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἂς καταφύγωμεν πρὸς τὸν οὐράνιον βασιλέα. Ἐκεῖνον ἂς καλέσωμεν πρὸς βοήθειαν. B Ἐὰν δὲν δείξῃ εὔνοιαν πρὸς ἡμᾶς, δὲν μᾶς μένει καμμία παρηγορία δι' ὅσα ἔχουν γίνει.

9. Ἐπεθύμουν ἐδῶ νὰ τελειώσω τὴν ὁμιλίαν, διότι αἱ ψυχαὶ τῶν εὑρισκομένων εἰς μεγάλην θλίψιν δὲν ἀρέσκονται νὰ ἀκοῦν μακροὺς λόγους. Καθὼς δέ, ὅταν ἕνα πυκνὸ σύννεφο εὑρεθῇ ἐμπρὸς εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, συντελεῖ, ὥστε νὰ γυρίσουν ὀπίσω ὅλαι, ἔτσι καὶ τὸ σύννεφο τῆς λύπης, ὅταν σταθῇ ἐμπρὸς εἰς τὴν ψυχήν μας, δὲν ἀφίνει εὔκολον διάβασιν εἰς τὸν λόγον, ἀλλὰ τὸν πνίγει καὶ μὲ πολλὴν βίαν τὸν κρατεῖ μέσα. Καὶ τοῦτο δὲν παρατηρεῖται μόνον εἰς τοὺς ὁμιλοῦντας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀκροατάς. Διότι ὅπως δὲν ἀφίνει τὸν λόγον νὰ ἐξέλθῃ εὔκολα ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ὁμιλητοῦ, C ἔτσι δὲν ἐπιτρέπει, μὲ τὴν δύναμιν ποὺ ἔχει, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν διάνοιαν τῶν ἀκροατῶν. Αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας κάποτε ποὺ εἰργάζοντο εἰς τὴν λάσπην κατασκευάζοντες πλιθιά. Ὅταν ὁ Μωϋσῆς τοὺς ὡμίλησε πολλὰς φορὰς καὶ τοὺς εἶπε μεγάλα πράγματα διὰ τὴν σωτηρίαν των ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, δὲν ἐδέχοντο νὰ τὸν ἀκούσουν, διότι ἡ πολλὴ λύπη ἠμπόδιζε τὸν λόγον νὰ φθάσῃ εἰς τὴν διάνοιάν των καὶ τοὺς ἔφραζε τὴν ἀκοήν.

Ἤθελον λοιπὸν καὶ ἐγώ, κατόπιν τούτου, ἐδῶ νὰ σταματήσω τὸν λόγον. Ἔχω ὅμως ὑπ' ὄψιν μου, ὅτι τὸ σύννεφο δὲν ἐμποδίζει πάντοτε τὴν διάβασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἀλλὰ συμβαίνει πολλὰς φορὰς καὶ τὸ ἀντίθετον, νὰ τὰς ἀφίνῃ νὰ περνοῦν. Διότι ὅταν ὁ ἥλιος ἔχῃ περισσοτέραν τῆς συνήθους θερμότητα καὶ κτυπᾷ συνεχῶς καὶ τρίβῃ διὰ τῶν ἀκτίνων τὸ σύννεφον, τὸ σπάζει πολλάκις εἰς τὸ μέσον καὶ ἀφοῦ χύσῃ ἄφθονον φῶς, D γίνεται πολὺ εὐχάριστος εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν βλέπουν.

Αὐτὸ καὶ ἐγὼ περιμένω σήμερον νὰ συμβῇ σὲ σᾶς. Ὅταν ὁ λόγος θὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὰς ψυχάς σας καὶ θὰ ἐπιμείνῃ περισσότερον, ἐλπίζω νὰ σπάσῃ τὸ σύννεφο τῆς λύπης καὶ ἡ διάνοιά σας νὰ φωτισθῇ καὶ πάλιν μὲ τὴν συνηθισμένην διδασκαλίαν.

Ἀλλά, διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, δώσατέ μου τὴν ψυχήν σας, τὴν ἀκοήν σας, ἐπ' ὀλίγον, τινάξατε μακρυὰ τὴν λύπην. Ἂς

10. Ἐννοεῖ τὸν Αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν Μέγαν.

ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν συνήθειάν μας, ποὺ εἴχομεν προηγουμένως καὶ ὅπως ἕως τώρα μὲ εὐχαρίστησιν ἐδῶ ἐρχόμεθα, αὐτὸ καὶ τώρα ἂς κάμωμεν, ἀναθέτοντες ὅλα εἰς τὸν Θεόν. **E** Αὐτὸ θὰ συντελέση ὥστε ἡ συμφορὰ αὕτη νὰ μὴ ἔχη κακὸν ἀποτέλεσμα. Διότι ἂν θὰ μᾶς ἴδη ὁ Θεὸς μὲ προσοχὴν νὰ ἀκούωμεν τοὺς λόγους του καὶ αἱ δύσκολοι αὐταὶ περιστάσεις νὰ μὴ φανοῦν ἀνώτεραι τῆς Χριστιανικῆς μας φιλοσοφίας, γρήγορα θὰ μᾶς βοηθήση, καὶ ἀπὸ τὴν σημερινὴν φουρτοῦναν θὰ προέλθη γαλήνη καὶ μεταβολὴ εὐχάριστος.

Διότι ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ διαφέρη ἀπὸ τοὺς ἀπίστους καὶ εἰς τὸ ἑξῆς σημεῖον, εἰς τὸ νὰ ὑπομένη ὅλα τὰ λυπηρὰ μὲ ψυχικὴν γενναιότητα καὶ λαμβάνων, τρόπον τινά, φτερὰ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, **24 A** νὰ εἶναι ἀκατάβλητος ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν. Ἐπάνω εἰς τὸν βράχον στέκεται ὁ πιστὸς καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν καταβάλλουν αἱ προσβολαὶ τῶν κυμάτων. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑψωθοῦν τὰ κύματα τῶν πειρασμῶν, δὲν φθάνουν οὔτε εἰς τὰ πόδια του, ἐπειδὴ οὗτος στέκεται ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν προσβολήν.

Ἂς μὴ καταπέσωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί. Δὲν φροντίζομεν ἡμεῖς διὰ τὴν σωτηρίαν μας τόσον, ὅσον φροντίζει ὁ Θεός, ποὺ μᾶς ἐδημιούργησε. Δὲν ἐνδιαφερόμεθα ἡμεῖς, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν κανένα κακόν, τόσον, ὅσον ἐνδιαφέρεται ἐκεῖνος, ποὺ μᾶς ἐχάρισε τὴν ψυχήν μας καὶ μᾶς ἔδωκε κατόπιν τόσα ἀγαθά.

Μὲ αὐτὰς τὰς ἐλπίδας ἂς ἀναπτερώσωμεν τὸ φρόνημά μας, καὶ αὐτὰ ποὺ θὰ εἴπωμεν ἂς τὰ ἀκούσωμεν μετὰ τῆς συνηθισμένης προσοχῆς.

Μακρὰν ὁμιλίαν **B** ἔκαμα προηγουμένως πρὸς τὴν ἀγάπην σας[11] καὶ παρετήρησα ὅτι ὅλοι τὴν παρηκολουθήσατε καὶ δὲν εἶδα κανένα νὰ ἀποχωρήση προτοῦ τελειώση. Σᾶς εὐγνωμονῶ διὰ τὴν προθυμίαν σας ἐκείνην, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἀμοιβὴ τῶν κόπων μου. Ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ ἕνα ἄλλον μισθὸν σᾶς ἐζήτησα τότε. Ἴσως γνωρίζετε καὶ ἐνθυμεῖσθε τοῦτο. Ποῖος δὲ ἦτο ὁ μισθὸς ἐκεῖνος; Τοὺς ἀνὰ τὴν πόλιν βλασφήμους νὰ τιμωρῆτε καὶ νὰ σωφρονίζετε, τοὺς ὑβρίζοντας τὸν Θεὸν καὶ ἐμφανιζομένους πρὸς αὐτόν, ὡς νὰ εἶναι μεθυσμένοι, νὰ ἐμποδίζετε νὰ κάνουν τοῦτο. Δὲν νομίζω ὅτι ταῦτα τότε τὰ εἶπον ἐξ ἰδικῆς μου ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ ὁ Θεός, ποὺ προγνωρίζει τὰ μέλλοντα, ἔβαλεν εἰς τὴν διάνοιάν μου τοὺς λόγους τούτους, διὰ νὰ μᾶς προστατεύση, διότι ἐὰν ἐτιμωρούσαμεν ἐκείνους ποὺ τολμοῦν νὰ κάνουν τοιαῦτα ἔργα,

11. Ἐννοεῖ τὴν προηγουμένην καὶ πρὸ τῶν γεγονότων λεχθεῖσαν.

C δὲ θὰ συνέβαινον εἰς τὴν πόλιν μας ὅσα συνέβησαν. Πόσον προτιμότερον θὰ ἦτο, σωφρονίζοντες καὶ τιμωροῦντες αὐτούς, νὰ πάθωμεν κάτι κακόν, ἐὰν τὸ ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἐξησφάλιζε καὶ μαρτυρικὸν στέφανον, ἀπὸ τὸ νὰ φοβούμεθα τώρα, νὰ τρέμωμεν, νὰ περιμένωμεν τὸν θάνατον ἕνεκα τῆς ἁμαρτίας ἐκείνων. Ἰδοὺ τὸ ἁμάρτημα ἔγινεν ἀπὸ ὀλίγους καὶ τὸ ἔγκλημα τώρα γίνεται κοινόν. Ἰδοὺ ἐξ αἰτίας ἐκείνων ὅλοι ἡμεῖς τώρα αἰσθανόμεθα φόβον καὶ πληρώνομεν ἡμεῖς, τιμωρούμενοι, τὰς ἁμαρτίας ἐκείνων. Ἐὰν δὲ ἠθέλομεν προλάβει νὰ ἐκδιώξωμεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πόλιν, νὰ σωφρονίσωμεν, νὰ θεραπεύσωμεν τὸ ἄρρωστον μέλος, **D** δὲν θὰ ἐδοκιμάζομεν τώρα τὸν φόβον τοῦτον. Γνωρίζω βεβαίως ὅτι τὸ ἦθος τῆς πόλεως, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἁρμόζει εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους καὶ ὅτι μερικοὶ ξένοι καὶ ὅλο ξεδιαλεγμένοι ἄνθρωποι, ἀχρεῖοι καὶ κακοποιοί, ποὺ ἔχουν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν των ἐτόλμησαν νὰ κάμουν αὐτὰ ποὺ ἔκαμαν. Διὰ τοῦτο δὲν ἔπαυσα νὰ φωνάζω καὶ νὰ διαμαρτύρωμαι, λέγων, ἂς τιμωρήσωμεν τὴν μανίαν τῶν βλασφημούντων, ἂς σωφρονίσωμεν τὴν διάνοιάν των, ἂς φροντίσωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν των. Καὶ ἂν παραστῆ ἀνάγκη διὰ τὴν πρᾶξιν μας ταύτην νὰ ἀποθάνωμεν, θὰ ἔχωμεν μεγάλο κέρδος. Ἂς μὴ ἀδιαφοροῦμεν βλέποντες νὰ ὑβρίζεται ὁ κοινὸς Δεσπότης. Ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ θὰ φέρη μεγάλο κακὸν εἰς τὴν πόλιν.

4. Ὅπως σᾶς τὰ προεῖπον, **E** ἔτσι καὶ ἔγιναν καὶ τιμωρούμεθα τώρα διὰ τὴν ἀμέλειάν μας ἐκείνην. Ὅταν ἔβλεπες νὰ ὑβρίζεται ὁ Θεὸς ἀμελοῦσες. Ἰδοὺ τώρα ἐπέτρεψε δι' ὅσων ἔγιναν νὰ ὑβρισθῆ ὁ βασιλεὺς καὶ νὰ εὑρισκώμεθα ὅλοι εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ὥστε διὰ τοῦ φόβου, ποὺ αἰσθανόμεθα, νὰ τιμωρηθῶμεν διὰ τὴν ἀμέλειάν μας ἐκείνην. Ἀρά γε ἄδικα καὶ χωρὶς λόγον προέλεγον αὐτὰ καὶ ἐνοχλοῦσα τὴν ἀγάπην σας; Καὶ ὅμως καμμία ὠφέλεια δὲν προῆλθεν ἀπ' ὅσα εἶπα. Ἂς προέλθη ὅμως τώρα καὶ ἀφοῦ σωφρονισθῶμεν ἀπὸ τὴν παροῦσαν συμφοράν, ἂς σταματήσωμεν τὴν ἄτακτον αὐτὴν μανίαν. **25 A** Ἂς φράξωμεν τὰ στόματά των. Ἂς τὰ κλείσωμεν ὡς νὰ εἶναι πηγαί, ποὺ φέρουν τὸν θάνατον, ἂς τὰ μεταβάλωμεν εἰς τὸ ἀντίθετον καὶ ἐξάπαντος θὰ σταματήσουν τὰ κακά, ποὺ ἔχουν καταλάβει τὴν πόλιν μας.

Δὲν εἶναι θέατρον ἡ ἐκκλησία διὰ νὰ ἀκούωμεν τὸ κήρυγμα πρὸς εὐχαρίστησιν.[12] Ἀπ' ἐδῶ πρέπει νὰ φεύγωμεν

12. Λέγει ταῦτα, διότι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο οἱ ἀκροαταὶ ἐξέσπασαν εἰς θορυβώδεις ἐπιδοκιμασίας.

ὠφελημένοι, νὰ ἀναχωροῦμεν μὲ μεγάλο καὶ πολὺ κέρδος. Διότι ἐὰν ἐρχώμεθα ἐδῶ διὰ νὰ ψυχαγωγηθῶμεν ἐπ' ὀλίγον καὶ φεύγομεν χωρὶς νὰ ἀποκομίσωμεν ὠφέλειαν ἀπὸ ὅσα ἐλέχθησαν, ἄδικα ἐρχόμεθα. Τί μὲ ὠφελοῦν τὰ χειροκροτήματά σας, αἱ θορυβώδεις ἐπιδοκιμασίαι σας καὶ οἱ ἔπαινοι; B Ἔπαινος ἰδικός μου εἶναι νὰ δείξετε μὲ τὰ ἔργα σας ὅτι ἐφαρμόζετε τοὺς λόγους μου. Τότε ἐγὼ θὰ εἶμαι καὶ εὐτυχής, ὄχι ὅταν ἐπιδοκιμάζετε ὅσα θὰ ἀκούσετε ἀπὸ ἐμέ, ἀλλὰ ὅταν μετὰ μεγάλης προθυμίας τὰ ἐφαρμόζετε.

Ὁ καθένας ἂς διορθώνῃ τὸν πλησίον του, διότι ἡ γραφὴ λέγει «νὰ οἰκοδομῇ εἰς τὴν ἀρετὴν ὁ καθένας σας τὸν καθένα» (Α' Θεσ. 5, 11). Ἐὰν δὲν πράττωμεν τοῦτο, ἡ ἰδιαιτέρα ἑκάστου ἁμαρτία θὰ φέρῃ κοινὴν καὶ ἀφόρητον βλάβην εἰς ὅλην τὴν πόλιν. Ἰδού, ἂν καὶ καθόλου δὲν εἴμεθα ἔνοχοι εἰς ὅσα ἔγιναν, ἐν τούτοις φοβούμεθα ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς δράστας αὐτῶν καὶ φρίττομεν μήπως ὁ θυμὸς τοῦ βασιλέως μᾶς καταλάβῃ ὅλους. Καὶ δὲν εἶναι ἀρκετὸν εἰς τὴν ἀπολογίαν μας νὰ λέγωμεν: δὲν ἤμουν παρών, C δὲν ἐγνώριζα, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς ὅσα ἔγιναν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἀκριβῶς νὰ τιμωρηθῇς, λέγει, καὶ νὰ ὑποστῇς τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, διότι δὲν ἦσο παρών, οὔτε ἐμπόδισες, οὔτε συνεκράτησες τοὺς δράστας τῆς κακοηθείας, οὔτε ἐκινδύνευσες διὰ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ὀφειλομένην τιμήν. Δὲν ἔλαβες μέρος εἰς ὅσα ἀπετολμήθησαν; Σὲ ἐπαινῶ δι' αὐτὸ καὶ τὸ παραδέχομαι, ἀλλ' ὅμως δὲν ἔφερες ἐμπόδια εἰς τοὺς δράστας. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἄξιον κατηγορίας.

Αὐτοὺς τοὺς λόγους καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν θὰ ἀκούσωμεν, ὅταν μὲ σιωπὴν ὑποφέρωμεν τὰς πρὸς αὐτὸν ὕβρεις καὶ προσβολὰς ὑπὸ τῶν κακῶν. Ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχωσεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαντον (Ματθ. 25, 18) δὲν κατηγορεῖτο διὰ ἰδικόν του παράπτωμα τότε, D (διότι ὁλόκληρον τὴν παρακαταθήκην ἐπέστρεψε) ἀλλὰ διότι δὲν ηὔξησε αὐτήν, διότι δὲν ὠφέλησεν ἄλλους, διότι τὰ χρήματα δὲν τὰ ἔβαλεν εἰς τὴν Τράπεζαν, δηλαδὴ δὲν παρεκίνησεν εἰς τὸ καλόν, δὲν συνεβούλευσε, δὲν ἐτιμώρησε, δὲν διώρθωσεν ὅσους ἐκ τῶν πλησίον του ἔκανον κακὰς πράξεις. Διὰ τοῦτο χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἐπιείκειαν ἐστέλλετο εἰς τὰς ἀφορήτους ἐκείνας κολάσεις.

Ἀλλὰ ὅτι αὐτὸ ποὺ δὲν ἐκάματε πρωτύτερα, θὰ τὸ κάμετε τοὐλάχιστον τώρα, καὶ ὅτι θὰ ἐργασθῆτε πρὸς διόρθωσιν τοῦ πλησίον καὶ δὲν θὰ ἀνέχεσθε νὰ ὑβρίζεται ὁ Θεός, ἔχω ἀκράδαντο περὶ τούτου πεποίθησιν. Διότι εἶναι ἱκανὰ τὰ γεγονότα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ποὺ νὰ προτρέπῃ, καὶ ἐκείνους ἀκόμη, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ ἀναίσθητοι πνευματικῶς, νὰ τοὺς πείσῃ νὰ καταπιασθοῦν μὲ τὴν σωτηρίαν των.

Εἶναι τώρα καιρὸς E νὰ σᾶς παραθέσωμεν τὴν συνηθισμένην ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παύλου τράπεζαν, ἀφοῦ λάβωμεν εἰς τὰ χέρια καὶ παρουσιάσωμεν εἰς τὸ μέσον ὅλων σας τὸ σήμερον ἀναγνωσθὲν ῥητόν. Ποία λοιπὸν εἶναι ἡ σημασία τοῦ σήμερον ἀναγνωσθέντος ῥητοῦ; «Εἰς τοὺς πλουσίους εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν παράγγελλε νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν» (Α' Τιμ. 6, 17). Διὰ νὰ εἰπῇ «εἰς τοὺς πλουσίους εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν» ἐφανέρωσεν, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλος πλούσιος, εἰς τὴν μέλλουσαν ὅμως ζωήν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ Λάζαρος τῆς παραβολῆς, ὁ ὁποῖος εἰς μὲν τὴν παροῦσαν ζωὴν ἦτο πτωχός, εἰς δὲ τὴν μέλλουσαν πλούσιος καὶ ὁ πλοῦτος του ἐκεῖ ἀπετελεῖτο ὄχι ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ἄλλην ὕλην ὁμοίαν μὲ αὐτά, φθαρτὴν καὶ πρόσκαιρον, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα ἀγαθὰ 26 A «τὰ ὁποῖα μάτι δὲν εἶδε καὶ αὐτὶ δὲν ἄκουσε καὶ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἐφαντάσθη» (Α' Κορ. 2, 9).

Διότι τοῦτο εἶναι πραγματικὰ πλοῦτος καὶ εὐπορία, ὅταν καὶ αἰώνια εἶναι τὰ ἀγαθὰ καὶ καμμίαν δὲν ἐπιδέχονται μεταβολήν. Τοιοῦτος δὲ πλούσιος δὲν ἦτο ὁ πλούσιος ἐκεῖνος, ποὺ περιεφρόνησε τὸν Λάζαρον εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ δι' αὐτὸ ἔγινε πτωχότατος ὅλων εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν. Διότι μετὰ τὸν θάνατον δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀπολαύσῃ οὔτε κἂν μίαν σταγόνα νεροῦ, τὴν ὁποίαν ἐζήτησε. Εἰς τόσον μεγάλην πτωχείαν εἶχε καταντήσει.

Διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμασε πλουσίους τῆς παρούσης ζωῆς διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι συγχρόνως μὲ τὴν ζωὴν αὐτὴν χάνουν καὶ τὴν εὐπορίαν των, ἡ ὁποία εὐπορία δὲν προχωρεῖ περαιτέρω, B οὔτε συνοδεύει ἐκείνους, ποὺ τὴν ἔχουν, ὅταν ἀναχωρήσουν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς τοὺς ἐγκαταλείπει καὶ προτοῦ ἀναχωρήσουν. Αὐτὸ ὑπονοοῦσε, ὅταν ἔλεγε: «οὔτε νὰ στηρίζουν τὰς ἐλπίδας των εἰς πλοῦτον, τοῦ ὁποίου ἡ κατοχὴ εἶναι ἀβεβαία καὶ ἄδηλος» (Α' Τιμ. 6, 17).

Διότι τίποτε δὲν εἶναι τόσον ἄπιστον πρᾶγμα, ὅσον ὁ πλοῦτος, καθὼς πολλάκις σᾶς εἶπον καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω. Διότι εἶναι δραπέτης ἀγνώμων, ὑπηρέτης μὴ παρέχων ἐμπιστοσύνην, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ δέσῃς τὰ πόδια μὲ ἀναρίθμητα δεσμά, αὐτὸς ἀναχωρεῖ σύρων μαζὶ καὶ τὰ δεσμά. Πολλάκις οἱ ἔχοντες αὐτὸν μὲ μοχλοὺς καὶ θύρας τὸν ἀπέκλεισαν καὶ ἀνέθεσαν εἰς ὑπηρέτας νὰ τὸν φυλάττουν ὡς φρουροί. Αὐτὸς ὅμως ἐξαπατήσας τοὺς ὑπηρέτας, ἐδραπέτευσε μαζὶ μὲ τοὺς φρουρούς, σύρων αὐτοὺς μαζί του ὡς

νὰ τοὺς εἶχε δέσει μὲ ἁλυσίδα C καὶ ἔτσι τίποτε δὲν κατώρθωσαν μὲ τὰ τόσα προφυλακτικὰ μέτρα. Τί ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ πιὸ ἄπιστον ἀπὸ τὸν πλοῦτον; τί δὲ πιὸ ἀξιολύπητον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀσχολοῦνται πάρα πολὺ μὲ αὐτόν, ὅταν, πρᾶγμα τόσον σαθρὸν καὶ εὐκολομετάβλητον, φροντίζουν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν νὰ μαζεύουν καὶ δὲν προσέχουν τὸν Προφήτην, ποὺ λέγει: «ἀλλοίμονον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν πεποίθησιν εἰς τὴν κοινωνικήν των δύναμιν καὶ καυχῶνται διὰ τὸν ὄγκον τοῦ πλούτου των» (Ψαλμ. 48, 7). Λέγε μου διατὶ ἀλλοίμονον; «διότι μαζεύει, λέγει, θησαυροὺς καὶ δὲν γνωρίζει διὰ ποῖον τοὺς μαζεύει» (Ψαλμ. 38, 7). Διότι ὁ μὲν κόπος, ποὺ καταβάλλει εἶναι φανερός, ἡ δὲ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν ἄδηλος. Πολλὲς φορὲς κοπιάζεις καὶ ταλαιπωρεῖσαι διὰ τοὺς ἐχθρούς σου. Πολλάκις, μετὰ τὸν θάνατόν σου, ἔρχεται ἡ κληρονομία τῶν ἀγαθῶν σου εἰς αὐτοὺς ποὺ σὲ ἠδίκησαν καὶ ἀναριθμήτους ἐπιβουλὰς σοῦ ἔκαμον καὶ ἔτσι εἰς σὲ μὲν παρέμειναν τὰ ἁμαρτήματα, D ποὺ ἔκαμες μαζεύων τὸν πλοῦτον, ἡ δὲ ἀπόλαυσις αὐτοῦ πηγαίνει εἰς τοὺς ἄλλους.

5. Ἀλλὰ ἀξίζει νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἑξῆς ζήτημα· διὰ ποῖον λόγον δὲν εἶπε, διὰ τοὺς πλουσίους εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν παράγγελλε νὰ μὴ πλουτοῦν, νὰ γίνουν πτωχοί, νὰ ἀπογυμνωθοῦν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των, ἀλλά, παράγγελλε νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν. Εἶπε τοῦτο, διότι ἐγνώριζεν ὅτι ρίζα καὶ βάσις τοῦ πλούτου εἶναι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ὅτι, ὅταν μάθῃ ἕνας νὰ ταπεινοφρονῇ, δὲν θὰ φροντίσῃ πολὺ διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτό. Διότι διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου σὺ ὁ πλούσιος, περιφέρεις τοὺς πολλοὺς ὑπηρέτας, αὐτοὺς ποὺ εἶναι ὡς παράσιτα, τοὺς κόλακας, τὰς φανταχτερὰς ἐπιδείξεις; Ὄχι διότι εἶναι ἀνάγκη, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπερηφάνειαν μόνον, διὰ νὰ φανῇς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὅτι εἶσαι ἀνώτερος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. E Ἐξ ἄλλου δὲ γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶναι ἁμάρτημα νὰ ἔχῃ ἕνας πλοῦτον, ἀρκεῖ νὰ τὸν μεταχειρίζεται ὅπου πρέπει.

Διότι, ὅπως σᾶς εἶπον, ὅτι δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα ὁ οἶνος ἀλλὰ ἡ μέθη, ἔτσι καὶ ὁ πλοῦτος δὲν εἶναι κακὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ ἡ πλεονεξία, ἡ φιλαργυρία εἶναι κακόν. Ἄλλο φιλάργυρος καὶ ἄλλο πλούσιος. Ὁ φιλάργυρος δὲν εἶναι πλούσιος· ὁ φιλάργυρος ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλά. Ἐκεῖνος δέ, ποὺ ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ πολλά, δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ γίνῃ εὔπορος. Ὁ φιλάργυρος εἶναι φύλακας, ὄχι ἐξουσιαστὴς τῶν χρημάτων, δοῦλος ὄχι κύριος αὐτῶν, διότι εὐκολώτερα ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὰς σάρκας του, 27 A παρὰ μέρος τῶν χρημάτων, ποὺ ἔχει κρύψει σὲ τρύπα τῆς γῆς. Καὶ ὡς νὰ τὸν ἔχῃ διατάξει κανεὶς νὰ μὴ θίξῃ τίποτε ἀπ' αὐτὰ ποὺ

φυλάσσονται, τὰ φυλάττει μετὰ μεγάλης προσοχῆς, καὶ τὰ διατηρεῖ καὶ τὰ κατέχει, μένων μακρυὰ ἀπὸ τὰ ἰδικά του, ὡς νὰ εἶναι ξένα. Καὶ πράγματι εἶναι ξένα. Διότι ἀφοῦ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δὲν δέχεται νὰ πάρῃ ἀπ' αὐτὰ καὶ νὰ δώσῃ εἰς ἄλλους ἢ εἰς ἔχοντας ἀνάγκην, ἔστω καὶ ἂν ὑποστῇ ἀναριθμήτους τιμωρίας, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρῇ αὐτὰ ἰδικά του; Πῶς ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ κυριότητα ἐπ' αὐτῶν, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὴν ἄφοβον χρῆσιν, οὔτε τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν;

Ἐπὶ πλέον δὲ δὲν συνηθίζει ὁ Παῦλος νὰ ἀπαιτῇ ἀπὸ ὅλους τὴν ἀκριβῆ συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ εἶναι συγκαταβατικὸς εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν ἀκροατῶν του, ὅπως ἦτο καὶ ὁ Χριστός. Διότι ὅταν ὁ πλούσιος ἐκεῖνος τὸν ἐπλησίασε B καὶ συνωμίλησε μὲ αὐτὸν περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς, δὲν τοῦ εἶπε πήγαινε καὶ πώλησε τὴν περιουσίαν σου, ἀλλά, παραλείψας τοῦτο, περὶ ἄλλης ἐντολῆς τοῦ ὡμίλησε. Κατόπιν, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τὸν προκάλεσε διὰ τῆς ἐρωτήσεως, τί ἀκόμη μοῦ λείπει; Καὶ τότε ἀκόμη δὲν εἶπε ἁπλῶς πώλησε τὴν περιουσίαν σου, ἀλλά, «ἐὰν θέλῃς νὰ εἶσαι τέλειος, πήγαινε πώλησον τὴν περιουσίαν σου» (Ματθ. 19, 21) δηλαδὴ αὐτὸ τὸ ἀφίνω εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐλευθέραν θέλησίν σου, δὲν σοῦ τὸ ἐπιβάλλω ἀναγκαστικῶς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἔκαμε καθόλου λόγον εἰς τοὺς πλουσίους περὶ πενίας, ἀλλὰ περὶ ταπεινοφροσύνης, διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν καὶ διότι ἐγνώριζεν ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἐκ τῆς ὑπερηφανείας C θὰ συντελέσῃ ὥστε αὐτοὶ γρήγορα νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ὁρμὴν πρὸς τὸν πλοῦτον. Ἀφοῦ δὲ συνεβούλευσε νὰ μὴ ὑψηλοφρονοῦν, ἐδίδαξε καὶ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ποῖος δὲ εἶναι οὗτος; Ἐὰν ἤθελον καταλάβει ὅτι ἡ φύσις τοῦ πλούτου εἶναι ἀβεβαία καὶ ἄπιστος, διὰ τοῦτο προσέθεσε, «μήτε νὰ ἐλπίζουν εἰς τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ πλούτου» (Α' Τιμ. 6, 17).

Πλούσιος εἶναι ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀποκτήσει πολλά, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δείδει πολλά. Πλούσιος ἦτο ὁ Ἀβραάμ, ἀλλὰ ὄχι φιλάργυρος, διότι δὲν παρατηροῦσε τὴν οἰκίαν τοῦ δεῖνος, οὔτε ἐνδιαφέρετο νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μάθῃ τὴν περιουσίαν τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἐξερχόμενος τῆς κατοικίας του ἐζήτει μετὰ προσοχῆς νὰ μάθῃ μήπως ὑπάρχει κάπου ξένος καὶ φτωχὸς διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν πτωχείαν καὶ ὑποδεχθῇ τὸν ὁδοιπόρον. Δὲν ἔβλεψε μὲ χρυσὸν τὴν ὀροφὴν τῆς κατοικίας του, D ἀλλὰ ἀφοῦ ἔστησε τὴν καλύβην του πλησίον εἰς τὴν βελανιδίαν ἐκείνην, ἔμενεν εὐχαριστημένος μὲ τὴν σκιὰν τῶν φύλλων αὐτῆς. Τόσον δὲ λαμπρὰ ἦτο ἡ κατοικία του αὐτή, ὥστε καὶ ἄγγελοι ἐδέχθησαν νὰ παραμείνουν εἰς αὐτὴν πλησίον αὐτοῦ διότι δὲν ἐζητοῦσαν οἰκίαν λαμπράν, ἀλλὰ ψυχῆς

ἀρετήν. Τὸν Ἀβραὰμ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἀγαπητοί, ἂς μιμηθῶμεν καὶ ἂς ἐξοδεύωμεν τὰ ὑπάρχοντά μας εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην. Ταπεινὸν ἦτο τὸ κάλλυμα ἐκεῖνο τοῦ Ἀβραάμ, ἐν τούτοις ὅμως ἦτο λαμπρότερον τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων.

Κανεὶς βασιλεὺς δὲν ὑπεδέχθη ποτὲ ἀγγέλους· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐκάθητο κάτω ἀπὸ τὴν βελανιδιὰ καὶ εἶχεν ἐκεῖ στήσει τὴν καλύβην του, ἠξιώθη τῆς τιμῆς ταύτης, E ὄχι διότι ἐτιμήθη διὰ τὴν πενιχρότητα τῆς κατοικίας του, ἀλλὰ ἀπήλαυσε τὴν μεγάλην ταύτην δωρεάν, λόγῳ τῆς πολυτελείας τῆς ψυχῆς του καὶ τοῦ πλούτου τῶν ἀρετῶν ποὺ εἶχε μέσα της. Καὶ ἡμεῖς λοιπὸν ἂς μὴ καλλωπίζωμεν τὰς οἰκίας μας, ἀλλὰ περισσότερον ἀπ' αὐτὰς ἂς καλλωπίζωμεν τὴν ψυχήν μας. Διότι πῶς δὲν εἶναι ἄσχημον πρᾶγμα, μὲ μάρμαρα νὰ ἐνδύωμεν τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν μας, χωρὶς νὰ ὑπάρχη λόγος, τὸν δὲ Χριστὸν νὰ βλέπωμεν νὰ περιέρχεται γυμνός;

Τί σὲ ὠφελεῖ ἡ οἰκία ἄνθρωπε; [20] A Μήπως θὰ τὴν πάρῃς μαζί σου, ὅταν θὰ φύγῃς ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον; Δὲν θὰ τὴν πάρῃς, τὴν ψυχήν σου ὅμως ὡρισμένως θὰ τὴν πάρῃς. Βλέπετε πόσον μεγάλον κίνδυνον διατρέχομεν τώρα. Ἂς μᾶς βοηθήσουν τὰ σπίτια, ἂς μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦτον, ποὺ κρέμαται ἐπὶ τῶν κεφαλῶν μας. Τίποτε δὲν ἠμποροῦν νὰ κάμουν. Ἀπόδειξις τούτου εἶσθε σεῖς, ποὺ τὰ ἀφίνετε ἔρημα καὶ τρέχετε εἰς τὰς ἐρήμους, διότι τὰ φοβεῖσθε, ὅπως τὰς παγίδας καὶ τὰ δίκτυα.

Ἂς βοηθήσουν πάρα τὰ χρήματα· ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰς θέσιν. Ἐὰν δέ, προκειμένου περὶ ἀνθρωπίνης ὀργῆς, εἶναι ἀνίσχυρα νὰ παράσχουν βοήθειαν, πολὺ περισσότερον θὰ συμβῇ τοῦτο εἰς τὸ θεῖον καὶ ἀδέκαστον δικαστήριον. Ἐὰν ἄνθρωπος εἶναι ὁ ἐρεθιζόμενος, καὶ ἐπειδὴ ἀγανακτεῖ ἐναντίον μας, B καθόλου δὲν μᾶς ὠφελοῦν τὰ χρήματα εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, πολὺ περισσότερον, ὅταν ὁ Θεὸς ὀργίζεται, ποὺ δὲν ἔχει ἀνάγκην χρημάτων, δὲν θὰ μᾶς βοηθήσουν καθόλου τὰ χρήματα.

Κτίζομεν οἰκίας διὰ νὰ κατοικῶμεν εἰς αὐτὰς καὶ ὄχι διὰ νὰ ἐπιδεικνυώμεθα. Ὅ,τι εἶναι μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν μας, εἶναι περιττὸν καὶ ἄχρηστον. Φόρεσε ὑποδήματα μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ πόδια σου, ἀλλὰ δὲν θὰ τὰ ἀνεχθῇς, διότι θὰ σὲ ἐμποδίζουν εἰς τὸ βάδισμα. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν ἔχῃς οἰκίαν μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται· σοῦ ἐμποδίζει τὸ βάδισμα πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ἐπιθυμεῖς μεγάλας καὶ λαμπρὰς οἰκίας νὰ κτίζῃς; Δὲν σὲ ἐμποδίζω νὰ τὸ πράξῃς, ἀλλὰ ὄχι εἰς τὴν γῆν. Κτίσε οἰκίας εἰς τοὺς οὐρανούς, διὰ νὰ δυνηθῇς νὰ ὑποδεχθῇς καὶ ἄλλους εἰς αὐτάς, οἰκίας ποὺ ποτὲ δὲν καταστρέφονται. C Διατί

ἔχεις τὴν μανίαν νὰ ἐπιδιώκῃς ὅσα φεύγουν καὶ μένουν ἐδῶ; Τίποτε δὲν εἶναι περισσότερον ἄστατον ἀπὸ τὸν πλοῦτον. Σήμερον εἶναι μαζί σου αὔριον γίνεται ἐχθρός σου καὶ συντελεῖ, ὥστε τὰ φθονερὰ μάτια νὰ εἶναι παντοῦ ἐναντίον σου. Εἶναι ἐχθρὸς ποὺ κατοικεῖ πάντοτε μαζί σου καὶ σὲ συντροφεύει παντοῦ. Μάρτυρες τούτου εἶσθε σεῖς ποὺ τὸν ἔχετε, καὶ μὲ κάθε τρόπον τὸν κρύπτετε καὶ τὸν χώνετε εἰς τὴν γῆν, διότι καὶ τώρα τὸν κίνδυνον ποὺ ἔχομεν, τὸν κάμνει ἀνυπόφορον. Βλέπεις, λοιπὸν ὅτι οἱ μὲν πτωχοὶ εἶναι ἐλαφροὶ καὶ ἐλεύθεροι, ὡς οἱ εὔζωνοι, καὶ προητοιμασμένοι διὰ ὅλα ποὺ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβοῦν, οἱ δὲ πλούσιοι νὰ εἶναι σὲ μεγάλην δυσκολίαν, νὰ γυρίζουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ νὰ ζητοῦν νὰ εὕρουν μέρος διὰ νὰ χώσουν τὰ χρήματα ἢ ἄνθρωπον εἰς τὸν ὁποῖον νὰ τὰ καταθέσουν πρὸς φύλαξιν. Διατί, ἄνθρωπε, ζητεῖς νὰ εὕρῃς ἄνθρωπον ὅπως εἶσαι σύ; Ὁ Χριστὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ σὲ ὑποδεχθῇ, νὰ διαφυλάξῃ ὅ,τι θὰ τοῦ ἐμπιστευθῇς καὶ ὄχι μόνον νὰ φυλάξῃ ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ πολλαπλασιάσῃ D καὶ σοῦ ἐπιστρέψῃ πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔλαβε. Ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Χριστοῦ κανεὶς δὲν ἁρπάζει, ἐπὶ πλέον δὲ μὲ τὴν φύλαξιν σὲ ἀπαλλάσῃ καὶ ἀπὸ τοὺς κινδύνους. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, αὐτοὶ ποὺ ἔλαβον τὰς παρακαταθήκας νομίζουν ὅτι μᾶς προσφέρουν ὑπηρεσίαν, φυλάσσοντες ἐκεῖνα ποὺ ἔλαβον, εἰς δὲ τὸν Χριστὸν συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ὅταν δέχεται τὰς παρακαταθήκας σου, δὲν σοῦ προσφέρει, λέγει, ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ τοῦ προσφέρεις καὶ διὰ τὴν φύλαξιν δὲν σοῦ ζητεῖ μισθόν, ὅπως οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ σοῦ δίδει μισθόν.

6. Ποίας λοιπὸν ἀπολογίας θὰ εἴμεθα ἄξιοι E καὶ ποίας συγγνώμης, ὅταν παραβλέποντες ἐκεῖνον ποὺ δύναται καὶ νὰ τὰ φυλάξῃ καλά, καὶ νὰ μᾶς ἀναγνωρίσῃ διὰ τὴν φύλαξιν χάριν, καὶ μισθοὺς μεγάλους καὶ ἀκατανοήτους νὰ μᾶς δώσῃ, εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ εἶναι ἀνίσχυροι πρὸς φύλαξιν καὶ νομίζουν, ὅτι μᾶς προσφέρουν ἐκδούλευσιν, καὶ ἐπιστρέφουν μόνον ὅσα ἔλαβον, νὰ ἀναθέτωμεν τὴν διαφύλαξιν τῶν ὑπαρχόντων μας; Ξένος καὶ προσωρινὸς εἶσαι ἐδῶ; Ἔχεις πατρίδα τὸν οὐρανόν, μετάφερέ τα ὅλα ἐκεῖ, ἵνα, προτοῦ ἀπολαύσῃς αὐτήν, ἀμειφθῇς καὶ ἐδῶ. [29] A Διότι ἐκεῖνος ποὺ τρέφεται μὲ καλὰς ἐλπίδας καὶ ἔχει πεποίθησιν διὰ τὰ μέλλοντα ἀγαθά, ἀπ' ἐδῶ ἀκόμη ἀπήλαυσε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι τίποτε δὲν συντελεῖ τόσον εἰς τὸ νὰ διορθώνῃ καὶ ὠφελῇ τὴν ψυχήν, ὅσον τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς καλὰς ἐλπίδας περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ θὰ ἔχῃ, ἐὰν μεταθέσῃ ἐκεῖ τὸν πλοῦτον καὶ φροντίσῃ διὰ τὴν ψυχήν του μὲ τὴν ἁρμόζουσαν ἡσυχίαν καὶ ἄνεσιν. Διότι αὐτοὶ ποὺ ξο-

δεύουν ὅλην τὴν φροντίδα καὶ δραστηριότητα εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς οἰκίας των, ἐπειδὴ ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἐξωτερικὸν πλοῦτον, παραμελοῦσι τὸν ἐσωτερικὸν καὶ ἀφίνουν τὴν ψυχήν των νὰ εἶναι ὡς τόπος ἔρημος καὶ ξηρὸς καὶ σπίτι γεμᾶτο ἀράχνας. Ὅταν ὅμως παραμελήσαντες τὸν ἐξωτερικὸν πλοῦτον, **B** ἀφιερωθῶσι μὲ ὅλην τὴν ὄρεξιν αὐτῶν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον, καλλωπίζοντες τὴν ψυχήν των, τότε θὰ γίνῃ κατοικία τοῦ Χριστοῦ ἡ ψυχὴ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων. Ὅταν δὲ εἰς τὴν ψυχὴν ἑνὸς κατοικῇ ὁ Χριστός, τί δύναται νὰ γίνῃ ποτὲ μακαριώτερον αὐτοῦ;

Θέλεις νὰ γίνῃς πλούσιος; Ἔχε φίλον τὸν Θεὸν καὶ θὰ εἶσαι ὁ πλουσιώτερος ὅλων. Θέλεις νὰ εἶσαι πλούσιος; Μὴ ὑψηλοφρονῇς. Τοῦτο (ἡ ταπεινοφροσύνη) ὄχι μόνον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παροῦσαν εἶναι ὠφέλιμον, διότι τίποτε δὲν προσελκύει τόσον τὸν φθόνον τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ὁ πλούσιος ἄνθρωπος· ὅταν δὲ οὗτος εἶναι καὶ ὑπερήφανος, τότε εὑρίσκεται εἰς διπλοῦν κρημνὸν καὶ εἰς φοβερώτερον πόλεμον. Ἂν ὅμως γνωρίζῃς νὰ ταπεινοφρονῇς, ἐξαφανίζεις διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν δύναμιν τοῦ φθόνου καὶ μὲ ἀσφάλειαν ἔχεις ὅσα καὶ ἂν ἔχῃς. **C** Τοιαύτη εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀρετῆς: δὲν ὠφελεῖ ἡμᾶς μόνον διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν κόσμον δίδει τὰς ἀμοιβάς. Ἂς μὴ ὑπερηφανευώμεθα λοιπὸν διὰ τὸν πλοῦτον, οὔτε διὰ τίποτε ἄλλο. Διότι, ἐὰν ἐκεῖνος ποὺ ὑπερηφανεύεται διὰ τὴν πρόοδόν του εἰς τὰ πνευματικά, γίνεται ἄφαντος καὶ καταστρέφεται, πολὺ περισσότερον καταστρέφεται, ὅποιος ὑπερηφανεύεται διὰ τὰ ὑλικὰ πράγματα. Ἂς μάθωμεν λοιπὸν καλὰ τὴν φύσιν μας, ἂς ἀναλογισθῶμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, ἂς μάθωμεν ποῖοι εἴμεθα καὶ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο, διὰ νὰ μᾶς κάμῃ τελείους εἰς τὴν ταπεινοφροσύνην. Μὴ μοῦ λέγεις ὅτι τόσων καὶ τόσων ἐτῶν εἰσοδήματα ἔχω εἰς τὰς ἀποθήκας μου, ὅτι κατέχω ἀναρίθμητα τάλαντα χρυσοῦ καὶ κέρδη, ποὺ μοῦ ἔρχονται κάθε ἡμέραν.

Ὅσα καὶ ἂν εἴπῃς, τίποτε δὲν λέγεις. **D** Πολλὲς φορὲς εἰς μίαν ὥραν καὶ εἰς σύντομον μεταβολὴν τῶν περιστάσεων, ὅλα αὐτὰ ἐξαφανίζονται γρήγορα ἀπὸ τὸ σπίτι, ὅπως ἡ εὐκολοκίνητος σκόνη, τὴν ὁποίαν παίρνει ὁ ἄνεμος, ὅταν φυσᾷ. Καὶ τοιαῦτα παραδείγματα ἔχει πολλὰ νὰ δείξῃ ἡ ζωή, εἶναι δὲ καὶ ἡ Γραφὴ γεμάτη ἀπὸ ὅμοια μὲ αὐτὰ διδάγματα. Ὁ πλούσιος σήμερον εἶναι πτωχὸς αὔριον. Δι' αὐτὸ πολλὲς φορὲς ἐγέλασα, ὅταν ἐδιάβαζα διαθήκας, ποὺ ἔλεγον, ὁ δεῖνα νὰ ἔχῃ τὴν κυριότητα τῶν ἀγρῶν ἢ τῆς οἰκίας, τὴν δὲ ἐπικαρπίαν ἄλλος, διότι ὅλοι τὴν ἐπικαρπίαν ἔχομεν, τὴν δὲ κυριότητα κανείς. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ πλοῦτος

θὰ εἶναι μαζί μας ἀμείωτος, καθ' ὅλην τὴν ζωήν μας, εἴτε θέλοντες εἴτε μὴ θέλοντες, κατὰ τὸν θάνατόν μας, θὰ τὸν παραχωρήσωμεν εἰς ἄλλους, **E** ἔχοντες ὡς κέρδος μόνον τὴν ἐπικαρπίαν καὶ φεύγοντες ἀπὸ τὸν κόσμον γυμνοὶ καὶ ἔρημοι ἀπὸ τὴν κυριότητα αὐτοῦ. Ἐκ τούτου εἶναι φανερόν, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἔχουν τὴν κυριότητα οἱ ὁποῖοι περιεφρόνησαν τὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ.

Διότι ἐκεῖνος, ποὺ ἐχωρίσθη ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ τὰ ἔδωκεν εἰς τοὺς πτωχούς, ἔκαμε καλὴν χρῆσιν αὐτῶν καὶ ἔτσι ἐξησφάλισε τὴν κυριότητα τούτων καὶ μετὰ τὸν θάνατον, εἰς τὴν ἄλλην ζωήν. Ἐκεῖ θὰ λάβῃ πίσω ὅλα ὅσα ἔδωκεν ἐδῶ καὶ περισσότερα ἀκόμη, **30 A** διότι θὰ ἔχῃ ἀνάγκην τῆς προστασίας αὐτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ζητοῦνται ἀπὸ ὅλους μας εὐθῦναι διὰ τὰ ἔργα μας. Ὥστε, ἐὰν κανεὶς θέλῃ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν κτῆσιν καὶ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν κυριότητα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ, ἂς ἀπαλλάσσεται ἀπ' ὅλα αὐτὰ τώρα, διότι ἂν δὲν κάμῃ αὐτό, θὰ ἀποχωρισθῇ κατ' ἀνάγκην ἀπ' αὐτῶν κατὰ τὸν θάνατόν του, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ τοῦ θανάτου μὲ πολλοὺς κινδύνους καὶ ἀναρίθμητα κακά.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ κακόν, ὅτι δηλαδὴ γίνεται εἰς αὐτὸν ὁλοκληρωτικὴ μεταβολὴ ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὁ πλούσιος εἶναι ἀπροετοίμαστος νὰ ὑπομείνῃ τὴν πτωχείαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει εἰς τὸν πτωχόν. Διότι οὗτος δὲν στηρίζει τὰς ἐλπίδας του εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ποὺ εἶναι ἄψυχα ὑλικά, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος παρέχει ὅλα πλούσια. **B** Ὥστε περισσότερον ἀβέβαιος διὰ τὸ μέλλον εἶναι ὁ πλούσιος παρὰ ὁ πτωχός, διότι ἐκεῖνος εὑρίσκεται συχνὰ εἰς μεταβολάς. Τί δὲ σημαίνει τό: «ὁποῖος μᾶς παρέχει πλούσια καὶ ἄφθονα ὅλα διὰ νὰ τὰ ἀπολαμβάνωμεν»; (Α΄ Τιμ. 6, 17).

Ὅλα μὲ ἀφθονίαν τὰ δίδει ὁ Θεὸς ὅσα εἶναι ἀναγκαιότερα ἀπὸ τὰ χρήματα, ὅπως τὸ νερό, τὸ πῦρ, τὸν ἥλιον καὶ ὅλα τὰ τοιαῦτα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι ὁ πλούσιος περισσότερον φῶς ἀπολαμβάνει, ὀλιγώτερον δὲ ὁ πτωχός, ἢ ὅτι περισσότερον ἀέρα ἀπὸ τὸν πτωχὸν ἀναπνέει ὁ πλούσιος, ἀλλὰ ὅλα ἴσα καὶ κοινὰ εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν ὅλων.

Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον τὰ σπουδαιότερα καὶ περισσότερον ἀπαραίτητα, διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς μας, κοινὰ τὰ ἔκαμεν ὁ Θεός, **C** τὰ δὲ ὄχι τόσον σπουδαῖα καὶ μικρᾶς ἀξίας, δὲν τὰ ἔκαμε κοινά, δηλαδὴ τὰ χρήματα; Τοῦτο ἔγινε διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν στάδιον ἀρετῆς. Διότι ἂν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν δὲν ἦσαν κοινά, ἴσως οἱ πλού-

σιοι, συνηθισμένοι, ὅπως εἶναι εἰς τὴν πλεονεξίαν, νὰ ἔπνιγον τοὺς πτωχοὺς δι' αὐτά. Ἐὰν τοῦτο τὸ κάνουν διὰ τὰ χρήματα, πολὺ περισσότερον θὰ ἔκαμνον αὐτὸ δι' ἐκεῖνα. Ἐὰν πάλιν καὶ τὰ χρήματα ἦσαν κοινά, δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος ἐλεημοσύνης καὶ τρόπος ἐκδηλώσεως φιλικῶν αἰσθημάτων.

7. Διὰ νὰ ζῶμεν λοιπὸν χωρὶς φόβον, D ἔχουν γίνει κοινὰ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωήν. Πάλιν διὰ νὰ ἔχωμεν ἀφορμὴν ἀμοιβῶν καὶ πνευματικῆς εὐδοκιμήσεως, δὲν ἔχουν γίνει κοινὰ τὰ χρήματα. Ἔτσι μισοῦντες τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀρετὴν ἐπιδιώκοντες καὶ ἐλεοῦντες τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην εὑρίσκομεν παρηγορίαν διὰ τὰ ἁμαρτήματά μας. Πλούσιον σὲ ἔκαμεν ὁ Θεός, διατί σὺ κάνεις τὸν ἑαυτόν σου πτωχόν; Πλούσιον σὲ ἔκαμε, διὰ νὰ βοηθῇς ὅσους ἔχουν ἀνάγκην, διὰ νὰ ἐξαλείψῃς τὰ ἁμαρτήματά σου διὰ τῆς πλουσίας παροχῆς εἰς ἄλλους. Χρήματα σοῦ ἔδωκεν, ὄχι διὰ νὰ τὰ κλειδώσῃς πρὸς καταστροφήν σου, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰ σκορπίσῃς πρὸς σωτηρίαν σου. E Διὰ τοῦτο καὶ τὴν κυριότητα αὐτῶν τὴν ἔκαμε ἀβεβαίαν καὶ ἄστατον, ὥστε νὰ παύσῃ ἡ ἔντονος μανία δι' αὐτά. Διότι ἂν τώρα, ὅσοι ἔχουν τὰ χρήματα, καίτοι δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι θὰ εἶναι διὰ παντὸς κύριοι αὐτῶν, διότι βλέπουν ὅτι ἀπ' αὐτὰ προέρχονται πολλαὶ ἐπιβουλαί, ἐν τούτοις κατακαίονται ἀπὸ τὸν πόθον αὐτῶν, ἐὰν ὁ πλοῦτος εἶχε τὸ γνώρισμα τῆς μονιμότητος καὶ σταθερότητος, τί μέσα δὲν θὰ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσουν, ἀπὸ τί δὲν θὰ ἀπεμακρύνοντο; ἀπὸ ποίαν χήραν, ἀπὸ ποῖα ὀρφανά, ἀπὸ ποίους πτωχούς;

Ἂς μὴ θεωροῦμεν λοιπὸν ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι μεγάλον ἀγαθόν. 31 A Μεγάλο ἀγαθόν, πράγματι, εἶναι, ὄχι τὸ νὰ ἔχῃ κανεὶς χρήματα ἀλλὰ φόβον Θεοῦ καὶ κάθε ἀρετήν. Ἰδοὺ τώρα, ἐὰν ἦτο ἕνας ἐνάρετος μὲ πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἔστω καὶ ἂν ἦτο πτωχότερος ὅλων, θὰ ἠμποροῦσε νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ παρόντα κακά. Ἦτο ἀρκετὸν μόνον νὰ σηκώσῃ τὰ χέρια του εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν, διὰ νὰ περάσῃ αὐτὸ τὸ σύννεφον τοῦ κακοῦ. Χρυσὸς ὑπάρχει πολὺς εἰς τὰ ταμεῖα καὶ ἐν τούτοις εἶναι περισσότερον ἄχρηστος ἀπὸ κάθε λάσπην καὶ ἀνίσχυρος νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ κακά, ποὺ μᾶς περιμένουν. Καὶ τοῦτο συμβαίνει ὄχι μόνον εἰς αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ποὺ διατρέχομεν, ἀλλὰ καὶ εἴτε ἀσθένεια μᾶς καταλάβῃ εἴτε θάνατος, εἴτε ἄλλο ἐκ τῶν τοιούτων. Εἰς αὐτὰ τὰ συμβάντα φαίνεται ἀνίσχυρος ἡ δύναμις τῶν χρημάτων καὶ ἀνίκανος νὰ παράσχῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν της καμμίαν παρηγορίαν δι' ὅσα γίνονται. Κατὰ ἕνα σημεῖον φαίνεται, ὅτι ὑπερέχει ὁ πλοῦτος ἀπὸ τὴν πτωχείαν, B καὶ τοῦτο εἶναι ὅτι δι' αὐτοῦ καθημερινῶς καλο-

περνᾷ κανεὶς καὶ εὐχαριστεῖται πάρα πολὺ κατὰ τὰ κοινὰ δεῖπνα. Αὐτὸ ὅμως ἠμπορεῖς νὰ ἰδῇς ὅτι συμβαίνει καὶ εἰς τὰ τραπέζια τῶν πτωχῶν καὶ ὅτι αὐτοὶ ἀπολαμβάνουν μεγαλυτέραν εὐχαρίστησιν ἀπὸ ὅλους τοὺς πλουσίους. Μὴ θαυμάσετε, μήτε νὰ θεωρήσετε παράξενον αὐτὸ ποὺ εἶπα, διότι ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ ἀποδείξω ἀπ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πράγματα.

Γνωρίζετε βεβαίως ὅλοι καὶ συμφωνεῖτε μαζί μου, ὅτι τὴν εὐχαρίστησιν εἰς τὰ τραπέζια δὲν τὴν δίδει συνήθως ἡ φύσις τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ ἡ ὄρεξις τῶν συνδαιτυμόνων. Ἰδοὺ τί λέγω μὲ τοῦτο. Ὅταν κανεὶς καθίσῃ εἰς τὸ τραπέζι πεινασμένος, ἔστω καὶ ἂν τὸ φαγητὸν εἶναι λιτόν, C θὰ τοῦ φανῇ νοστιμότερον ἀπὸ κάθε προσφάγι καὶ γλύκισμα καὶ ὀρεκτικόν· ἐκεῖνος ὅμως, ποὺ δὲν περιμένει νὰ αἰσθανθῇ προηγουμένως τὴν ἀνάγκην τοῦ φαγητοῦ, οὔτε περιμένει νὰ πεινάσῃ πρῶτον, ὅπως συνήθως κάνουν οἱ πλούσιοι, καὶ κατόπιν νὰ καθίσῃ εἰς τὸ τραπέζι νὰ φάγῃ, αὐτὸς ἔστω καὶ ἂν τοῦ ἔχουν ἕτοιμα τὰ καλύτερα φαγητά, δὲν θὰ αἰσθανθῇ καμμίαν εὐχαρίστησιν, διότι δὲν ἔχει ὄρεξιν. Ὅτι δὲ τοῦτο ἔτσι εἶναι, καὶ σεῖς ὅλοι τὸ γνωρίζετε, καὶ ἡ Γραφὴ διὰ τῶν ἑξῆς τὸ λέγει: ἡ χορτασμένη ψυχὴ περιφρονεῖ τὸ μέλι εἰς δὲ τὴν πεινασμένην καὶ τὰ πικρὰ φαίνονται γλυκά (Παρ. 27, 7). D Καὶ ὅμως τί ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ γλυκύτερον ἀπὸ τὸ μέλι; Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται γλυκό, λέγει, εἰς τὸν χορτᾶτον. Τί δὲ εἶναι ἀηδέστερον ἀπὸ τὰ πικρά; καὶ ὅμως φαίνονται γλυκὰ εἰς τοὺς πεινασμένους. Ὅτι δὲ οἱ πτωχοὶ τρώγουν, ὅταν τοὺς ἀναγκάσῃ ἡ πεῖνα, τὸ ἀντίθετον δὲ πράττουν οἱ πλούσιοι, εἶναι εἰς πάντα φανερόν, διὰ τοῦτο δὲν ἀπολαμβάνουν καὶ καθαρὰν εὐχαρίστησιν ἀπὸ τὰ φαγητά. Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ τὸ ἰδῇ κανεὶς ὄχι μόνον εἰς τὰ φαγητά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ποτά. Καὶ ὅπως εἰς τὰ φαγητὰ ἡ πεῖνα, καὶ ὄχι αὐτά, προξενεῖ εὐχαρίστησιν, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ δίψα συνήθως κάνει πάρα πολὺ εὐχάριστον τὸ ποτόν, ἔστω καὶ ἂν πίνῃ κανεὶς μόνον νερό. Τὸ ἴδιον ἔλεγε καὶ ὁ προφήτης διὰ τῶν ἑξῆς: E «ἐχόρτασεν αὐτοὺς μὲ μέλι, ποὺ ἐξῆλθεν ἀπὸ βράχον» (Ψαλμ. 80, 17). Καίτοι σὲ κανένα μέρος τῆς Γραφῆς δὲν ἀνεγνώσαμεν ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἔβγαλεν ἀπὸ τὸν βράχον μέλι, ἀλλὰ παντοῦ ποταμοὺς καὶ κρύα νερά. Τί σημαίνουν αὐτοὶ οἱ λόγοι; διότι δὲν ψεύδεται ἡ Γραφή. Ἐπειδὴ οἱ Ἰσραηλῖται διψασμένοι καὶ πολὺ βασανισμένοι ἀπὸ τὰς στερήσεις, ἔπεσαν μὲ ὁρμὴν νὰ πιοῦν κρύο νερό, θέλων νὰ παραστήσῃ τὴν εὐχαρίστησιν ποὺ ᾐσθάνοντο, ὠνόμασε τὸ νερὸ μέλι, ὄχι διότι ἡ φύσις τοῦ νεροῦ μετεβλήθη εἰς μέλι, 32 A ἀλλὰ διότι ἡ ὄρεξις αὐτῶν τὸ ἔκανε γλυκύτερο ἀπὸ τὸ μέλι. Κατάλαβες πῶς ἡ διάθεσις τῶν διψασμένων συνήθως καὶ τὸ ποτὸν τὸ κάνει εὐχάριστον; Πολλὲς φορὲς λοιπὸν

πολλοὶ πτωχοὶ εὑρισκόμενοι εἰς ἀσθενείας καὶ ταλαιπωρίας καὶ φλεγόμενοι ἀπὸ τὴν δίψαν, μὲ τὴν εὐχαρίστησιν, ποὺ εἴπομεν, ἔπινον τὸ νερό, οἱ δὲ πλούσιοι ἂν καὶ ἔπινον κρασὶ γλυκὸ καὶ μυρωδᾶτο, πρώτης ποιότητος, δὲν ᾐσθάνοντο τὴν ἰδίαν εὐχαρίστησιν.

8. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ εἰς τὸν ὕπνον. Διότι δὲν κάνει συνήθως τὸν ὕπνον τόσον γλυκὸν καὶ εὐχάριστον τὸ μαλακὸ στρῶμα, οὔτε τὸ κρεββάτι μὲ τὰ ἀσημένια κοσμήματα, οὔτε ἡ ἡσυχία τοῦ δωματίου, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτά, B ὅσον ἡ κούρασις, ὁ κόπος, τὸ νὰ αἰσθανώμεθα τὴν ἀνάγκην τοῦ ὕπνου καὶ ὅταν νυστάζωμεν νὰ κατακλινώμεθα. Καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ ἡ πεῖρα τῶν πραγμάτων καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς Γραφῆς. Ὁ Σολομὼν δηλαδή, ποὺ ἔζησε μὲ πολυτέλειαν, θέλων νὰ βεβαιώσῃ τοῦτο ἔλεγε: «Εἶναι γλυκὺς ὁ ὕπνος τοῦ δούλου εἴτε ὀλίγον, εἴτε πολὺ φάγῃ» (Ἐκκ. 5, 11). Διατί προσέθεσε τὸ εἴτε ὀλίγον, εἴτε πολὺ φάγῃ; Καὶ τὰ δύο αὐτὰ προκαλοῦν συνήθως ἀϋπνίαν, ἡ ἀνεπαρκὴς δηλαδὴ τροφὴ καὶ ἡ πολυφαγία, διότι ἡ μὲν πρώτη ξηραίνει τὸ σῶμα καὶ σκληρύνει τὰ βλέφαρα ὥστε δὲν τὰ ἀφίνει νὰ κλείσουν, ἡ δὲ δευτέρα, διότι φέρει στενοχωρίαν καὶ δύσπνοιαν καὶ πολλὰ κακά, ποὺ ἀπομακρύνουν τὸν ὕπνον. C Ἀλλ' ὅμως τόσην ἀνακούφισιν ἀπὸ τοὺς κόπους αἰσθάνεται ὁ δοῦλος, ὅταν πέσῃ εἰς τὸ κρεββάτι νὰ κοιμηθῇ, ὥστε, καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἂν ὑπάρχουν, νὰ ἠμπορῇ νὰ κοιμηθῇ. Διότι, ἐπειδὴ ὅλην τὴν ἡμέραν τρέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διὰ νὰ ὑπηρετήσουν τοὺς κυρίους των καί, ὡς ἐκ τούτου, κουράζονται καὶ ταλαιπωροῦνται ὑπερβολικά, μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἀναπνεύσουν ἀπὸ τὴν κούρασιν, ἀποζημιώνονται διὰ τοὺς τόσους κόπους των μὲ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ ἀνακούφισιν, ποὺ αἰσθάνονται εἰς τὸν ὕπνον. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἔργον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ ἀγοράζωνται αἱ εὐχάριστοι ψυχικαὶ καταστάσεις μὲ χρήματα, ὁπότε θὰ τὰς εἶχον μόνον οἱ πλούσιοι, ἀλλὰ μὲ κόπον, μόχθον, ἀνάγκην καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν. Ἀλλὰ οἱ πλούσιοι δὲν ἔχουν αὐτὸ τὸ καλόν, διότι πολλὲς φορὲς ὅλην τὴν νύκτα μένουν ἄγρυπνοι εἰς τὸ κρεββάτι D καὶ ἂν καὶ ἐπινοοῦν διάφορα μέσα, διὰ νὰ κοιμηθοῦν, δὲν κατορθώνουν νὰ ἀπολαύσουν τὴν γλυκύτητα, ποὺ δίδει ὁ ὕπνος. Ὁ πτωχὸς ὅμως τὸ ἔχει, διότι μόλις τελειώσῃ τὴν καθημερινήν του ἐργασίαν ἐπειδὴ ἔχει κουρασμένα τὰ μέλη τοῦ σώματός του, προτοῦ ἀκόμη νὰ πέσῃ εἰς τὸ κρεββάτι, μὲ μιᾶς πέφτει σὲ εὐχάριστον καὶ βαθὺν ὕπνον. Εἶναι καὶ τοῦτο δι' αὐτὸν ὄχι μικρὰ ἀμοιβὴ διὰ τοὺς δικαίους κόπους του.

Ὅταν λοιπὸν ὁ πτωχὸς πιὸ εὐχάριστα ἀπὸ τὸν πλούσιον

κοιμᾶται, τρώγει καὶ πίνει, τί ἀξίζουν πλέον τὰ πλούτη, ἀφοῦ δὲν ἔχουν καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ προσόν, κατὰ τὸ ὁποῖον φαίνονται ὅτι ὑπερέχουν τῆς πτωχείας;

Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀρχὴν συνέδεσεν ἀχώριστα ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν κόπον, ὄχι διὰ νὰ τὸν τιμωρῇ καὶ βασανίζῃ ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν παιδαγωγῇ καὶ σωφρονίζῃ δι' αὐτοῦ. E Ὅταν ὁ Ἀδὰμ ἔζουσε βίον χωρὶς κόπον, ἔχασε τὸν παράδεισον. Ὅταν ὅμως ὁ Ἀπόστολος ἔζουσε ζωὴν γεμάτην ἀπὸ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ ἔλεγε περνῶ «μὲ κόπον καὶ μόχθον» (Β´ Κορ. 11, 27) «ἐργαζόμενος νύκτα καὶ ἡμέραν» (Α´ Θεσ. 6, 9) ἐπήγεν εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἀνέβη εἰς τὸν τρίτον οὐρανόν.

Ἂς μὴ θεωρῶμεν λοιπὸν ὡς κακὸν τὸν κόπον καὶ ἂς μὴ περιφρονῶμεν τὴν ἐργασίαν. Αὕτη, προτοῦ ἀκόμη ἀπολαύσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μᾶς δίδει καὶ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ὡς μεγάλην ἀμοιβὴν τὴν εὐχαρίστησιν, ποὺ πηγάζει ἀπ' αὐτήν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο 33 A ἀλλὰ καὶ κάτι, ποὺ εἶναι πολὺ σπουδαιότερον ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν, ὑγείαν ἀκλόνητον. Διότι εἰς μὲν τοὺς πλουσίους, ἐκτὸς τῆς ἀηδίας, ποὺ αἰσθάνονται, τρέχουν πολλαὶ μαζὶ ἀσθένειαι, οἱ δὲ πτωχοὶ εἶναι μακρὰν τῶν ἰατρῶν. Ἐὰν δὲ κάποτε ἀρρωστήσουν γρήγορα γίνονται καλά, ἐπειδὴ εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν μαλθακότητα καὶ ἔχουν σώματα εὔρωστα καὶ σκληραγωγημένα.

Μεγάλο κτῆμα εἶναι ἡ πτωχεία εἰς ἐκείνους, ποὺ τὴν ὑπομένουν μὲ φιλοσοφικὴν διάθεσιν, θησαυρὸς ἀναφαίρετος, στήριγμα ἰσχυρότατον, περιουσία ἄθικτος, καταφύγιον, ποὺ δὲν ἐπιβουλεύεται. Ἀλλὰ καταπιέζεται καὶ βασανίζεται, λέγει κάποιος, ὁ πτωχός· ναί, ἀλλὰ περισσότερον ἐπιβουλεύεται ὁ πλούσιος ἀπὸ τὸν πτωχόν. Περιφρονεῖται καὶ ὑβρίζεται ὁ πτωχός, ἀλλὰ φθονεῖται ὁ πλούσιος. B

Δὲν καταβάλλεται τόσον εὔκολα ὁ πτωχός, ὅσον ὁ πλούσιος, διότι πάρα πολλὰς ἀφορμὰς παντοῦ παρέχει εἰς τὸν διάβολον καὶ τοὺς μοχθηροὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπειδὴ εἶναι δοῦλος ὅλων, διότι ἔχει γύρω του πολλὰ πράγματα. Ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει ἀνάγκην πολλῶν πραγμάτων, ἀναγκάζεται νὰ κολακεύῃ πολλοὺς καὶ μὲ πολλὴν δουλοπρέπειαν νὰ τοὺς περιποιῆται. Ὁ πτωχὸς ὅμως ἂν εἶναι εἰς θέσιν νὰ φιλοσοφῇ χριστιανικῶς, οὔτε ἀπ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν διάβολον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νικηθῇ. Παράδειγμα ὁ Ἰώβ, ὁ ὁποῖος καὶ πρωτύτερα ἦτο δυνατὸς καὶ ὅταν τὰ ἔχασεν ὅλα ἔγινε δυνατώτερος καὶ κατήγαγε λαμπρὰν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην. Ἐκτὸς δὲ τούτου, οὔτε νὰ ὑβρίζεται ὁ πτωχὸς εἶναι δυνατόν, ἂν γνωρίζῃ νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰς ὕβρεις φιλοσοφικῶς. C Ἐκεῖνα δηλαδὴ ποὺ εἶπα περὶ τῆς ἡδονῆς, ὅτι αὐτὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ

τὴν πολυτέλειαν τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὄρεξιν καὶ διάθεσιν τῶν συνδαιτυμόνων, αὐτὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ διὰ τὰς ὕβρεις, ὅτι αὗται ὄχι ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῶν ὑβριζόντων, ἀλλὰ τῶν ὑβριζομένων ὑφίστανται ἢ ἐξαλείφονται. Ἰδοὺ τί λέγω, διὰ νὰ φέρω ἕνα παράδειγμα. Σὲ ὕβρισε κάποιος πολὺ ἄσχημα, λέγων ἐναντίον σου ὅσα λέγονται καὶ ὅσα δὲν λέγονται; Ἂν γελάσῃς μὲ ὅσα λέγει, καὶ δὲν δώσῃς προσοχὴν εἰς αὐτά, καὶ φανῇς ἀνώτερος τῆς ἐπιθέσεως, δὲν ὑβρίσθης. Καὶ καθὼς ἂν εἴχομεν σῶμα σκληρὸν σὰν τὸν ἀδάμαντα, καὶ ἂν ἀπὸ παντοῦ μᾶς ἐκτυποῦσαν μὲ ἀναρίθμητα βέλη, δὲν θὰ μᾶς ἔκαναν καμμίαν πληγήν, διότι αἱ πληγαὶ δὲν γίνονται ἀπὸ τὰ χέρια, ποὺ ρίχνουν τὰ βέλη, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ σώματα ποὺ κτυπῶνται, αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐδῶ, D ὄχι ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν ὑβριστῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῶν ὑβριζομένων, αἱ ὕβρεις καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν προερχόμεναι ἀτιμίαι λαμβάνουν ὕπαρξιν. Ἂν γνωρίζωμεν νὰ φιλοσοφῶμεν, οὔτε νὰ ὑβρισθῶμεν εἶναι δυνατόν, οὔτε νὰ πάθωμεν κανένα κακόν. Σὲ ὕβρισεν ὁ δεῖνα καὶ σὺ δὲν ᾐσθάνθης τὴν ὕβριν οὔτε ἐστενοχωρήθης; Δὲν ὑβρίσθης τότε καὶ μᾶλλον ἐκτύπησες, παρὰ ἐκτυπήθης. Διότι, ὅταν ἴδῃ, αὐτὸς ποὺ ὑβρίζει, ὅτι ἡ πληγὴ δὲν φθάνει εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὑβριζομένων, πληγώνεται περισσότερον καὶ διὰ τῆς σιωπῆς τῶν ὑβριζομένων, ἡ πληγὴ τῶν ὕβρεων αὐτομάτως ἐπιστρέφει καὶ ἔρχεται ἐναντίον ἐκείνου, ποὺ τὴν ἔστειλε.

9. Ἂς φιλοσοφῶμεν λοιπὸν εἰς ὅλα, E ἀγαπητοί, καὶ καθόλου δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ἡ πτωχεία νὰ μᾶς βλάψῃ, ἀλλὰ καὶ θὰ μᾶς ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα, θὰ μᾶς καταστήσῃ λαμπροτέρους καὶ πλουσιωτέρους ἀπὸ ὅλους τοὺς πλουσίους. Λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, ποῖος ὑπῆρξε πτωχότερος ἀπὸ τὸν προφήτην Ἠλίαν; Καὶ παρ' ὅλον τοῦτο ἐνικοῦσεν ὅλους τοὺς πλουσίους. Εἰς τὴν ἐκλογὴν δὲ τῆς πτωχείας αὐτῆς ὡδηγήθη ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικήν του διάνοιαν, ἡ ὁποία ἐγνώριζε νὰ διακρίνῃ τὰ ἔχοντα ἀξίαν. Ἐπειδὴ τὸν πλοῦτον ὅλων τῶν χρημάτων 34 A ἐθεώρει κατώτερον τῆς μεγαλοψυχίας του καὶ ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας του, ἐπροτίμησε νὰ ἔχῃ τόσην πτωχείαν. Διότι, ἐὰν ἐθεωροῦσε ὅτι τὰ πράγματα τοῦ κόσμου ἔχουν μεγάλην ἀξίαν, δὲν θὰ εἶχεν ὡς μοναδικὴν περιουσίαν τὴν μηλωτήν. Τόσον ὅμως περιφρονοῦσε τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἔβλεπε τὸν χρυσὸν ὡς λάσπην πεταμένην, ὥστε ἀπὸ τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο νὰ μὴ φροντίσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τίποτε περισσότερον. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν ἀνάγκην τοῦ πτωχοῦ προφήτου καὶ ἐκρέμετο ἐμπρὸς εἰς τοὺς λόγους ἐκείνου, ποὺ δὲν εἶχε τίποτε πέραν τῆς μηλωτῆς, αὐτὸς ποὺ εἶχε τόσα πολλὰ χρήματα. Τόσον λαμπροτέρα ἀπὸ

τὴν βασιλικὴν πορφύραν ἦτο ἡ μηλωτὴ καὶ ἀπὸ τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τὸ σπήλαιον τῆς κατοικίας τοῦ δικαίου ἐκείνου ἀνδρός. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνερχόμενος τίποτε ἄλλο δὲν ἀφῆκεν εἰς τὸν μαθητήν του[15] παρὰ τὴν μηλωτήν. B

Μὲ αὐτήν, λέγει, ἐπάλαισα ἐναντίον τοῦ διαβόλου, ταύτην καὶ σὺ λάβε ὡς ὅπλον κατὰ τοῦ διαβόλου. Διότι ἡ ἀκτημοσύνη, τῆς ὁποίας σύμβολον εἶναι ἡ μηλωτή, εἶναι ἰσχυρὸν ὅπλον, ἀκαταμάχητον καταφύγιον καὶ ἀσάλευτος πύργος. Ἐδέχθη ὡς πολύτιμον κληρονομίαν ὁ Ἐλισσαῖος τὴν μηλωτήν, καὶ πράγματι ἦτο πολύτιμος καὶ πολυτιμοτέρα ἀπὸ κάθε χρυσόν. Καὶ ἦτο ἀπὸ τότε ἐκεῖνος διπλοῦς Ἠλίας· καὶ ὑπῆρχε καὶ ἄνω εἰς τοὺς οὐρανοὺς Ἠλίας καὶ κάτω εἰς τὴν γῆν Ἠλίας, ὁ Ἐλισσαῖος. Γνωρίζω ὅτι μακαρίζετε τὸν δίκαιον ἐκεῖνον ἄνδρα, τὸν Ἐλισσαῖον καὶ θὰ ἠθέλατε καθένας σας νὰ εἶναι, ὅπως ἐκεῖνος, μὲ τὴν μηλωτήν. Τί λοιπὸν θὰ εἰπῆτε ἂν σᾶς δείξω ὅτι κάτι ἄλλο πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν μηλωτὴν ἔχομεν λάβει ὅλοι ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί;

Ὁ μὲν Ἠλίας μηλωτὴν ἀφῆκεν εἰς τὸν μαθητήν, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀναβαίνων εἰς τοὺς οὐρανούς, τὴν ἰδικήν του σάρκα ἀφῆκεν εἰς ἡμᾶς. C Καὶ ὁ μὲν Ἠλίας τὴν ἀφῆκεν, ἀφοῦ τὴν ἐξεδύθη, ὁ δὲ Χριστὸς καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀφῆκε καὶ φέρων αὐτὴν ἀνῆλθε. Ἂς μὴ κόψωμεν λοιπὸν τὸ θάρρος μας, ἂς μὴ ὀδυρώμεθα, ἂς μὴ φοβούμεθα τὰς δυσκόλους περιστάσεις. Διότι ἐκεῖνος, ποὺ δὲν παρέλειψε νὰ χύσῃ τὸ αἷμά Του δι' ὅλους μας, νὰ μᾶς μεταδώσῃ καὶ πάλιν τὴν σάρκα Του καὶ τὸ αἷμα Του, τί θὰ παραλείψῃ νὰ κάμῃ χάριν τῆς σωτηρίας μας; Ἐνισχυόμενοι λοιπὸν ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐλπίδας, ἂς Τὸν παρακαλῶμεν διαρκῶς, ἂς ἀφοσιούμεθα εἰς προσευχὰς καὶ ἱκεσίας καὶ ἂς φροντίζωμεν μὲ κάθε ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, τῶν ὁποίων εἴθε ὅλοι νὰ ἀξιωθῶμεν, διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα ἂς εἶναι ἡ δόξα, μαζὶ μὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, D εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

15. Τὸν Ἐλισσαῖον.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΡΙΤΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΙΑΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΛΑΒΙΑΝΟΥ ΔΙΑ ΝΑ ΜΕΣΙΤΕΥΣΗ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ, ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΝΗΣΤΕΙΑ, ΟΤΙ ΤΟ ΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΗΣΗ ΚΑΝΕΙΣ ΕΙΝΑΙ ΧΕΙΡΟΤΕΡΟΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑ ΦΑΓΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΚΡΕΑΣ, ΠΕΡΙ ΕΚΕΙΝΩΝ, ΠΟΥ ΕΣΦΑΓΗΣΑΝ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΣΤΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΑΡΑΠΟΝΟΥΜΕΝΟΥΣ, ΟΤΙ ΠΟΛΛΟΙ ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΟΧΟΙ ΕΦΟΝΕΥΘΗΣΑΝ.

Ὅταν στρέψω τὰ βλέμματά μου 15 A εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τοῦτον θρόνον, ποὺ εἶναι ἔρημος καὶ κενὸς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον, χαίρω συγχρόνως καὶ δακρύζω. Δακρύζω μὲν ἀπὸ τὴν λύπην, διότι δὲν βλέπω νὰ εἶναι παρὼν ὁ πνευματικός μας πατήρ, χαίρω δέ, διότι ἀνεχώρησε διὰ τὴν σωτηρίαν μας καὶ ἀπῆλθε διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τόσον λαὸν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ὀργήν. Τοῦτο καὶ εἰς σᾶς εἶναι τιμή[14] καὶ εἰς ἐκεῖνον στέφανος. Τιμὴ μὲν εἶναι σὲ σᾶς, διότι σᾶς ἔτυχε τοιοῦτος πνευματικὸς πατήρ, στέφανος δὲ εἰς ἐκεῖνον, διότι εἶναι τόσον φιλόστοργος εἰς τὰ πνευματικά του τέκνα καὶ ἐκεῖνο, ποὺ εἶπεν ὁ Χριστός, τὸ ἐβεβαίωσε δι' αὐτῶν τούτων τῶν πραγμάτων.

Ἀκούσας δηλαδή, B «ὅτι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς παραδίδει τὴν ζωήν του, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ κάθε κίνδυνον ἀπὸ τὰ πρόβατά του καὶ διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ζωήν των» (Ἰωάν. 10, 11), ἀνεχώρησε διὰ νὰ παραδώσῃ τὴν ζωήν του διὰ ὅλους μας, καίτοι πολλοὶ λόγοι τὸν ἠμπόδιζον νὰ ἀναχωρήσῃ καὶ τὸν ἠνάγκαζον νὰ παραμείνῃ ἐδῶ. Καὶ πρῶτον ἡ ἡλικία του, ποὺ ἔχει φθάσει σὲ βαθὺ γῆρας, ἔπειτα ἡ ἀσθένεια τοῦ σώματός του, ἡ ἀκατάλληλος διὰ ταξίδι ἐποχὴ τοῦ ἔτους καὶ ἡ ἀνάγκη νὰ εἶναι μαζί μας κατὰ τὴν ἁγίαν (τοῦ Πάσχα) ἑορτήν. Ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἡ μόνη ἀδελφή, ποὺ εἶχεν, ἦτο ἑτοιμοθάνατος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτά, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν οὔτε συγγενικοὺς δεσμούς, οὔτε γῆρας καὶ ἀσθένειαν καὶ δυσκολίας ἐποχῆς καὶ ταλαιπωρίας ταξιδίου, ἀλλὰ ἐπροτίμησε περισσότερον ἀπ' ὅλα, σᾶς καὶ τὴν σωτηρίαν σας. C Ἔσπασε ὅλα αὐτὰ τὰ δεσμὰ καὶ σὰν νέος γρήγορα βαδίζει τώρα εἰς τὸν δρόμον ὁ γέρων, διότι ἀπὸ τὴν προθυμίαν του, ἀπέκτησε γρήγορον βάδισμα. Διότι ἐὰν ὁ Χριστός, λέγει, ἐθυσίασε δι' ἡμᾶς τὴν ζωήν του, ποίας ἀπολογίας καὶ συγγνώμης θὰ εἴμεθα ἄξιοι, ἐνῷ ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει ἀναθέσει τὴν προστασίαν τόσου λαοῦ, ἐὰν δὲν θὰ εἴμεθα πρόθυμοι νὰ κάμωμεν τὸ πᾶν, καὶ νὰ πάθωμεν ἀκόμη, χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ λαοῦ τούτου; Ἐὰν δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, ἔλεγεν, ἂν καὶ ἦτο προστάτης κτηνῶν καὶ βοσκὸς προβάτων καὶ ἔμελλε νὰ λογοδοτῇ εἰς ἄνθρωπον, ἐν τούτοις ἐπερνοῦσε καὶ νύκτας ἄϋπνος D καὶ ὑπέφερε ζέστην καὶ κρύο, καὶ κάθε καιρικὴν ἀνωμαλίαν, ὥστε νὰ μὴ χαθῇ κανένα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πρόβατα, πολὺ περισσότερον ἡμεῖς, ποὺ δὲν εἴμεθα ἐπιστάται εἰς ἄλογα, ἀλλὰ εἰς λογικὰ πρόβατα καὶ θὰ δώσωμεν λόγον διὰ τὴν ἐπιστασίαν ταύτην ὄχι εἰς ἄνθρωπον, ἀλλὰ εἰς τὸν Θεόν, δὲν πρέπει ἀπὸ τίποτε νὰ διστάζωμεν καὶ νὰ μετερχώμεθα κάθε μέσον, ποὺ ἠμπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τὸ ποίμνιόν μας. Ἀκόμη, ὅσον ἀνώτερον εἶναι τὸ ποίμνιον τοῦτο ἀπὸ ἐκεῖνο, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ ζῶα, καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, E τόσον περισσοτέραν καὶ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἐνδιαφέρον πρέπει νὰ ἐπιδεικνύωμεν. Ἔλεγεν αὐτά, διότι ἐγνώριζεν ἐκεῖνος καλά, 16 A ὅτι τώρα δὲν πρόκειται νὰ ἐνεργήσῃ διὰ τὴν προστασίαν μιᾶς μόνον πόλεως, ἀλλὰ διὰ τὴν προστασίαν ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολῆς, ἐπειδὴ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Ἀνατολῆς κεφαλὴ καὶ μητέρα εἶναι ἡ πόλις μας. Διὰ τοῦτο ὑπέμεινε πάντα κίνδυνον καὶ τίποτε δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸν κρατήσῃ ἐδῶ. Αὐτὸ μὲ κάνει νὰ εἶμαι αἰσιόδοξος. Ὁ Θεὸς δὲν θὰ παραβλέψῃ τόσον μεγάλην προθυμίαν καὶ τόσον ζῆλον, οὔτε θὰ ἐπιτρέψῃ ὁ δοῦλος Του νὰ γυρίσῃ ἐδῶ ἄπρακτος.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι, ὅταν θὰ παρουσιασθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸν εὐσεβῆ βασιλέα καὶ θὰ τὸν ἀντικρύσῃ, καὶ μόνον ἡ ὄψις του θὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταπαύσῃ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως, B διότι τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ὄχι μόνον οἱ λόγοι ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πρόσωπα εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ πνευματικὴν χάριν. Οὗτος δὲ ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ πολλὴν σοφίαν εἶναι γεμᾶτος καὶ γνωρίζει καλὰ τοὺς θείους νόμους, θὰ εἴπῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὅ,τι εἶπεν εἰς τὸν Θεὸν ὁ Μωϋσῆς: «Ἐὰν μὲν συγχωρήσῃς αὐτοὺς διὰ τὴν ἁμαρτίαν των ταύτην, ἔχει καλῶς, ἄλλως φόνευσε καὶ ἐμὲ μαζὶ μὲ αὐτοὺς» (Ἐξ. 32, 31), διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν ἁγίων, ὥστε τοὺς κάνει νὰ θεωροῦν προτιμότερον νὰ ἀποθάνουν μαζὶ μὲ τὰ πνευματικά των τέκνα, παρὰ νὰ ζοῦν χωρὶς αὐτά.

Θὰ προσθέσῃ δὲ καὶ τὴν συνηγορίαν τοῦ καιροῦ, C θὰ

14. Οὐ μόνον τιμή, ἀλλὰ καὶ μεγάλη τοῦ Θεοῦ εὐλογία εἶναι δι' ἕνα τόπον ὁ ἄξιος τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς του ποιμὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ παράδειγμα τοῦ Φλαβιανοῦ, κατὰ τὴν κατοχὴν (41 — 44) ἐμιμήθησαν καὶ σύγχρονοι ἀρχιερεῖς, ὡς ὁ ἀοίδιμος Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, ὅστις αὐτοπροσώπως πολλάκις ἐμεσίτευσε παρὰ τοῖς κατακτηταῖς ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἐκ πολλῶν δεινῶν τὸ ἀπήλλαξε.

προβάλη τὸ ἱερὸν Πάσχα καὶ θὰ ὑπενθυμίση τὸν καιρὸν κατὰ τὸν ὁποῖον εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην συνεχώρησε τὰ ἁμαρτήματα ὁ Χριστός, θὰ τὸν παρακαλέση νὰ μιμηθῆ τὸν Δεσπότην καὶ θὰ τοῦ ὑπενθυμίση τὴν παραβολὴν τῶν μυρίων ταλάντων καὶ ἑκατὸν δηναρίων. Δὲν θὰ διστάση, λέγω ταῦτα διότι γνωρίζω τὴν παρρησίαν του, νὰ τὸν φοβήση ἀπὸ τὴν παραβολὴν ταύτην καὶ νὰ τοῦ εἴπη, πρόσεξε μήπως καὶ σὺ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς κρίσεως ἀκούσης: «Δοῦλε πονηρέ, ὅλον τὸ χρέος ἐκεῖνο τὸ τόσον μεγάλο σοῦ τὸ χάρισα, ἐπειδὴ μὲ παρακάλεσες· ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ χαρίσης τὸ χρέος εἰς τοὺς συνδούλους σου» (Ματθ. 18, 32). Τὸν ἑαυτόν σου ὠφελεῖς περισσότερον παρὰ ἐκείνους, διότι συγχωρῶν τὰ μικρὰ ἐκείνων ἁμαρτήματα, παίρνεις ἀμνηστίαν διὰ τὰ μεγαλύτερα τὰ ἰδικά σου. Θὰ προσθέση εἰς αὐτὰ καὶ τὴν προσευχὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν, οἱ διδάξαντες αὐτὸν τὴν ἱερὰν τῆς θρησκείας ἡμῶν διδασκαλίαν, D ἔμαθαν νὰ προσεύχεται καὶ λέγη: «Καὶ συγχώρεσέ μας τὰ ὅσα σοῦ χρεωστοῦμεν, λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν μας, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμεν ἐκείνους ποὺ μᾶς εἶναι χρεῶσται λόγῳ ἀδικημάτων ποὺ μᾶς ἔκαμαν». (Ματθ. 6, 12). Θὰ τὸν πληροφορήση ἀκόμη ὅτι τὸ παράπτωμα δὲν ἔκαμον ἄνθρωποι τῆς πόλεως, ἀλλὰ ξένοι ποὺ ἦλθον ἀπὸ ἄλλα μέρη, ἀπερίσκεπτοι, τολμηροὶ καὶ γεμᾶτοι ἀπὸ κάθε παρανομίαν καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι δίκαιον διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν ὀλίγων νὰ καταστραφῆ τόση μεγάλη πόλις καὶ νὰ τιμωροῦνται αὐτοί, ποὺ κανένα ἄδικον πρᾶγμα δὲν ἔκαμαν. Παρ' ὅλα ταῦτα καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ὅλοι εἶχον λάβει μέρος εἰς τὸ παράπτωμα τοῦτο, ἀρκετὰ ἐτιμωρήθησαν, ἐξαντλούμενοι ἀπὸ τὸν φόβον τους καὶ περιμένοντες κάθε ἡμέραν τὸν θάνατον, διωκόμενοι, E ἐξοριζόμενοι, ζῶντες πιὸ ἀξιολύπητα ἀπὸ τοὺς καταδίκους, μὲ τὸ αἷμα εἰς τὰ χέρια των καὶ μὴ ἔχοντες ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ζωήν των. Νὰ ἀρκεσθῆς εἰς αὐτὴν τὴν τιμωρίαν. Ἂς μὴ προχωρήση πιὸ πέρα ἡ ὀργή σου. Κάμε εὔσπλαγχνον τὸν ἄνω δικαστὴν εἰς τὸν ἑαυτόν σου, φαινόμενος φιλάνθρωπος εἰς τοὺς συνδούλους σου. Λάβε ὑπ' ὄψιν σου τὸ μέγεθος τῆς πόλεως καὶ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς καὶ δύο καὶ τριῶν καὶ δέκα ψυχῶν, ἀλλὰ περὶ ἀναριθμήτων μυριάδων, περὶ τῆς κεφαλῆς ὅλης τῆς οἰκουμένης. Αὕτη ἡ πόλις εἶναι ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἠκούσθη τὸ ὄνομα χριστιανός. Τίμησον τὸν Χριστὸν καὶ νὰ σεβασθῆς τὴν πόλιν, 37 A ποὺ πρώτη ἀνεκήρυξε τὸ ποθεινὸ καὶ γλυκὺ εἰς ὅλους αὐτὸ ὄνομα. Ἀποστόλων ἔγινε καταφύγιον καὶ δικαίων κατοικητήριον. Τὸ τόλμημα αὐτὸ κατὰ τῶν ἀρχόντων εἶναι τὸ πρῶτον καὶ μοναδικὸν καὶ φανερώνουν τὸ ἦθος τὸ χρηστὸν τῆς πόλεως ὅλα τὰ περασμένα χρόνια. Διότι, ἐὰν διαρκῶς ἐστασίαζον, ἔπρεπε νὰ τιμωρῶμεν τὴν κακίαν των, ἐὰν δὲ μιὰ φορὰ εἰς τὰ τόσα χρόνια συνέβη τοῦτο, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ παρανομία αὐτὴ δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ποιὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ἀλλὰ εἶναι ἔργον ἐκείνων, ποὺ τυχαίως καὶ ἄσκοπα ἐκόλλησαν εἰς αὐτήν. Ταῦτα καὶ ἀκόμη περισσότερα μὲ πολὺ θάρρος θὰ εἴπη ὁ ἱερεύς.[15] Ταῦτα θὰ ἀκούση ὁ βασιλεύς. B Καὶ ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος εἶναι φιλάνθρωπος καὶ οὗτος ἀξιόπιστος, ἔχομεν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη καλὰς ἐλπίδας.

Περισσότερον ὅμως ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ διδασκάλου, πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τοῦ Θεοῦ τὸ ἔλεος. Διότι, ὅταν ὁ ἱερεὺς θὰ ἵσταται ἐμπρὸς εἰς τὸν βασιλέα καὶ θὰ τὸν παρακαλῆ, εἰς τὸ μέσον αὐτῶν θὰ ἵσταται ὁ Θεός, διὰ νὰ καταπραΰνη τὴν καρδίαν τοῦ βασιλέως, νὰ ἐνισχύση τὴν γλῶσσαν τοῦ ἱερέως, νὰ φέρη εἰς καλὸν ἀποτέλεσμα τὰ λόγια τούτου, διὰ νὰ προπαρασκευάση τὴν διάνοιαν ἐκείνου νὰ δεχθῆ εὐμενῶς ὅσα θὰ τοῦ εἴπη, καὶ μὲ πολλὴν συγγνώμην νὰ δεχθῆ τὰς παρακλήσεις. Διότι καὶ εἰς τὸν Χριστὸν περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις ἀγαπητὴ εἶναι ἡ πόλις μας C ἕνεκα τῆς ἀρετῆς τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἰδικῆς σας. Καὶ καθὼς ὁ Πέτρος μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων πρῶτος ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν (Ματθ. 16, 16) ἔτσι καὶ αὐτή, ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπον, πρώτη μεταξὺ τῶν πόλεων ἐφόρεσεν εἰς τὴν κεφαλήν της ὡς λαμπρὸν στέφανον τὴν ὀνομασίαν τῶν Χριστιανῶν. Ἐὰν δὲ ἐκεῖ ποὺ ὑπῆρχον μόνον δέκα δίκαιοι ὑπέσχετο ὁ Θεὸς νὰ σώζη χάριν αὐτῶν ὅλους τοὺς κατοίκους, (Γεν. 18, 32), ἐδῶ ὅπου δὲν εἶναι μόνον δέκα καὶ εἴκοσι, οὔτε διπλάσιοι τούτων, ἀλλὰ πολλοὶ περισσότεροι αὐτοί, ποὺ ὑπηρετοῦν τὸν Θεὸν μὲ πᾶσαν ἀκρίβειαν, πῶς δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα αἰσιόδοξοι καὶ νὰ ἔχωμεν θάρρος διὰ τὴν κοινὴν ὅλων μας ζωήν; Ἤκουσα πολλοὺς νὰ λέγουν D ὅτι «ἡ ἀπειλὴ τοῦ βασιλέως ὁμοιάζει μὲ τὸν θυμὸν τοῦ λέοντος» (Παρ. 19, 12) καὶ ἕνεκα τούτου νὰ χάνουν τὸ θάρρος τους καὶ νὰ θρηνολογοῦν. Τί λοιπὸν θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτούς; Ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶπεν «ὅτι λύκος καὶ ἀρνιὰ θὰ βόσκουν μαζὶ καὶ πάρδαλις θὰ ἀναπαύεται μαζὶ μὲ ἐρίφιον καὶ λέων ὡς βόδι θὰ τρώγη ἄχυρα» (Ἠσ. 11, 6-7) εἶναι εἰς θέσιν καὶ τὸν λέοντα τοῦτον νὰ κάμη πρόβατον ἥμερον.

Ἂς παρακαλῶμεν λοιπὸν αὐτόν, ἂς ἀποστέλλωμεν πρὸς

15. Ἱερέα καλεῖ τὸν ἐπίσκοπον ὁ Χρυσόστομος. Ἴσως, διότι, ὡς ἀλλαχοῦ λέγει «οὐ πολὺ τὸ μέσον αὐτῶν (πρεσβυτέρων) καὶ ἐπισκόπων... Τῇ γὰρ χειροτονίᾳ μόνῃ ὑπερβεβήκασι καὶ τούτῳ μόνῳ δοκοῦσι πλεονεκτεῖν πρεσβυτέρους» (ὁμιλ. 11, εἰς Α', Τιμ. P. G. 62, 553).

αὐτὸν πρεσβείαν καὶ ἐξάπαντος θὰ κατευνάσῃ τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως καὶ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν ποὺ μᾶς κατέχει. Ὁ πατήρ μας πρὸς τὸν βασιλέα στέλλεται ὡς πρέσβυς. Ἡμεῖς ἀπ' ἐδῶ ἂς στείλωμεν πρεσβείαν εἰς τὸν οὐράνιον βασιλέα. Ἂς βοηθήσωμεν τὸν πατέρα μας διὰ τῶν προσευχῶν μας. E Ἔχει μεγάλην δύναμιν τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, ἂν μὲ ὀδύνην ψυχῆς, μὲ συντριβὴν καρδίας προσευχώμεθα. Δὲν πρόκειται νὰ περάσωμεν πέλαγος, οὔτε νὰ μεταβῶμεν εἰς μακρὰν ἀποδημίαν. Καθένας καὶ κάθε μία, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν συναντώμενοι, καὶ εἰς τὸν οἶκον μένοντες, ἂς παρακαλῶμεν μὲ πολλὴν κατάνυξιν τὸν Θεὸν καὶ ἐξάπαντος θὰ εἰσακούσῃ τὰς δεήσεις μας.

Ἀπὸ ποῦ φαίνεται τοῦτο; Ἐκ τοῦ ὅτι πάρα πολὺ ἐπιθυμεῖ εἰς αὐτὸν νὰ καταφεύγωμεν, αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις νὰ παρακαλῶμεν καὶ τίποτε χωρὶς αὐτὸν νὰ λέγωμεν ἢ πράττωμεν. Διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, 38 A ὅταν συνεχῶς τοὺς ἐνοχλῶμεν μὲ τὰς ὑποθέσεις μας, κουράζονται, δὲν μᾶς ἐξυπηρετοῦν καὶ δυσμενῶς διάκεινται. Ὁ Θεὸς ὅμως ὅλως τὸ ἀντίθετον κάνει, ὄχι ὅταν συνεχῶς τὸν παρακαλοῦμεν διὰ τὰ ζητήματά μας, ἀλλὰ ὅταν δὲν πράττωμεν τοῦτο, τότε προπάντων ἀγανακτεῖ. Ἄκουσε λοιπὸν διατὶ παραπονεῖται κατὰ τῶν Ἰουδαίων λέγων: «Ἐλάβατε ἀπόφασιν ἀλλὰ χωρὶς ἐμὲ καὶ ἐκάματε συνθήκας ἀλλὰ χωρὶς τὸ πνεῦμα μου» (Ἡσ. 30, 2). Διότι αὐτὴ εἶναι ἡ συνήθεια ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν, ὅλα τὰ πράγματα τῶν ἀγαπητῶν τους θέλουν αὐτοὶ νὰ τὰ ἐκτελοῦν καὶ τίποτε αὐτοὶ χωρὶς τούτους νὰ κάνουν καὶ λέγουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ὄχι μόνον εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον, ἀλλὰ καὶ ἀλλοῦ τὰ ἴδια παράπονα πάλιν ἐπαναλαμβάνει λέγων: «Ἔκαμαν βασιλεῖς, ἀλλὰ ὄχι δι' ἐμοῦ, B ἀνέδειξαν ἄρχοντας καὶ δὲν μοῦ ἔκαμαν τοῦτο γνωστὸν» (Ὠσ. 8, 4). Ἂς μὴ διστάζωμεν λοιπὸν συνεχῶς νὰ καταφεύγωμεν πρὸς αὐτόν, καὶ τότε καὶ τὰ πλέον δύσκολα ζητήματά μας θὰ εὑρίσκουν τὴν πρέπουσαν τακτοποίησιν. Σὲ ἐφόβισεν ἄνθρωπος; Τρέξε πρὸς τὸν ἄνω Δεσπότην καὶ δὲν θὰ πάθῃς κανένα κακόν. Ἔτσι οἱ παλαιοὶ ἀπέφευγον τὰς συμφοράς, ὄχι μόνον οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες. Ὑπῆρξε κάποια γυναῖκα Ἑβραία, Ἐσθὴρ ἦτο τὸ ὄνομά της, ἡ ὁποία μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἔσωσεν ὅλον τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἀπὸ ὁλοκληρωτικὴν καταστροφήν. Ὅταν δηλαδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν διέταξεν ὅλοι οἱ Ἰσραηλῖται, χωρὶς καμμίαν ἐξαίρεσιν, νὰ φονευθῶσι καὶ κανεὶς δὲν ὑπῆρχε ποὺ νὰ ἠμπορῇ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν βασιλικὴν ὀργήν, ἀφοῦ ἐξεδύθη τὰ πολυτελῆ αὐτῆς ἐνδύματα ἡ γυναῖκα αὐτὴ C καὶ ἐφόρεσε σάκκον καὶ ἐκάθησεν ἐπάνω σὲ στάχτην, παρακαλοῦσε τὸν Θεὸν νὰ εἰσέλθῃ μαζὶ μὲ αὐτὴν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοιαῦτα ἔλεγεν εἰς τὴν προσευχήν της: **Κάμε χαριτωμένα Κύριε τὰ λόγια μου καὶ δῶσε εἰς τὸ στόμα μου καταλλήλους λέξεις.** (Ἐσθ. 4, 16)[16]. Αὐτὴν τὴν προσευχὴν καὶ ἡμεῖς ἂς κάμνωμεν πρὸς τὸν Θεὸν τώρα περὶ τοῦ διδασκάλου. Διότι ἐὰν γυναῖκα παρακαλοῦσα ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων τὸν Θεόν, ἠμπόρεσε νὰ ἐξαλείψῃ τὸν θυμὸν τοῦ βαρβάρου βασιλέως, πολὺ περισσότερον ὁ διδάσκαλός μας παρακαλῶν ὑπὲρ τοιαύτης πόλεως μαζὶ μὲ τόσους χριστιανοὺς αὐτῆς, θὰ δυνηθῇ νὰ πείσῃ τὸν ἡμερώτατον καὶ πρᾳότατον τοῦτον βασιλέα.

Διότι ἀφοῦ ἔλαβεν ἐξουσίαν D νὰ συγχωρῇ τὰς ἁμαρτίας, ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσῃ νὰ καταργήσῃ καὶ ἐξαφανίσῃ τὰς ἁμαρτίας, ποὺ ἀναφέρονται εἰς ἀνθρώπους. Ἄρχων εἶναι καὶ οὗτος καὶ μάλιστα ἄρχων σεβαστότερος ἐκείνου. Διότι καὶ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως οἱ ἱεροὶ νόμοι ἔθεσαν κάτω ἀπὸ τὰ χέρια τούτου. Καὶ ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν ἄνω κανένα καλόν, συνήθως ὁ βασιλεὺς πηγαίνει εἰς τὸν ἱερέα καὶ δὲν καταφεύγει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸν βασιλέα. Ἔχει καὶ οὗτος θώρακα, τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ἔχει καὶ ζώνην, τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας, ἔχει καὶ ὑποδήματα πολὺ ἀνώτερα, εἶναι αὐτὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης, ἔχει καὶ μάχαιραν ὄχι ὅμως σιδηρᾶν, ἀλλὰ πνευματικήν, ἔχει καὶ στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. E Λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν βασιλικὴν εἶναι ἡ πανοπλία αὐτή, πολυτιμότερα τὰ ὅπλα, μεγαλυτέρα ἡ παρρησία, περισσοτέρα ἡ δύναμις. Ὥστε καὶ ἀπὸ τὸν ὄγκον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἀξιώματός του καὶ ἕνεκα τῆς ἰδικῆς του μεγαλοψυχίας καὶ πρὸ πάντων ἕνεκα τῆς ἐλπίδος πρὸς τὸν Θεόν, μὲ πολλὴν παρρησίαν καὶ σύνεσιν θὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν βασιλέα. Ἂς μὴ ἀπελπιζώμεθα λοιπὸν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ ἂς προσευχώμεθα, ἂς παρακαλοῦμεν, ἂς ἱκετεύωμεν, ἂς στέλλωμεν πρεσβείαν πρὸς τὸν ἄνω βασιλέα μετὰ πολλῶν δακρύων. Ἐξ ἄλλου ἔχομεν σύμμαχον καὶ βοηθὸν εἰς τὴν καλὴν αὐτὴν πρεσβείαν καὶ τὴν τώρα διανυομένην νηστείαν. 39 A

Καθὼς λοιπόν, ὅταν περάσῃ ὁ χειμώνας καὶ φανῇ τὸ θέρος, σύρει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, καθαρίζει δὲ τὰ ὅπλα ὁ στρατιώτης, καὶ γυμνάζει τὸν ἵππον διὰ τὸν πόλεμον, καὶ ὁ γεωργὸς ἀκονίζει τὸ δρεπάνι καὶ ὁ ὁδοιπόρος μὲ θάρρος ἀρχίζει μακρὸν ταξίδι, καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας ὁ ἀθλητὴς ἑτοιμάζεται καὶ βγάζει τὰ ροῦχα του, ἔτσι καὶ ἡμεῖς,

16. Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ κατὰ λέξιν εἰς τὴν Ἁγ. Γραφήν. Διὰ τοῦτου ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ὡς πράττει εἰς πολλὰ μέρη, ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ νόημα τῆς προσευχῆς τῆς Ἐσθήρ

ἐπειδὴ ἡ νηστεία ἐφάνη ὡς θέρος πνευματικόν, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὅπλα μας ἂς καθαρίσωμεν, καὶ ὡς γεωργοὶ τὸ δρεπάνι ἂς ἀκονίσωμεν, καὶ ὡς κυβερνῆται τῶν πλοίων, ἂς ἀντιτάξωμεν πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν B τὰς χριστιανικὰς ὀρθὰς σκέψεις, καὶ ὡς ὁδοιπόροι, ἂς ἀρχίσωμεν τὸ διὰ τὸν οὐρανὸν ταξίδι, καὶ ὡς ἀθληταί, ἂς εἰσέλθωμεν εἰς τοὺς ἀγῶνας. Λέγω ταῦτα, διότι ὁ Χριστιανὸς καὶ γεωργός, καὶ πλοίαρχος, καὶ στρατιώτης, καὶ ἀθλητὴς καὶ ὁδοιπόρος εἶναι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει: «Δὲν ἔχομεν νὰ παλαίσωμεν πρὸς ἀντιπάλους ὁμοίους μας, μὲ αἷμα καὶ σάρκα σὰν τὴν ἰδικήν μας, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας τοῦ διαβόλου· ἂς φορέσωμεν λοιπὸν τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ» (Ἐφ. 6, 12. 13). Εἶδες τὸν ἀθλητήν; Εἶδες τὸν στρατιώτην; Ἐὰν εἶσαι ἀθλητής, γυμνὸς πρέπει νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἐὰν εἶσαι στρατιώτης, πρέπει νὰ στέκῃς εἰς τὴν παράταξιν καλὰ ὡπλισμένος. Πῶς λοιπὸν καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι δυνατὸν συγχρόνως νὰ γίνουν, καὶ γυμνὸς νὰ εἶναι ἕνας καὶ ὄχι γυμνός, C καὶ μὲ ἐνδύματα καὶ χωρὶς ἐνδύματα; Πῶς; Ἐγὼ θὰ εἴπω. Βγάλε ἀπὸ ἐπάνω σου τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἔχεις γίνει ἀθλητής. Φόρεσε τὰ ὅπλα τὰ πνευματικὰ καὶ ἔχεις γίνει στρατιώτης. Γύμνωσε τὸν ἑαυτόν σου ἀπὸ τὰς κοσμικὰς φροντίδας, διότι διὰ πάλαισμα εἶναι καιρός. Φόρεσε τὰ πνευματικὰ ὅπλα, διότι φοβερὸν πόλεμον ἔχομεν συνάψει πρὸς τοὺς δαίμονας. Διὰ τοῦτο γυμνὸς πρέπει νὰ εἶσαι, ὥστε νὰ μὴ δώσῃς καμμίαν λαβὴν εἰς τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος παλαίει πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ εἶσαι καλὰ ὡπλισμένος ἀπὸ παντοῦ, ὥστε νὰ μὴ δεχθῇς ἀπὸ κανένα μέρος ἐπικίνδυνον τραῦμα. Καλλιέργησε τὴν ψυχήν σου, κόψε τὰ ἀγκάθια, σπεῖρε τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, φύτευσον τὰ καλὰ τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας φυτὰ καὶ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν νὰ τὰ περιποιῆσαι καὶ ἔχεις γίνει γεωργὸς καὶ θὰ εἰπῇ πρὸς σὲ ὁ Παῦλος: D «Ὁ γεωργὸς ποὺ κοπιάζει διὰ νὰ καλλιεργήσῃ τὸν ἀγρόν του, πρέπει πρῶτος νὰ ἀπολαμβάνῃ τοὺς καρποὺς ποὺ θὰ παραχθοῦν» (Β´ Τιμ. 2, 6). Αὐτὸ τὸ ἔργον καὶ αὐτὸς μετήρχετο. Διὰ τοῦτο γράφων ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε: Ἐγὼ ἐφύτευσα εἰς σᾶς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ὁ Ἀπολλὼς τὴν ἐπότισεν, ὁ δὲ Θεὸς τὴν ἐμεγάλωσε (Α´ Κορ. 3, 6). Ἀκόνισε τὸ δρεπάνι σου, τὸ ὁποῖον ἐχάλασες διὰ τῆς πολυφαγίας, ἀκόνισέ το διὰ τῆς νηστείας. Ἄρχισε τὸ ταξίδι, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, πιάσε τὸν ἀνώμαλον καὶ στενὸν δρόμον (Ματθ. 7, 14) καὶ προχώρει. Πῶς δὲ θὰ ἠμπορέσῃς νὰ πιάσῃς τὸν δρόμον καὶ νὰ προχωρήσῃς; Μὲ τὸ νὰ ταλαιπωρῇς καὶ ὑποτάσσῃς τὸ σῶμα σου (Α´ Κορ. 9, 27), διότι ὅπου ὑπάρχει ἀνώμαλος δρόμος, μεγάλο ἐμπόδιον εἰς τὸ βάδισμα εἶναι ἡ πολυσαρκία, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν πολυφαγίαν.

Κατεύνασε ἀκόμη τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν, E ἀπόκρουσε τὴν ζάλην τῶν πονηρῶν λογισμῶν, διάσωσε τὸ σκάφος τῆς ψυχῆς σου, δεῖξε μεγάλην ἐμπειρίαν καὶ ἔχεις γίνει ἄριστος κυβερνήτης. Εἰς ὅλα δὲ αὐτὰ βάσις καὶ διδάσκαλος ἡ νηστεία θὰ εἶναι.

Νηστείαν δὲ ὅταν λέγω, δὲν ἐννοῶ τὴν νηστείαν, ποὺ κάνουν οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι, τὴν τυπικήν, ἀλλὰ τὴν ἀληθινὴν νηστείαν, ὄχι μόνον τὴν ἀποχὴν ἐκ τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποχὴν ἐκ τῶν ἁμαρτημάτων. Ἐπειδὴ δὲν ἀρκεῖ ἡ φύσις τῆς νηστείας νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα αὐτούς, ποὺ νηστεύουν, ἂν δὲν γίνῃ ὅπως καθορίζει ὁ θεῖος νόμος 40 A διότι καὶ ὁ ἀθλητής, λέγει: «δὲν στεφανώνεται, ἐὰν δὲν ἀγωνισθῇ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς ἀθλήσεως» (Β´ Τιμ. 2, 5). Διὰ νὰ μὴ χάσωμεν λοιπὸν τὸν στέφανον τῆς νηστείας, ἂν καὶ ὑπεμείναμεν τοὺς κόπους αὐτῆς ἂς μάθωμεν πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ νηστεύωμεν. Καὶ εἶναι ἀναγκαῖον τοῦτο, διότι καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐκεῖνος τῆς παραβολῆς (Λουκ. 18, 12-14) ἐνήστευσεν, ἀλλὰ μετὰ τὴν νηστείαν ἐκείνην κατέβη ἀπὸ τὸν ναὸν ἔρημος καὶ κενὸς ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς νηστείας. Ὁ τελώνης πάλιν τῆς ἰδίας παραβολῆς δὲν ἐνήστευσε, καὶ ὅμως αὐτὸς ποὺ δὲν ἐνήστευσεν, ἐξεπέρασεν εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτὸν ποὺ ἐνήστευσε, διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἡ νηστεία καθόλου δὲν ὠφελεῖ, ἂν δὲν τὴν παρακολουθοῦν καὶ ὅλα τὰ ἄλλα.

Ἐνήστευσαν οἱ Νινευῖται καὶ προσείλκυσαν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἐνήστευσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι B καὶ ὄχι μόνον καθόλου δὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐζημιώθησαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσος εἶναι ὁ κίνδυνος, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν νηστείαν, εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ νηστεύουν, ἂς μάθωμεν τοὺς νόμους τῆς νηστείας, διὰ νὰ μὴ τρέχωμεν ἄσκοπα, νὰ μὴ κτυπᾶμε ἀέρα καὶ πολεμῶμεν κατὰ σκιῶν. Φάρμακον εἶναι ἡ νηστεία, ἀλλὰ τὸ φάρμακον ὅσον καὶ ἂν εἶναι ὠφέλιμον, πολλάκις γίνεται ἄχρηστον, ὅταν αὐτὸς ποὺ τὸ παίρνει δὲν γνωρίζῃ πῶς νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ. Διότι καὶ τὸν καιρὸν πρέπει νὰ γνωρίζῃ κατὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιθέσῃ τοῦτο, καὶ τὴν ποσότητα αὐτοῦ, καὶ τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος, ποὺ πρόκειται νὰ τὸ πάρῃ, καὶ τὴν φυσικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, καὶ τὴν κατάλληλον δίαιταν τοῦ ἀσθενοῦς καὶ πολλὰ ἄλλα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ἂν παραλειφθῇ κάτι, θὰ βλάψῃ ὅλα τὰ ἄλλα, ποὺ εἴπομεν. C Ἐὰν δέ, ὅταν πρόκειται νὰ θεραπεύσωμεν τὸ σῶμα, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταβάλλωμεν τόσην ἀκρίβειαν, πολὺ

περισσότερον, ὅταν φροντίζωμεν διὰ τὴν ψυχὴν καὶ θεραπεύωμεν αὐτὴν ἀπὸ τοὺς κακοὺς λογισμούς, εἶναι ἀνάγκη ὅλα τὰ μέσα τῆς θεραπείας νὰ τὰ ἐξετάζωμεν καὶ παρατηροῦμεν μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν.

Ἂς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς ἐνήστευσαν οἱ Νινευῖται καὶ πῶς ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν ὀργὴν ἐκείνην. «Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰ βόδια ἂς μὴ βόσκωνται» (Ἰων. 3, 7), λέγει. Τί λέγεις; εἰπέ μου; καὶ τὰ ἄλογα ζῷα νηστεύουν καὶ οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι ἐνδύονται μὲ σάκκον; Μάλιστα ἀπαντᾷ. Διότι ὅπως, ὅταν ἀποθάνῃ κάποιος πλούσιος, ὄχι μόνον τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰς ὑπηρετρίας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἵππους οἱ συγγενεῖς μὲ σάκκον τοὺς ἐνδύουν, τοὺς δίδουν εἰς τοὺς ἱπποκόμους D καὶ τοὺς διατάσσουν νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ μνῆμα, φανερώνοντες μὲ τοῦτο τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς[17] καὶ προκαλοῦντες τὴν συμπάθειαν ὅλων, ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἐπειδὴ ἡ πόλις ἐκείνη ἐπρόκειτο νὰ χαθῇ, τὰ ἄλογα ζῷα μὲ σάκκον τὰ ἐνέδυσαν καὶ σὲ νηστείαν τὰ ὑπέβαλον. Δὲν εἶναι δυνατόν λέγει, τὰ ζῷα νὰ μάθουν διὰ τοῦ λόγου τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἂς μάθουν διὰ τῆς πείνας, ὅτι ἡ πληγὴ αὐτὴ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεόν. Διότι ἂν καταστραφῇ, λέγει, ἡ πόλις, δὲν θὰ γίνῃ μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτά, ἕνας κοινὸς τάφος. Ἀφοῦ λοιπὸν θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν τιμωρίαν, E ἂς λάβουν μέρος καὶ εἰς τὴν νηστείαν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καὶ κάτι ἄλλο ἐπεδίωκον, τὸ ὁποῖον κάμνουν καὶ οἱ προφῆται. Καὶ ἐκεῖνοι δηλαδή, ὅταν ἴδωσι νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἀνυπόφορος τιμωρία καὶ οἱ τιμωρούμενοι νὰ μὴ ἔχουν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ἐντροπήν, νὰ μὴ εἶναι καθόλου ἄξιοι συγγνώμης καὶ ἀπολογίας, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τί ἄλλο νὰ κάνουν, οὔτε γνωρίζουν ἀπὸ ποῦ νὰ εὕρουν δικαιολογίαν δι' αὐτούς, καταφεύγουν εἰς τὰ ζῷα καὶ διεκτραγῳδοῦντες τὸν θάνατον ἐκείνων καὶ προβάλλοντες τὴν ἀξιολύπητον καταστροφὴν αὐτῶν, παρακαλοῦν δι' αὐτῶν τὸν Θεὸν διὰ τοὺς τιμωρουμένους. 41 A Ὅταν λοιπὸν κάποτε ἔπεσεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους πεῖνα καὶ μεγάλη ξηρασία κατεῖχε τὴν χώραν τους καὶ ὅλοι κατεστρέφοντο, ἄλλος μὲν ἀπὸ τοὺς προφήτας ἔλεγε: «Ἐσκίρτησαν ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν τὰ θηλυκὰ δαμάλια εἰς τὴν φάτνην των, ἔκλαυσαν τὰ κοπάδια τῶν βοδιῶν, διότι δὲν ὑπῆρχε τροφή. Ὅλα τὰ κτήνη τῆς πεδιάδος ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς σέ, διότι ἐστείρευσαν αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων» (Ἰωὴλ 1, 7). Ἄλλος δὲ πάλιν θρηνῶν διὰ τὰ κακὰ τῆς ἀνομβρίας τὰ ἑξῆς περίπου ἔλεγε: «Ἔλαφοι ἐγέννησαν εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ

17. Συνήθεια τῶν πλουσίων τῆς τότε ἐποχῆς.

ἐγκατέλειψαν τὰ νεογέννητα, διότι δὲν ὑπῆρχε χόρτον. Οἱ ἄγριοι ὄνοι ἐσταμάτησαν μέσα στὰ φαράγγια, ἀνέπνεον ὡς νὰ εἶναι δράκοντες, ἔσβησαν τὰ μάτια των, διότι δὲν ὑπῆρχε χόρτον (Ἰερ. 14, 7). Διὰ τοῦτο καὶ σήμερον ἠκούσατε νὰ λέγῃ ὁ Ἰωήλ: B Ἂς ἐξέλθῃ ὁ γαμβρὸς ἀπὸ τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ καὶ ἡ νύμφη ἀπὸ τὸν νυμφικόν της θάλαμον, συγκεντρώσατε τὰ νήπια ποὺ θηλάζουν», (Ἰωὴλ Β' 16). Διὰ ποῖον λόγον, λέγε μου, προσκαλεῖ τὴν ἄωρον ἡλικίαν νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν; Δὲν εἶναι ὁλοφάνερον ὅτι τὴν προσκαλεῖ διὰ τὸν ἴδιον λόγον; Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλοι οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν ἠρέθισαν καὶ παρώργισαν τὸν Θεόν, ἡ βρεφικὴ ἡλικία, ποὺ δὲν ἐγνώρισεν ἁμαρτίαν, ἂς παρακαλῇ τὸν ὀργιζόμενον. Ἀλλὰ ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγον, ποιὸ τάχα ἦταν ἐκεῖνο ποὺ ἀπεμάκρυνε τὴν ἀναπόφευκτον ἐκείνην ὀργήν; Ἆρά γε ἡ νηστεία μόνον καὶ ὁ σάκκος ποὺ ἐφόρεσαν; Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς τέτοιο πρᾶγμα, ἀλλὰ ἡ μεταβολὴ ὁλοκλήρου τοῦ βίου. Ἀπὸ ποῦ ἐξάγεται αὐτό; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Προφήτου. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὡμίλησε περὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ C καὶ τῆς νηστείας ἐκείνων, ὁ ἴδιος ὁμιλῶν περὶ τῆς συμφιλιώσεως αὐτῶν καὶ ἀναφέρων τὴν αἰτίαν αὐτῆς, ὡς ἑξῆς ἐκφράζεται. «Καὶ εἶδε τὰ ἔργα αὐτῶν ὁ Θεὸς» (Ἰων. 3, 10). Ποῖα δηλαδὴ ἔργα; Τὸ ὅτι ἐνήστευσαν καὶ ἐφόρεσαν σάκκον; Τίποτε ἀπ' αὐτά. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ παρέλειψεν ὅλα αὐτά, προσέθεσε. «Διότι ἐγύρισε καθένας ὀπίσω ἀπὸ τοὺς κακοὺς δρόμους ποὺ ἀκολουθοῦσε καὶ μετενόησε λόγῳ τῶν κακῶν ποὺ ἀνήγγειλεν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ κάμῃ εἰς αὐτούς» (αὐτόθι). Βλέπεις ὅτι ἡ νηστεία δὲν τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ὅτι ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸν βίον τους, ἔκαμεν ἵλεων καὶ εὐμενῆ τὸν Θεὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους;

Ταῦτα εἶπον ὄχι διὰ νὰ περιφρονῶμεν τὴν νηστείαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τιμῶμεν αὐτήν. Διότι τιμὴ τῆς νηστείας δὲν εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ φαγητά, ἀλλὰ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. D Διὰ τοῦτο, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος περιορίζει τὴν νηστείαν μόνον εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν φαγητῶν, αὐτὸς εἶναι ὁ μεγαλύτερος ὑβριστὴς αὐτῆς. Νηστεύεις; Δεῖξόν μου τοῦτο δι' αὐτῶν τῶν ἔργων. Ποίων ἔργων, λέγει; Ἐὰν ἴδῃς πτωχὸν βοήθησέ τον. Ἐὰν ἴδῃς ἐχθρόν σου, νὰ συμφιλιωθῇς μὲ αὐτόν. Ἐὰν ἴδῃς φίλον σου νὰ εὐδοκιμῇ, μὴ τὸν φθονήσῃς. Ἐὰν ἴδῃς γυναῖκα ὄμορφην εἰς τὸν δρόμον, προσπέρασε καὶ μὴ τὴν προσέχῃς. Ἂς μὴ νηστεύῃ δηλαδὴ μόνον τὸ στόμα, ἀλλὰ καὶ τὰ μάτια, καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια καὶ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματός μας. Ἂς νηστεύουν τὰ χέρια μὲ τὸ νὰ μένουν καθαρὰ ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν

άρπαγήν. Ἂς νηστεύουν τὰ πόδια, E ἀπομακρυνόμενα ἀπὸ τοὺς δρόμους, ποὺ ὁδηγοῦν εἰς τὰ ἁμαρτωλὰ θεάματα. Ἂς νηστεύουν τὰ μάτια, καθοδηγούμενα νὰ μὴ προσηλώνωνται εἰς ὄμορφα πρόσωπα, οὔτε νὰ περιεργάζωνται ξένα κάλλη. Τροφὴ τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι τὸ νὰ παρατηροῦν. Ἀλλὰ ἂν αὐτά, ποὺ βλέπουν, εἶναι ἁμαρτωλὰ καὶ ἀπαγορεύονται ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τότε ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἐξουδετερώνει τὴν ὠφέλειαν τῆς νηστείας καὶ ἀνατρέπει ὅλην τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς· ἐνῷ ἂν εἶναι σύμφωνος μὲ τὸν νόμον καὶ ἀκίνδυνος, φέρει στολισμὸν εἰς τὴν νηστείαν. Διότι θὰ ἦτο πάρα πολὺ ἄτοπον, σχετικῶς μὲν μὲ τὰ φαγητὰ νὰ ἀποφεύγωμεν καὶ τὴν ἐπιτρεπομένην τροφὴν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς νηστείας, σχετικῶς δὲ μὲ τὴν τροφὴν τῶν ὀφθαλμῶν νὰ μὴ ἀποφεύγωμεν καὶ τὴν τροφήν, ποὺ ἀπαγορεύεται. 42 A Δὲν τρώγεις κρέας; Δὲν πρέπει νὰ φάγῃς καὶ ἀκολασίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἂς νηστεύῃ καὶ ἡ ἀκοή σου. Νηστεία δὲ τῆς ἀκοῆς εἶναι νὰ μὴ δέχεται κακολογίας καὶ διαβολάς, διότι λέγει ἡ Γραφὴ «φήμην ψευδῆ νὰ μὴ παραδεχθῇς» (Ἔξ. 23, 1).

Ἂς νηστεύῃ καὶ τὸ στόμα ἀπὸ λόγους αἰσχροὺς καὶ ὑβριστικούς. Διότι ποία ἡ ὠφέλεια, ὅταν ἀποφεύγωμεν μὲν νὰ φάγωμεν ψάρια καὶ κοτόπουλα, δαγκάνομεν ὅμως καὶ κατατρώγομεν τοὺς ἀδελφούς μας; Ὁ ὑβριστὴς ἔφαγεν ἀδελφικὰ κρέατα, ἐδάγκασε τὴν σάρκαν τοῦ πλησίον του.[18] Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος μᾶς ἐφόβισεν εἰπὼν τὰ ἑξῆς: «Ἐὰν δαγκώνετε καὶ κατατρώγετε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, προσέχετε μήπως ἀφανισθῆτε μεταξύ σας» (Γαλ. 5, 15).

Δὲν ἔχωσες τὰ δόντια σου εἰς τὴν σάρκα, B ἀλλὰ ἔχωσες εἰς τὴν ψυχὴν τὴν κακολογίαν, τὴν ἐπλήγωσες μὲ τὴν κακὴν φήμην, ποὺ διέδωσες, ἀνυπολόγιστον ζημίαν ἐπροξένησες εἰς τὸν ἑαυτόν σου, εἰς ἐκεῖνον καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους. Διότι καὶ ἐκεῖνον, ποὺ ἄκουσε τὴν κακολογίαν, τὸν ἔκαμες χειρότερον, μὲ τὰς διαβολάς σου κατὰ τοῦ πλησίον. Ἰδοὺ πῶς: Ἂν εἶναι ἁμαρτωλὸς δὲν διορθώνεται, ἀλλὰ γίνεται ἀφελής, ἐπειδὴ εὗρε καὶ ἄλλους νὰ κάνουν τὴν ἰδίαν ἁμαρτίαν· ἂν εἶναι δίκαιος φθάνει εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ γίνεται ἀλαζών, διότι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἄλλων ἐξαπατᾶται καὶ φαντάζεται μεγάλα πράγματα διὰ τὸν ἑαυτόν του. Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἄλλο, ἔβλαψες ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν. Διότι ὅσοι θὰ σὲ ἀκούσουν δὲν θὰ διαβάλλουν αὐτόν, ποὺ ἡμάρτησεν, ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ γένος τῶν Χριστιανῶν.

---

18. «Τί γὰρ ὄφελος, ὅταν μὲν ὀρνίθων καὶ ἰχθύων ἀπεχώμεθα, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς δάκνωμεν καὶ κατεσθίωμεν; Ὁ κατηγορῶν ἀδελφικὰ κρέα ἔφαγε, τὴν σάρκα τοῦ πλησίον ἔδακε».

Διὰ τοῦτο οἱ εἰδωλολάτραι δὲν λέγουν C ὅτι ὁ δεῖνα πόρνος εἶναι καὶ ἀκόλαστος, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ ἁμαρτήσαντος ἐπιρρίπτουν τὴν κατηγορίαν εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς. Ἐκτὸς τούτου ἔγινες αἰτία νὰ βλασφημῆται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Διότι καθὼς ὅταν εὐδοκιμοῦμεν εἰς τὴν ἀρετήν, δοξάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ὅταν ἁμαρτάνωμεν βλασφημεῖται καὶ ὑβρίζεται. Τέταρτον, ἐκεῖνον ποὺ ἐκακολόγησες καὶ ὕβρισες τὸν ἐντρόπιασες, καὶ μὲ τὴν πρᾶξιν σου αὐτὴν τὸν ἔκαμες πιὸ ἀδιάντροπον καὶ ἐχθρόν σου. Πέμπτον, τὸν ἑαυτόν σου τὸν ἔκαμες ἄξιον τιμωρίας, διότι ἐφεῦρες πράγματα, ποὺ δὲν σοῦ ταιριάζουν καθόλου. Ἂς μὴ ἰσχυρισθῇ δὲ κανεὶς ὅτι τότε κακολογῶ, D ὅταν λέγω ψέμματα εἰς βάρος ἑνός, ἐνῷ ἂν λέγω τὴν ἀλήθειαν, αὐτὸ δὲν εἶναι κακολογία. Δὲν εἶναι ἔτσι. Καὶ τὴν ἀλήθειαν νὰ λέγῃς, ὅταν κακολογῇς καὶ αὐτὸ ἔγκλημα εἶναι. Καὶ ὁ φαρισαῖος τῆς παραβολῆς, ὅταν ἐκακολόγησε τὸν τελώνην, τὴν ἀλήθειαν ἔλεγε, καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο πρὸς δικαιολογίαν του. Λέγε μου, ἦτο τελώνης καὶ ἁμαρτωλὸς ὁ τελώνης; Εἰς τὸν καθένα βεβαίως ἦτο φανερόν, ὅτι ἦτο. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ τὸν ἐκακολόγησεν ὁ φαρισαῖος, ἀνεχώρησεν οὗτος ἀπὸ τὸν ναὸν ἀφοῦ ἔχασεν ὅ,τι καλὸν εἶχε καὶ δὲν ἐκέρδισε τίποτα ἀπὸ τὰ καλά του ἔργα.

Θέλεις νὰ διορθώσῃς τὸν ἀδελφόν σου; Δάκρυσον διὰ τὸ κατάντημά του, προσευχήσου πρὸς τὸν Θεὸν δι' αὐτόν, πάρε τον ἰδιαιτέρως καὶ πρότρεψέ τον, συμβούλευσέ τον, παρακάλεσέ τον. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς λόγων του: «Μήπως, ὅταν ἔλθω πρὸς σᾶς μὲ ταπεινώσῃ πάλιν ὁ Θεὸς καὶ πενθήσω πολλοὺς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν τυχὸν ἁμαρτήσει καὶ δὲν μετενόησαν E διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ πορνείαν καὶ ἀσέλγειαν, τὴν ὁποίαν ἔπραξαν» (Β' Κορ. 12, 21). Δεῖξε ἀγάπην πρὸς αὐτόν, ποὺ ἔχει ἁμαρτήσει. Πεῖσε τον, ὅτι τοῦ ὑπενθυμίζεις τὰ ἁμαρτήματά του ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ φροντίδα διὰ νὰ διορθωθῇ, καὶ ὄχι μὲ σκοπὸν νὰ τὸν διαπομπεύσῃς.

Πέσε στὰ πόδια του καὶ φίλησέ τα· μὴ ἐντραπῇς νὰ τὸ κάμῃς, ἐὰν ἐπιθυμῇς πραγματικὰ καὶ νὰ τὸν διορθώσῃς. Αὐτὸ κάνουν πολλὲς φορὲς καὶ οἱ ἰατροί. Ὅταν δηλαδὴ βλέπουν τοὺς ἀσθενεῖς των νὰ αἰσθάνωνται ἀποστροφὴν πρὸς τὰ φάρμακα, μὲ φιλήματα καὶ παρακάλια τοὺς καταφέρνουν νὰ πάρουν τὸ σωτήριον δι' αὐτοὺς φάρμακον. Αὐτὸ νὰ κάνῃς καὶ σύ. Εἰς τὸν ἱερέα φανέρωσε τὴν πληγὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου. Τοῦτο δεικνύει ἄνθρωπον, 43 A ποὺ ἔχει ἐνδιαφέρον, φροντίδα καὶ προνοεῖ διὰ τὸν ἄλλον. Ὄχι δὲ μόνον εἰς ἐκείνους ποὺ κακολογοῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους ἀκούουν αὐτούς, τοὺς συ-

κωφοῦ νὰ κλείουν τὰ αὐτιά των καὶ νὰ μιμοῦνται τὸν προφήτην, ποὺ λέγει: «ἐκεῖνον ποὺ κρυφὰ κατηγοροῦσε τὸν πλησίον του, τοῦτον ἀπεμάκρυνα ἀπὸ κοντά μου» (Ψαλμ. 100, 5). Λέγε πρὸς τὸν πλησίον τὰ ἑξῆς: Ἔχεις νὰ εἰπῆς ἐπαίνους καὶ ἐγκώμια διὰ κάποιον; Ἀνοίγω τὰ αὐτιά μου διὰ νὰ δεχθῶ τὰ μύρα τῶν λόγων σου. Ἐὰν ὅμως θέλῃς νὰ κατηγορήσῃς, τὰ κλείω, διότι δὲν ἀνέχομαι νὰ δέχωμαι κόπρον καὶ βόρβορον. Τί κέρδος θὰ ἔχω, ἐὰν ἀκούσω, ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι κακὸς ἄνθρωπος; Ἀντιθέτως ἀπὸ τὴν πληροφορίαν αὐτὴν θὰ ἀποκομίσω πάρα πολλὴν βλάβην καὶ ἐσχάτην ζημίαν.

Λέγε πρὸς αὐτόν. Ἂς κυττάξωμεν τὸν ἑαυτόν μας καὶ ποίαν ἀπολογίαν θὰ δώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἰδικά μας ἁμαρτήματα **B** καὶ τὴν περιέργειαν αὐτὴν καὶ λεπτομερῆ ἐξέτασιν, ποὺ κάνομεν διὰ τοὺς ἄλλους, νὰ στρέψωμεν εἰς τὸν βίον τὸν ἰδικόν μας. Ποίαν θὰ ἔχωμεν ἀπολογίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὰ ἰδικά μας ἁμαρτήματα οὔτε κἂν τὰ συλλογιζώμεθα, τὰ δὲ ξένα τόσον λεπτομερῶς τὰ ἐξετάζωμεν. Καθὼς δὲ τὸ νὰ σκύψῃ κανεὶς διὰ νὰ κατασκοπεύσῃ τὸ ἐσωτερικὸν ἑνὸς σπιτιοῦ, ὅταν περνᾷ ἔξω αὐτοῦ, εἶναι ἄσχημον πρᾶγμα, ποὺ προξενεῖ πολλὴν ἐντροπήν, εἰς ὅποιον τὸ κάνει, ἔτσι καὶ τὸ νὰ ἐξετάζῃ τις μὲ πολλὴν λεπτομέρειαν τὴν ζωὴν τοῦ ἄλλου, φανερώνει ἔλλειψιν πολιτισμοῦ καὶ ἐσχάτην μικροπρέπειαν.

Τὸ δὲ ἄξιον περισσοτέρου γέλωτος εἶναι, ὅτι, ἐνῷ παρουσιάζουν αὐτοὶ τοιοῦτον βίον καὶ παραμελοῦν τὸν ἑαυτόν τους, ὅταν εἴπουν κανένα μυστικὸν εἰς βάρος τῶν ἄλλων, παρακαλοῦν καὶ ὁρκίζουν αὐτὸν ποὺ τὸ ἀκούει, νὰ μὴ τὸ εἰπῇ εἰς κανένα ἄλλον, φανερώνοντες μὲ τοῦτο ὅτι ἔκαμαν πρᾶξιν ἀξίαν κατηγορίας. **C** Διότι ἐὰν παρακαλῇς ἐκεῖνον νὰ μὴ τὸ εἰπῇ εἰς κανένα ἄλλον, πολὺ περισσότερον ἔπρεπε σὺ πρῶτα νὰ μὴ τοῦ εἰπῇς τίποτε. Κατεῖχες μὲ ἀσφάλειαν τὸν λόγον καὶ τώρα ποὺ τὸν ἐπρόδωσες, φροντίζεις διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ; Ἐὰν θέλῃς νὰ μὴ διαδοθῇ εἰς ἄλλον τὸ μυστικόν, νὰ μὴ τὸ εἰπῇς οὔτε σὺ ὁ ἴδιος. Ἀφοῦ δὲ εἰς ἄλλον τὸ εἶπες, εἶναι περιτταὶ καὶ ἀνόητοι αἱ συστάσεις ἐχεμυθείας καὶ οἱ ὅρκοι.

Ἀλλὰ εἶναι εὐχάριστον τὸ νὰ κακολογῇ κανείς; Εὐχάριστον, πράγματι, εἶναι τὸ νὰ μὴ κακολογῇ. Διότι αὐτὸς ποὺ ἐκακολόγησεν εὑρίσκεται μετὰ εἰς ἀγωνίαν, φοβεῖται, ὑποπτεύεται, μετανοεῖ καὶ δαγκάνει τὴν γλῶσσάν του, ἐπειδὴ φοβεῖται μήπως κάποτε, ὅ,τι εἶπε, διαδοθῇ καὶ δημιουργήσῃ μεγάλον κίνδυνον, **D** περιττὴν καὶ ἀνωφελῆ ἔχθραν εἰς αὐτούς, οἱ ὁποῖοι τὰ εἶπον. Αὐτὸς ὅμως, ποὺ κρατεῖ μέσα του,

ὅ,τι κακὸν γνωρίζει διὰ τοὺς ἄλλους, εἶναι ἀσφαλὴς καὶ πολὺ εὐχάριστα περνᾷ τὴν ζωήν του. «Ἤκουσες λόγον, λέγει, ἂς ἀποθάνῃ μέσα σου, μὴ φοβᾶσαι δὲν θὰ σὲ σκάσῃ» (Σοφ. Σειρ. 19, 10). Τί δὲ σημαίνει ἂς ἀποθάνῃ μέσα σου; Σημαίνει σβῦσε αὐτόν, κατάχωσέ τον, μὴ τοῦ ἐπιτρέψῃς νὰ ἐξέλθῃ, οὔτε κἂν νὰ κινηθῇ. Δὲν εἶναι δὲ ἀρκετὸν μόνον αὐτό, ἀλλὰ φρόντιζε πολὺ νὰ μὴ ἀνέχεσαι νὰ ἀκούῃς οὔτε αὐτοὺς ποὺ κακολογοῦν ἄλλους. Ἂν δὲ τύχῃ νὰ ἀκούσῃς κάποτε αὐτούς, κατάχωσε τοὺς λόγους των, φόνευσέ τους, ξέχασέ τους, διὰ νὰ εἶσαι ὅπως αὐτοὶ ποὺ δὲν τοὺς ἄκουσαν καὶ νὰ περνᾷς μὲ εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν **E** ἀπὸ κάθε κίνδυνον τὴν παροῦσαν ζωήν. Ἂν καταλάβουν ὅσοι κακολογοῦν, ὅτι τοὺς ἀποστρεφόμεθα περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ αὐτοὶ συκοφαντοῦν, θὰ κόψουν τὴν κακὴν αὐτὴν συνήθειαν, θὰ διορθώσουν τὸ ἁμάρτημά τους καὶ κατόπιν θὰ ἐπαινέσουν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ θὰ μᾶς ἀνακηρύξουν σωτῆρας καὶ εὐεργέτας των. Διότι καθὼς τὸ νὰ λέγῃ κανεὶς καλὸν λόγον διὰ κάποιον καὶ νὰ τὸν ἐγκωμιάζῃ γίνεται ἀρχὴ τῆς φιλίας μεταξὺ αὐτῶν, ἔτσι καὶ τὸ νὰ κακολογῇ καὶ συκοφαντῇ, **44 A** γίνεται ἀρχὴ καὶ βάσις ἔχθρας καὶ ἀντιπαθείας καὶ ἀναριθμήτων διαπληκτισμῶν. Ἀπὸ καμμίαν ἄλλην αἰτίαν δὲν προέρχεται ἡ ἀμέλεια διὰ τὸν ἑαυτόν μας, παρὰ ἀπὸ τὸ νὰ φροντίζωμεν καὶ πολυεξετάζωμεν τὸν βίον τῶν ξένων, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος ποὺ κακολογεῖ τοὺς ἄλλους καὶ ἐξετάζει μὲ λεπτομέρειαν τὸν βίον των, νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ νὰ βελτιώσῃ τὸν ἰδικόν του βίον. Ἐπειδὴ ὅλο του τὸ ἐνδιαφέρον ἐξαντλεῖται μὲ τὰς ξένας ὑποθέσεις, κατ' ἀνάγκην τὰ ἰδικά του ζητήματα εἶναι ἐν ἀταξίᾳ καὶ παρημελημένα. Καὶ ὅμως θὰ ἦτο πολὺ εὐχάριστον ὅλον τὸν διαθέσιμον καιρόν του νὰ διαθέτῃ κανεὶς εἰς τὸ νὰ διορθώσῃ τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα καὶ νὰ κρίνῃ τὸν ἑαυτόν του, διὰ νὰ ὠφεληθῇ πνευματικῶς. Ὅταν διαρκῶς φροντίζῃς διὰ τὰ ξένα, πότε θὰ φροντίσῃς καὶ διὰ τὰ ἰδικά σου ἐλαττώματα; **B**

Ἂς ἀποφύγωμεν λοιπόν, ἀγαπητοί, ἂς ἀποφύγωμεν τὰς κακολογίας, ἀφοῦ ἐμάθαμεν ὅτι ὁλόκληρον τὸ βάραθρον αὐτῶν εἶναι διαβολικὸν καὶ ἐνέδρα τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ διαβόλου. Διότι, διὰ νὰ παραμελήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, καὶ βαρυτέραν καταστήσωμεν τὴν εὐθύνην μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν συνήθειαν τῆς κακολογίας μᾶς ὡδήγησεν ὁ διάβολος.

Δὲν εἶναι δὲ μόνον αὐτὸ τὸ κακόν, ὅτι δηλ. θὰ δώσωμεν λόγον, δι' ὅσα εἴπομεν τότε, ἀλλ' ὅτι θὰ κάμωμεν καὶ τὰ ἰδικά μας ἁμαρτήματα βαρύτερα διὰ τῆς κακολογίας, ἐπειδὴ θὰ στερηθῶμεν πάσης ἀπολογίας. Ὅποιος εἶναι αὐστηρὸς εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἄλλων, διὰ τὰ ἰδικά του

ἁμαρτήματα ποτὲ δὲν θὰ τύχη συγγνώμης, **C** διότι ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κρίσιν μας περὶ τῶν ἄλλων θὰ βγάλῃ τὴν ἀπόφασιν περὶ ἡμῶν ὁ Θεός. Διὰ τοῦτο μᾶς συνεβούλευσε λέγων τὰ ἑξῆς: «Μὴ καταkρίνετε ἀσυμπαθῶς τὸν πλησίον σας, διὰ νὰ μὴ κατακριθῆτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 7, 1). Κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ κρίσιν μας δὲν θὰ φανῇ τὸ ἁμάρτημα τοιοῦτον, ὁποῖον ἦτο ἐδῶ, ἀλλὰ θὰ ὑποστῇ ἀναγκαίαν μεταβολήν, ἀνάλογον μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔκρινες τὸν συνάνθρωπόν σου. Διότι ὅπως ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἥμερος καὶ συγκαταβατικὸς ἐλαττώνει, διὰ τοῦ καλοῦ αὐτοῦ τούτου τρόπου, τὸν περισσότερον ὄγκον τῶν ἁμαρτημάτων του, ἔτσι καὶ ὁ πικρὸς καὶ σκληρὸς καὶ ἀδυσώπητος πρὸς τὸν πλησίον, αὐξάνει κατὰ πολὺ τὰ ἁμαρτήματά του. **D** Ἂς ἐξορίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ στόμα μας κάθε κακολογίαν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη, ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἄσκησιν, τρώγωμεν στάχτην, εἰς τίποτε δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ ἡ σκληραγωγία αὐτή, ἂν δὲν ἀποφύγωμεν τὴν κακολογίαν. Δὲν κάνουν ἀκάθαρτον ψυχικῶς τὸν ἄνθρωπον ὅσα εἰσέρχονται εἰς τὸ στόμα, ἀλλὰ ὅσα ἐξέρχονται ἀπὸ αὐτό.

Ἐὰν κάποιος ἤθελε ἀνακινήσει βόρβορον, ὅταν σὺ θὰ ἐπερνοῦσες ἐκεῖ πλησίον, δὲν ὑβρίζεις καὶ μαλώνεις αὐτὸν διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην; Λέγε μου, σὲ παρακαλῶ; Τὸ ἴδιο νὰ κάμῃς καὶ εἰς τοὺς κακολογοῦντας. Διότι ἡ δυσωδία, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ εἰς τοὺς διαβάτας ὁ ἀνακινούμενος βόρβορος, εἶναι πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τὴν δυσωδίαν καὶ λύπην ποὺ προκαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἡ ἀνακίνησις ξένων ἁμαρτημάτων καὶ τὸ ξεσκέπασμα ἀκαθάρτου βίου. Ἂς μένωμεν λοιπὸν μακρὰν ἀπὸ τὴν κακολογίαν, καὶ αἰσχρολογίαν **E** καὶ τὴν βλασφημίαν καὶ μήτε τὸν πλησίον, μήτε τὸν Θεὸν νὰ κακολογοῦμεν.

Διότι, δυστυχῶς, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κακολόγους ἔφθασαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν τρέλλαν, ὥστε μετὰ ἀπὸ τοὺς συνδούλους των καὶ ἐναντίον τοῦ Δεσπότου νὰ στρέψουν τὴν γλῶσσαν των. Πόσον μεγάλο κακὸν εἶναι τοῦτο, δύνασαι νὰ τὸ μάθῃς ἀπὸ τὰ κακά, ποὺ τώρα μᾶς ηὗραν. Ἰδοὺ λοιπὸν ἄνθρωπος ὑβρίσθη μία φορὰ καὶ ὅλοι τρέμομεν καὶ φοβούμεθα καὶ αὐτοὶ ποὺ τὸν ὕβρισαν καὶ ἡμεῖς, ποὺ ἡ συνείδησίς μας μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν εἴμεθα καθόλου ἔνοχοι.

Ὁ δὲ Θεὸς ὑβρίζεται κάθε ἡμέραν, τί λέγω κάθε ἡμέραν; **45 A** μᾶλλον κάθε ὥραν, ἀπὸ τοὺς πλουσίους, ἀπὸ τοὺς πτωχούς, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἄνεσιν, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εὑρίσκονται εἰς θλίψεις, ἀπὸ τοὺς περιφρονοῦντας τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς περιφρονουμένους, καὶ κανεὶς δὲν νοιάζεται. Διὰ τοῦτο ἐπέτρεψε νὰ ὑβρισθῇ ἐκεῖνος, ποὺ εἶναι, ὅπως ὅλοι μας, δοῦλος ἀπέναντί του, διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Δεσπότου, ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ποὺ προῆλθεν ἀπὸ τὴν ὕβριν ταύτην. Καίτοι δὲ ἡ ὕβρις αὐτὴ πρὸς τὸν βασιλέα ἔγινε μίαν καὶ μόνην φοράν, ἐν τούτοις, δὲν περιμένομεν συγχώρησιν δι' αὐτήν. Ὁ Θεὸς ὅμως ποὺ τὸν παροργίζομεν κάθε ἡμέραν καὶ δὲν μετανοοῦμεν καθόλου, ἀκόμη μᾶς ὑπομένει μὲ μεγάλην μακροθυμίαν. **B** Βλέπεις πόσον μεγάλη εἶναι ἡ φιλανθρωπία τοῦ Δεσπότου; Ἂν καὶ οἱ δράσται τῆς παρανομίας ταύτης συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν καὶ ἐτιμωρήθησαν, ἐν τούτοις ἀκόμη φοβούμεθα, διότι δὲν ἔμαθεν ἀκόμη τὰ συμβάντα ὁ ὑβρισθεὶς βασιλεύς, οὔτε ἀπεφάσισε τί θὰ κάμῃ, καὶ ἔτσι ὅλοι τρέμομεν.

Κανεὶς ὅμως ἄνθρωπος δὲν μετανοεῖ καὶ δὲν φοβεῖται διὰ τὰς ὕβρεις τὰς ὁποίας ἀπευθύνει πρὸς τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἥμερον Θεόν, καὶ τὰς ὁποίας ἀκούει κάθε ἡμέραν νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς αὐτὸν ὁ Θεός. Καὶ ὅμως ἀρκεῖ νὰ ὁμολογήσῃ μόνον τὸ ἁμάρτημά του καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ποινῆς τοῦ ἐγκλήματος, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει διὰ τὰ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐγκλήματα. Ἐκεῖ μάλιστα συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ὅταν ὁμολογήσουν οὗτοι τὸ παράπτωμά τους, **C** τότε τιμωροῦνται περισσότερον ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν.

Διότι ἐθανατώθησαν ἄλλοι μὲν ἐκ μαχαίρας, ἄλλοι δὲ διὰ πυρός, ἄλλοι ριφθέντες εἰς τὰ θηρία, καὶ ὄχι μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ παιδιά. Καὶ οὔτε ἡ ἄωρος ἡλικία, οὔτε ἡ ὁρμὴ τοῦ λαοῦ, οὔτε τὸ ὅτι οἱ δράσται ἔκαμαν αὐτά, διότι κατελήφθησαν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸν διάβολον, οὔτε ἡ θεωρουμένη ἀνυπόφορος ποινή, οὔτε ἡ πτωχεία, οὔτε ὅτι τὸ παράπτωμα ἦτο κοινόν, οὔτε ἡ ὑπόσχεσις, ὅτι οὐδέποτε πλέον θὰ κάμουν τοιαῦτα ἔργα, οὔτε ἄλλη καμμία δικαιολογία τοὺς ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Χωρὶς δὲ τὴν παραμικρὰν συγχώρησιν ὡδηγοῦντο εἰς τὴν καταστροφὴν ἐν τῷ μέσῳ ἐνόπλων στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦσαν μήπως κανεὶς τοὺς ἁρπάξῃ τοὺς καταδίκους. **D** Παρακολουθοῦσαν αὐτοὺς μητέρες, ποὺ ἔβλεπαν ἀπὸ μακρυὰ τὴν σφαγὴν τῶν παιδιῶν των, δὲν ἐτολμοῦσαν ὅμως νὰ θρηνήσουν διὰ τὴν συμφοράν, διότι ὁ φόβος ἦτο ἀνώτερος τῆς θλίψεως καὶ τῆς μητρικῆς στοργῆς. Καθὼς δὲ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ἀπὸ τὴν ξηρὰν βλέπουν τοὺς ναυαγούς, λυποῦνται μὲν ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ σώσουν αὐτοὺς ποὺ πνίγονται, αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτήν. Ὁ φόβος τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἄλλα κύματα, δὲν ἄφινε τὰς μητέρας ὄχι μόνον νὰ πλησιάσουν καὶ σώσουν τοὺς καταδίκους, ἀλλὰ οὔτε κἂν νὰ δακρύσουν. Ἆρά γε, ἀπὸ τὸ γεγονὸς τοῦτο συμπεραίνετε πόσον ἀφα-

τος, πόσον ἄπειρος, πόσον ἀκατανόητος εἶναι τοῦ Θεοῦ ἡ φιλανθρωπία; **E** Ἐδῶ καὶ τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ ἡμᾶς ἔχει ὁ ὑβρισθεὶς καὶ μίαν φορὰν εἰς ὅλα τὰ χρόνια ἔπαθε τοῦτο καὶ δὲν συνέβη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια του, οὔτε τὸ εἶδεν, οὔτε τὸ ἤκουσεν ὁ ἴδιος καὶ παρ᾽ ὅλα ταῦτα κανεὶς δὲν συνεχωρήθη ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Διὰ τὸν Θεὸν ὅμως δὲν ἰσχύει τίποτε ἐξ αὐτῶν τῶν ἐλαφρυντικῶν. Διότι τόση διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ Θεοῦ, ὥστε δὲν ἠμπορεῖ ὁ λόγος νὰ τὴν ἐκφράσῃ· ἐπὶ πλέον δὲ καθημερινῶς ὑβρίζεται, ἐνῷ εἶναι παρὼν καὶ ἀκούει καὶ βλέπει καὶ ὅμως οὔτε κεραυνὸν ἔρριψε, οὔτε τὴν θάλασσαν διέταξε νὰ ὁρμήσῃ κατὰ τῆς ξηρᾶς καὶ νὰ καταποντίσῃ πάντας, οὔτε τὴν γῆν νὰ ἀνοίξῃ καὶ νὰ καταπίῃ ὅλους αὐτοὺς ποὺ ὑβρίζουν, ἀλλὰ ἀνέχεται καὶ μακροθυμεῖ **46 A** καὶ ὑπόσχεται νὰ συγχωρήσῃ τούτους, μόνον ἂν μετανοήσωσι καὶ ὑποσχεθῶσι νὰ μὴ ἐπαναλάβωσι πλέον αὐτὰ ποὺ ἔκαμνον. Ταιριάζει πράγματι νὰ ἀναφωνήσωμεν: «Ποῖος θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ κάμῃ λόγον καὶ νὰ ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως τὰ ἔργα τὰ θαυμαστὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου καὶ νὰ κάμῃ ἀκουστοὺς πάντας τοὺς ἁρμόζοντας ὕμνους εἰς αὐτόν;» (Ψαλμ. 106, 2). Πόσοι ὄχι μόνον ἔρριψαν κάτω, ἀλλὰ καὶ κατεπάτησαν τὰς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ; Διότι ὅταν πνίγῃς αὐτὸν ποὺ σοῦ ὀφείλει, ὅταν τὸν ξεγυμνώνῃς καὶ τὸν σύρῃς εἰς τὰ δικαστήρια, τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καταπατεῖς. Ἄκουσον λοιπὸν τὸν Παῦλον νὰ λέγῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ὀφείλει νὰ κατακαλύπτῃ τὴν κεφαλήν του, διότι εἶναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ (Α´ Κορ. 11, 7) καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν πάλιν νὰ λέγῃ «ἂς κάμωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν» (Γεν. 1, 26). **B** Ἂν δὲ εἴπῃς ὅτι δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν οὐσίαν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν Θεόν, καὶ τί σημασίαν ἔχει αὐτό; Οὔτε ὁ χαλκὸς τῶν ἀνδριάντων εἶχε τὴν ἰδίαν οὐσίαν μὲ τὸν βασιλέα, καὶ ὅμως ἐτιμωρήθησαν αὐτοί, ποὺ ἐτόλμησαν νὰ τοὺς ὑβρίσουν. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ ἴδιον συμβαίνει· ἂν καὶ δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν οὐσίαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὸν Θεόν, ὅπως καὶ πράγματι δὲν τὴν ἔχουν, ὅμως ὠνομάσθησαν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν πρέπει νὰ ἀπολαμβάνουν τιμήν. Σὺ ὅμως διὰ ὀλίγα χρυσᾶ νομίσματα καταπατεῖς, πνίγεις, σύρεις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ μέχρι σήμερον καθόλου δὲν ἐτιμωρήθης.

Εἴθε λοιπὸν νὰ γίνῃ κάποια καλὴ καὶ αἰσία μεταβολή. **C** Τὸ ἑξῆς ὅμως προλέγω καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι καὶ ἂν παρέλθῃ τὸ σύννεφον αὐτὸ τῆς δοκιμασίας, καὶ ἡμεῖς συνεχίζωμεν νὰ μένωμεν εἰς τὴν ἰδίαν διὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ ἀμέλειαν, πάλιν πολὺ χειρότερα θὰ πάθωμεν ἀπ᾽ ὅσα τώρα περιμένομεν. Καὶ τώρα ἀκόμη δὲν φοβοῦμαι τόσον τὴν

ὀργὴν τοῦ βασιλέως ὅσον τὴν ἰδικήν σας ἀμέλειαν.

Διότι διὰ νὰ συγχωρηθῇ τὸ παράπτωμά μας, δὲν ἀρκεῖ βεβαίως τὸ νὰ κάνωμεν λιτανείας ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀλλάξῃ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ζωή μας, νὰ ἀποσπασθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ νὰ μένωμεν διαρκῶς προσκολλημένοι εἰς τὴν ἀρετήν. Ὅτι δὲ παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀρρώστους, **D** οἱ ὁποῖοι ἂν δὲν ἔχουν διαρκῆ κανονικὴν δίαιταν, δὲν ὠφελοῦνται καθόλου ἀπὸ τὴν δίαιταν τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν, αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἁμαρτάνοντας· ἂν δηλαδὴ δὲν ζῶσι διαρκῶς ἐνάρετον βίον, δὲν τοὺς ὠφελεῖ πλέον καθόλου ἡ μετάνοια καὶ διόρθωσις τῶν δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν. Διότι, καθώς, λέγει ἡ Γραφὴ (Β´ Πετ. 2, 22), ἐκεῖνος, ποὺ κάνει μπάνιο καὶ κατόπιν λερώνεται μὲ βόρβορον, καθόλου δὲν ὠφελεῖται ἀπὸ τὸ λουτρόν, ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ποὺ μετενόησεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ κατόπιν ἐπανέλαβε τὰ ἴδια, τίποτε περισσότερον δὲν ἔκαμε.

Ἂς μὴ κάμωμεν λοιπὸν καὶ τώρα ἐκεῖνο ποὺ πράττομεν πάντοτε. Διότι, ὅταν πολλὲς φορὲς μᾶς ηὗραν σεισμοὶ καὶ πεῖνα καὶ ξηρασία, ἀφοῦ διωρθώθημεν καὶ ἐγίναμεν καλύτεροι ἐπὶ τρεῖς καὶ τέσσαρας ἡμέρας, πάλιν ἐγυρίσαμεν εἰς τὰς προηγουμένας ἐφαμάρτους συνηθείας μας. **E** Διὰ τοῦτο μᾶς ἦλθεν αὐτὴ ἡ θλῖψις. Ἀλλὰ αὐτό, ποὺ δὲν ἔγινε πρωτύτερα, ἂς γίνῃ τοὐλάχιστον τώρα. Ἂν μείνωμεν συνεχῶς μὲ τὴν ἰδίαν εὐλάβειαν καὶ ἂς διατηρήσωμεν τὴν ἰδίαν εὐσέβειαν, διὰ νὰ μὴ λάβωμεν ἀνάγκην ἄλλης τιμωρίας πρὸς διόρθωσιν. Μήπως δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐμποδίσῃ ὅσα ἔγιναν ὁ Θεός; Βεβαίως ἠμποροῦσεν, ἀλλὰ ἐπέτρεψε νὰ γίνουν διὰ νὰ κάμῃ φρονιμωτέρους αὐτοὺς ποὺ τὸν περιφρονοῦν, διὰ τοῦ φόβου τοῦ βασιλέως, ποὺ εἶναι ἄνθρωπος ὅπως αὐτοί. Ἂς μὴ μοῦ λέγῃ κανεὶς ὅτι πολλοὶ ἔνοχοι διέφυγον καὶ ὅτι πολλοὶ ἀθῷοι εἶναι μεταξὺ τῶν συλληφθέντων ἐνόχων. Αὐτὸ πολλὲς φορὲς τὸ ἀκούω ἀπὸ πολλοὺς νὰ λέγεται, ὄχι μόνον διὰ τὴν περίστασιν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλὰς ἄλλας ὁμοίας μὲ αὐτήν. **47 A**

Τί λοιπὸν θὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτοὺς ποὺ λέγουν τοιαῦτα; Θὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν τὰ ἑξῆς: Ἂν καὶ δὲν εἶναι ἔνοχος ὁ συλληφθεὶς εἰς τὴν παροῦσαν στάσιν, ἀλλά, ἐπειδὴ κάποτε ἔκαμε χειροτέραν ἀπ᾽ αὐτὴν ἁμαρτίαν καὶ δὲν μετενόησε, τιμωρεῖται τώρα. Διότι ἔχει αὐτὴν τὴν συνήθειαν ὁ Θεός. Ὅταν δηλαδὴ ἁμαρτήσωμεν, δὲν μᾶς τιμωρεῖ ἀμέσως, ἀλλὰ ἀναβάλλει, δίδων καιρὸν μετανοίας, ὥστε νὰ διορθωθῶμεν καὶ μεταβληθῶμεν. Ἂν δέ, διότι δὲν ἐτιμωρήθημεν, νομίσωμεν ὅτι ἔσβυσε τὸ ἁμάρτημά μας καὶ ἀδιαφορήσωμεν, ἐκεῖ ὅπου δὲν εἴχομεν καμμίαν ὑποψίαν, ἐκεῖ ἐξά-

πάντως θὰ συλληφθῶμεν καὶ τιμωρηθῶμεν. Τοῦτο δὲ γίνεται, διὰ νὰ μάθωμεν, **B** ὅτι, ὅταν ἁμαρτήσωμεν καὶ δὲν τιμωρηθῶμεν δὲν πρέπει νὰ παίρνωμεν θάρρος, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἂν δὲν μετανοήσωμεν, ἡ τιμωρία θὰ μᾶς ἔλθη ὡρισμένως, ἀπ' ἐκεῖ ποὺ δὲν τὴν περιμένομεν. Ὥστε, ὅταν ἀγαπητέ, ἁμαρτήσῃς καὶ δὲν τιμωρηθῇς, μὴ τὸ πάρῃς ἀψήφιστα, ἀλλὰ περισσότερον νὰ φοβηθῇς ἔχων ὑπ' ὄψιν σου, ὅτι εἶναι εὔκολον εἰς τὸν Θεόν, ὅταν θέλη, νὰ σὲ τιμωρήσῃ διὰ τὸ παράπτωμά σου. Ἐὰν δὲ δὲν σὲ ἐτιμώρησε τότε, τὸ ἔκαμε διὰ νὰ σοῦ δώσῃ προθεσμίαν νὰ μετανοήσῃς. Κατόπιν ὅσων εἴπομεν, ἂς μὴ λέγωμεν λοιπὸν ὅτι ὁ δεῖνα καίτοι ἀθῷος συνελήφθη, ἄλλος δὲ ἂν καὶ ἦτο ἔνοχος, διέφυγε. Διότι καὶ ὁ ἀθῷος, ποὺ συνελήφθη, ὡς εἴπων, ἐτιμωρήθη δι' ἄλλα ἁμαρτήματα, καὶ αὐτὸς ποὺ τώρα διέφυγεν, ἐὰν δὲν μετανοήσῃ, θὰ πιασθῇ εἰς ἄλλην παγίδα. **C** Ἂν τοῦτο ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν μας, δὲν θὰ λησμονήσωμεν ποτὲ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀλλ' ἔχοντες διαρκῶς τὸν φόβον καὶ τρόμον μήπως τιμωρηθῶμεν, θὰ τὰ ἐνθυμούμεθα γρήγορα καὶ πάντοτε. Διότι τίποτε δὲν συντελεῖ συνήθως τόσον εἰς τὸ νὰ μᾶς ὑπενθυμίζῃ τὰς ἁμαρτίας μας, ὅσον ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἐπώλησαν ἐκεῖνοι τὸν δίκαιον καὶ ἐπέρασαν δεκατρία ἔτη, ὑποψιασθέντες ὅτι τιμωροῦνται δι' αὐτό, καὶ φοβούμενοι, ὅτι θὰ ὑποστοῦν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν, ἐθυμήθηκαν τὴν ἁμαρτίαν των καὶ εἶπον μεταξύ των. Ναί, εἴμεθα ἔνοχοι διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν μας Ἰωσὴφ ἁμαρτίαν μας (Γεν. 42, 21). Βλέπεις πῶς ὁ φόβος τοὺς ἔκαμε νὰ θυμηθοῦν τὴν ἁμαρτίαν των ἐκείνην; Καὶ ὅταν μὲν ἡμάρτανον, δὲν τὸ ᾐσθάνοντο, **D** ὅταν δὲ ἐπερίμεναν νὰ τιμωρηθοῦν, τότε τὸ ἐθυμήθηκαν.

Ταῦτα λοιπὸν ὅλα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἂς μεταβάλωμεν καὶ διορθώσωμεν τὸν βίον μας. Ἂς φροντίσωμεν περισσότερον διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀρετήν, παρὰ διὰ νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν, ποὺ μᾶς κατέχει. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τρεῖς ἐντολὰς θέλω νὰ παρακαταθέσω σὲ σᾶς, ἵνα, πρὸς χάριν μου, τὰς φυλάξητε μαζὶ μὲ τὴν νηστείαν, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Κανένα νὰ μὴ κακολογῆτε, κανένα ἄνθρωπον νὰ μὴ ἔχετε ἐχθρόν, νὰ κόψετε τελείως ἀπὸ τὸ στόμα σας τὴν κακὴν τῶν ὅρκων συνήθειαν. Καθὼς δὲ κάνομεν, ὅταν ἀκούσωμεν, ὅτι μᾶς ἐπεβλήθη κάποια χρηματικὴ εἰσφορά, ποὺ καθένας, ἀφοῦ ὑπάγῃ εἰς τὸ σπίτι του καὶ καλέσῃ τὴν γυναῖκά του, τὰ παιδιά του καὶ τοὺς ὑπηρέτας του, **E** συσκέπτεται καὶ ἐξετάζει μὲ αὐτούς, πῶς θὰ καταβάλῃ τὴν εἰσφορὰν ἐκείνην, αὐτὸ

νὰ κάνωμεν καὶ τώρα διὰ τὰς ἐντολὰς αὐτὰς τὰς πνευματικάς. Ἀφοῦ ὑπάγῃ καθένας εἰς τὸ σπίτι του, ἂς καλῇ τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιά του καὶ ἂς τοὺς λέγῃ, ὅτι σήμερον ἐπεβλήθη εἰσφορὰ πνευματική, εἰσφορὰ διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐπέλθῃ κάποια λύσις καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπ' αὐτῶν τῶν κακῶν, εἰσφορὰ ἡ ὁποία, αὐτοὺς ποὺ τὴν καταβάλλουν, δὲν τοὺς κάνει πτωχούς, ἀλλὰ πλουσιωτέρους, ὥστε κανένα ἐχθρὸν νὰ μὴ ἔχουν, 48 **A** κανένα νὰ μὴ κακολογοῦν, οὔτε καθόλου νὰ ὁρκίζωνται. Ἂς ἐξετάσωμεν, ἂς φροντίσωμεν, ἂς σκεφθῶμεν, πῶς θὰ ἐκτελέσωμεν τὰς ἐντολὰς ταύτας. Ἂς καταβάλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν, ἂς ὑπενθυμίζῃ αὐτὰς ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἂς τὸν διορθώνῃ, διὰ νὰ μὴ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν χρεῶσται καὶ μὲ τὸ νὰ ζητῶμεν νὰ δανεισθῶμεν, πάθωμεν ὅτι καὶ αἱ μωραὶ παρθένοι τῆς παραβολῆς (Ματθ. 25, 1-13), καὶ χάσωμεν τὴν αἰωνίαν σωτηρίαν μας. Ἂν ἔτσι κανονίζωμεν τὸν βίον μας, σᾶς ὑπόσχομαι καὶ σᾶς ἐγγυῶμαι, ὅτι ἀπ' αὐτὸ θὰ προέλθῃ κάποια λύσις τῆς παρούσης συμφορᾶς καὶ ἀπαλλαγὴ ἐκ τούτων τῶν κακῶν καὶ τὸ σπουδαιότερον ἡ ἀπόλαυσις τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. **B**

Ἔπρεπε βέβαια νὰ σᾶς εἴπω νὰ ἐκτελέσητε κάθε ἀρετήν, ἀλλὰ σᾶς εἶπα αὐτὰς μόνον, διότι θεωρῶ ὅτι ἄριστος τρόπος νὰ διορθώσῃ κανεὶς τὸν βίον του εἶναι νὰ παίρνῃ χωριστὰ μίαν μίαν ἐντολὴν καί, ἀφοῦ τὴν ἐφαρμόσῃ, τότε εἰς τὰς ἄλλας νὰ προχωρῇ. Καθὼς δηλαδή, ὅταν πρόκειται νὰ σκάψῃ ὁ γεωργὸς καλλιεργήσιμον ἔκτασιν, φθάνει εἰς τὸ τέλος τῆς ἐργασίας του, σκάπτων αὐτὴν κατὰ τεμάχια, ἔτσι καὶ ἡμεῖς πρέπει νὰ κάμωμεν. Ἐὰν θέσωμεν εἰς τὸν ἑαυτόν μας, ὡς ὅρον ἀπαράβατον, νὰ ἐκτελέσωμεν, κατὰ τὴν παροῦσαν τεσσαρακοστήν, μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐντολάς, ἡ καλὴ αὐτὴ συνήθεια, τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίσαμεν, χωρὶς ἄλλο θὰ μᾶς βοηθήσῃ, ὥστε μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν νὰ φθάσωμεν καὶ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἄλλων ἐντολῶν καὶ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς χριστιανικῆς φιλοσοφίας. **C** Τότε καὶ τὸν παρόντα βίον θὰ ἀπολαύσωμεν μὲ καλὰς ἐλπίδας καὶ εἰς τὸν μέλλοντα μὲ πολλὴν παρρησίαν θὰ παραστῶμεν ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ καὶ θὰ ἀπολαύσωμεν τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, τῶν ὁποίων εἴθε ὅλοι νὰ ἀξιωθῶμεν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἂς εἶναι ἡ δόξα εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.